Muretus

33 VIII 167

473

Nowo-Tacin

EPISTOLARVM M. ANTONII MVRETI I. LIBER.

Nunc demùm auctus & ab innumeris penè mendis, quibus librariorum incuria scatebat, repurgatus.

Cui accesserunt EPISTOLAE aliquot D. ROBERTI TVRNERI ETHICES ET ELOQVENTIAE Professoris in ACADEMIA Ingolstadiensi.

VNA CVM EPISTOLA IVLII POGIANI viri disertiss. de Ciceronis imitandi modo.

INGOLSTADII,

Ex Officina Typographica DAVIDIS SARTORII.

Anno salutis cIↄ. Iↄ. XXCIV.

M. ANTONIVS MVRETVS IOANNI NICOTIO, V. CLAR. CONSILIARIO REGIO S. D.

EPISTOLA PRIMA.

MVLTÆ CAVSÆ SVNT, IOANNES NICOTI, *vir clarissime, propter quas magnorum & illustrium virorum epistolæ expetantur. Sunt quas sermonis nitor & elegantia, & natiua quædam pulchritudo, nullo, vt videtur, artificio exculta, nullis pigmentis colorata cõmendet. Sunt contrà, quæ & verborum & sententiarum minimè vulgato genere cultum et artificium ostentent. Nonnullæ etiã ita scriptæ sunt, vt historiam quasi quandam conti-*

neant eorum temporum, quibus ij, qui illas scripsere, vixerunt. Atque hæ, siue à disertis, & ingenuarum artium scientia expolitis hominibus prodierint, tanto cupidius leguntur: siue etiam ab iis qui lepore ac festiuitate dicendi caruerint, non tamen propterea negliguntur. Historia enim, ait Plinius, quoquo modo scripta delectat. Graues quædam & philosophicæ, officij præcepta tradunt; falsas opiniones euellunt ex animis; quanta in virtute dignitas; quanta in vitiis turpitudo sit docent: quo in genere Seneca excellit. Quædã, etiam si ad res modò priuatas & familiaria negotia pertinent, excitant tamen hominum studia, propter eorum, à quibus scriptæ sunt, auctoritatem. Natura enim comparatum est, vt quos admiramur ac magni faciamus, eorum omnia maxima minima cognoscere cupiamus. Rectèq; ac verè Xenophon, virorum virtute præstantium non seria modò, sed & ioca digna esse ait, quæ memoriæ commendentur. Et certè si vascula quædam, quibus illi vsi erant, & alia quæ in eorum supellectile ac friuolis fuerant, mor-

tuis ipſis cupidos emptores inuenerunt: quomodo lucernam epicteti mille drachmis Protei Stoici baculum talento venditum accepimus: multò magis eorum quamlibet tenues & exiles epiſtolæ in pretio eſſe debent. Sed ego hæc omnia mecum agitans, cauſam tamen reperire nullam queo, cur aliquem epiſtolarum mearum librum videre, multi iſtic, vt ſcribis, elegantis ingenij homines concupiſcant. Siue enim Latinas literas amant, & ad aliquam Latinè ſcribendi facultatem peruenire cupiunt, quiſquámne eſt, qui, cùm extent Ciceronis, Senecæ, Plinij epiſtolæ, nō dicam ex meis, ſed ex cuiuſquam, qui his mille annis vixerit, Latinæ linguæ, aut integritatem, aut copiam ſibi petendam putet? Idem etiam de illo qualicunque ſcribendæ epiſtolæ artificio dixerim. Quid enim aut Plinio limatius, aut Seneca grauius, aut Cicerone in omni genere perfectius optari poteſt? Grauidarum mulierum morbus ille fuerit: quæ, neglectis bonis ac ſalubribus cibis, cinere ſe nonnunquam & carbonibus paſcunt. Ne res quidem ipſæ adducere,

aut inuitare quemquam possunt ad epistolas meas cupidè legendas. Homo enim priuatus, qui ita in libris ac literis consenuerim, nullam vt vnquam attigerim Reip. partem, nullam vnquam epistolam scripsi, nisi quæ ad mea non magni momenti negotia pertineret. Quis autem ego sum, vt, quod postremo loco posui, auctoritate quisquam adductus mea res meas cognoscere cupiat? Mitto iam, quod cùm in cæteris, tum in hoc præcipuè genere ita negligens sum, vt epistolas vno impetu fusas, rarò admodum bis legere; certè quidem nunquam bis scribere, sed vt primùm fluxerunt, liturarum sæpe ac macularum plenas ad amicos mittere soleam. Itaque multum negotij habui in iis, quas ad te nunc mitto, colligēdis. Nam præter paucas, quas familiares quidā mei descripserant, cæteræ ab iis ipsis ad quos missæ erant, aut ab iis, in quorū manus, mortuis ipsis, peruenerant corrogandæ, quasiq; ostiatim conquirendæ fuerunt. Quas non vllo ordine aut personarum aut temporum (neq; enim res tanti videbatur) sed vt quæq; allata erat, et cum eis

non-

nonnullas ad me à viris doctrina & auctoritate præstantibus scriptas, in vnum volumen congerendas curaui; vt tuæ vel voluntati obsequerer, vel auctoritati obtemperarem. Tantum enim & amicitiæ nostræ, et prudentiæ tuæ in maximis muneribus publicis obeundis iam pridem spectatæ tribuo, vt nulla in re tibi aut volenti negare, aut suadenti aduersari fas putem. Quare quid à me postules, aut quid me facere iubeas ipse videris: certè quidquid postulaueris, quod quidem in me situm sit, cõsequeris. Hoc autem æquiore animo passus sum extare aliquas epistolas meas, quod quædã multis iam abhinc annis editæ sunt pro meis, de quibus scribendis, ego ne per somnium quidem vnquam cogitaui. Confinxerat eas is ipse, qui tanquam à me ad se missas diuulgauerat, homo eruditus ille quidem, sed improbus, & natura nocendi ac malefaciendi cupidus: cùm plurima & maxima officia, quibus à me affectus erat, summis iniuriis compensare vellet. Qua de re olim à me grauiter obiurgatus, multis cum lachrymis à me veniã petiit, laqueo

digna commisisse se fassus; cùm ei sermoni HADRIANVS TVRNEBVS, *&* IOANNES AVRATVS *præsentes interessent. Sed mittamus hæc. A te pro amicitia nostra peto, des operam, ne quid istic excudatur pro meo, quod meum non sit. Quid enim futurum est, nisi coërceatur istorum audacia, qui superioribus mensibus poëma quoddam de laudibus* IOANNIS AVSTRIACI, *quod ego nunquam legeram, pro meo ediderunt. In quo & mihi & ei cuius illud poëma est, imposita insignis iniuria est. Nunc tua potißimùm fide, diligentia, auctoritate, voluntate erga me fretus, nihil tale posthac euenturum esse cōfido. Vale.*

ROMÆ. 9. *Kal. Septembreis,*
M. D. LXXIX.

IOANNES NICOTIVS LIBELLOR. SVPPLIC. IN REGIA. MAG. MARCO ANTONIO MVRETO VIRO eruditiſs. S. P. D.

II.

REM periculi mei me feciſſe ex te audio, quòd efflagitatione mea, quas ad plerosq; amicos tuos dediſti literas, tandem in manus hominum venire ſinas. Ego verò, mi MVRETE, id quid periculi ſit non ſanè video: excidiſſe tibi quidem certè, ſingularis huius erga literatos omnes beneficij gratiam facilè perſpicio, qui iſtam clauam de manibus me tibi extorſiſſe tam ingenuè fateare. Nulla enim me hercule, earum quas memoras cauſa ſatis iuſta, ad premendum tibi vnquam fuit. Nam quum iam inde ab

adolescentulo, vnus è nostris hominibus, Romanam illã amplitudinem ac dignitatem, & quouis scribendi, & toto ipsius vitę genere ita sis consectatus, vt fato tuo ciuitate etiam Romana donatus fuisse videare, quisquam, quæso, erit, qui quum tuas epistolas leget, non ex orationis venustate (Roma ista quidem prorsus) & eximiarum atque præstantium rerum tractatione, singularem & voluptatem, & fructum capiat? Quæ tu summè doctus, ad præstantes omni probitate atque eruditione viros scripsisti, quotidieq́ue quin scribas, efficere planè nequis, non ex earum quidem commentationum genere sunt, quibus non amplius quodvis, quàm familiarium epistolarum nomen, meritò debeatur. Literatorum, MARCE ANTONI, ac studiis, doctrinæq́ue deditorum virorum, inter ipsos, per literas consuetudo, quidpiam egregium atque excellens semper habuit, perpetuoq́ue habitura est. Id adeò

qui-

quidem, vt illorum qui olim extitere, etiam συμπόσια ac δεῖπνα in rebus opera & oleo noſtro dignis eſſe ducamus. Fuit, eritque quoad quidem mortales terram colent, cuique ſeculo, rerum & publicarum & priuatarum, tum earum quoque quas neutrarum expertes facilè dixeris, ſua quædam norma ac ratio, quam, qui id ætatis degunt, multò certè magis è re ſua condiſcant, perceptamque vſurpent, quàm quæ longè anteactis ſeculis extitit. Memini equidem me, quum in Luſitania Chriſtianiſsimi Regis Legatus eſſem, non tam in rebus Legationis illius commodè gerendis, antiquis vel fœderibus, quæ cum Luſitanorum Regibus, noſtris olim interceſſere, vel Annalibus vtriuſque gentis verſandis, quàm quorum ætati fermè ſuppares ſumus, adiutum ac ſubleuatũ fuiſſe. Enimuerò Mvrete, nonnihil haud ita diſpar, in iſto etiã ſcriptorũ gene

re contingit. Nam quum ad consuetudines hominum inter sese, instruendas atq; ornandas, quæ viri omni doctrina eruditi, cum sui similibus per literas colloquuntur, magnoperè conducant; ipsa autem consuetudinum colendarum ratio ac disciplina, nequaquam in ætates solùm, verũ etiã propè iã in annos singulos varia eueniat, non tam aut Ciceronis quidem ipsius, aut aliorum quos refers, epistolis, qui nunc inter homines agunt, quàm aut tuis, aut eorum qui tui sunt similes, qui profectò perpauci sunt, adiuuabuntur. Non sunt denique eiusmodi tuæ epistolæ, quæ seclis innumerabilibus manere, ac, vt Scæuola aiebat, canescere nequeant. Itaque, tu ne tibi desis, valde te hortor atq; moneo. Meo res omnis planè, quandoquidẽ ita tibi cauere velle videris, periculo esto. Et si verè id me tutò iubere facilè sentio, ea lege tamen ac conditione quoduis periculum absfuturum promitto, si quod nunc agis, id tu

mul-

multò dehinc etiã prolixius ages, quęq́; in iſto genere poſthac ſcribes, diligenter ac ſumma fide ad me perferenda curaueris. Quod autem ſcribis, partum à maleuolo neſcio quo, per ſummam fraudẽ, ſuppoſitum tibi fuiſſe, qui falſò ſe tuum eſſe dictitârit, id equidem adeò immeritò tibi accidiſſe, vt debeo, magnoperè doleo. At hercle, ille mihi haud ſatis inſidioſè eam fraudem adornâſſe videtur. Qui enim ſcripta tua legerit, vix alterius cuiuſquam, quantumuis affabrè effictum commentum, pro tuo agnoſcet. Sunt, mi MVRETE, peſtes quædam hominum per ſummam nequitiam ac inertiam, alienа laude dolentium. Quos tu, cui quidẽ bene beateq́; viuendi ratio conſtat, propter magnitudinem & animi & ingenij, moderatè feras oportet. Huiuſmodi ego hominum monſtra, à laceſsitis vlciſcenda minimè eſſe cenſeo, quibus ipſis inuidia, qua miſerrimè peruruntur, ſatis ſuperq́; perenni ſupplicio eſt. Nam mon-

ſtro ſanè haud abſimile eſt, in obſcuro
Patriam iacere malle, quàm ferre æquo
animo, lumen ei à præſtantiore quopi-
am præferri. Haud ſanè luminoſior vſ-
quam Gallia noſtra futura erat, quo il-
lum animo fuiſſe intelligo, quàm quan-
tum ille ſua facie prælucere potuiſſet.
Non, vt in prædiis vrbanis, ęquè in litera-
rum morumq; ſtudiis, ne altius quis tol-
lat, actio vllo vnquam iure prodita apud
vllum vnquam populum fuit. Quin
τοῦ ἀγαθοῦ παντελῶς μὲν πᾶσι ἐφίεσθαι ἐξεῖναι,
tuus ille, aut ſi certè das, etiam noſter in
Νικομαχείοις docet. Nihil planè erat,
quod maleuolus ille iure queri poſſet, ſi
tu, doctrina ſingulari ac ingenij vi admi-
rabili, in ſublime te efferens, ipſius (qui ne
in ſecundis quidem fortaſſe conſiſtit) fe-
neſtellis officiebas: quum ipſi pariter al-
tius tollendi, omnium gentium inſtitutis
ac moribus, ius eſſet. Vt ille mihi prorſus
ignauiter, ne dicam nefariè, ſibi proſpe-
xiſſe videatur: qui Patriæ, in qua ambo

&

&nati& educati,quod ſummo ornamẽ-
to es, erisq́; dum Latinæ loquentur lite-
ræ,id λϊανφθονερῶς, damno ſibi eſſe exiſti-
mârit. Sed illum iam miſſum facio.
Tu verò, mi MVRETE, qua animi
magnitudine polles, hanc fraude tibi
iniuriam factam magnificè contemne:
ac perge porrò quò iamdiu contendis,
ad palmam quam ſanctiſsimi mores, &
in omni doctrina exanthlati labores tibi
mox in manum dabunt. Me tibi vindicẽ
quoad viuam, ſi quidem me ad eam rem
idoneũ cenſes, non defuturum, hoc mihi
credas vehementer velim. Vale, & me,
quod facis, etiam atq; etiam ama. Dat.
BRAIÆ COMITIS ROBERTI, pridie
Kalend. Octob. M. D.
LXXIX.

M. ANTONIVS MVRETVS S.D. PAVLO MANVTIO.

III.

Heri redeuntem me à balneis Aponi, quo me, partim animi, partim valetudinis caussa, contuleram, exceperunt literæ tuæ: quæ, quam mihi gratæ fuerint, noli quærere. Mihi crede: quicquid reliquum erat molestiæ ἐξ ἐκείνου τοῦ συμπτώματος οὗ περὶ πρώην ἔμαθες, *deterserunt, omnemq; ex eo natam ægritudinẽ depulerunt. Habeant enim egregiam sanè atque illustrem significationem veteris illius ac perpetui amoris erga me tui: de quo, & si mihi nunquam vt dubitarem contigit: tamen fit, nescio quo modo, vt omnis illius expreßio, quasiq; profeßio pergrata mihi, perq; iucunda sit. Ego, mi* MANVTI, *cum de eo quod mihi contigerat, retulissem ad medicos, meq; illis omni ex parte indicâssem, neque quidquam de tota mea ratione ac consuetudine viuendi reticuissem: nihil aliud reperire potui, nisi id quod ipse per me facile suspicabar; nocere mihi quod tam rarò exirem domo; quodq; vt me impetus ceperat, ita me, nulla habita ratione temporis, aut ad legen-*

dum,

dum, aut adſcribendum darem. Itaque de eorum conſilio meditor paulò laxius ac ſolutius viuere; & ante cibum ambulatiuncula modici ſudoris aliquid excitare: prætereaq́; cùm videbitur alienis & oculis legere & manibus ſcribere: quem ad vſum parare cogito amanuenſem quempiam, cui epiſtolas inambulans dictem: niſi ſi quid erit τῶν ἀποῤῥήτων: *quanquam hæc quoq; interdum, ſed* ἐν αἰνίγμασι. *Antea enim ſolebam ſtatim à prandio calamum in manum ſumere, & horam vnam atque alteram epiſtolarum ſcriptioni dare: quo, re ipſa comperi, nihil eſſe pernicioſius. Cauebo igitur, &, vt mones, parcam mihi, cum mea cauſſa, tum me hercules etiam tua. Non enim leuem neque contemnendam iacturam faceres, ſi quid mihi contingeret.* φίλου γὰρ οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον. *Ego verò amicus tibi ſum, & amicus ex animo: quales admodum paucos eſſe, non iniuria querebatur Theognis. De Catullo, exiguam tu quidem mihi diem præfinis: ſed tamen dabitur opera vt ſatisfiat tibi.* TORQVATVS BEMBVS *reſpondit ſe cognoſcendi mei cupidiſsimum eſſe, mihiq́; libenter gratificaturum quacunque in re poſſet. Quod ſcribam, aliud nihil occurrit, etiam atque etiam vale mi Manuti. A. D. 4. Kalend. Apr.* PATAVIO.

EIDEM.

IIII.

DE TIBVLLO & PROPERTIO: *Libẽter hoc & omne militabitur bellum: vt ille ait. Ita enim de me meritus es, itaq; aßiduè mereris, nulla vt in re vnquam à tuo studio discrepare debeat voluntas mea. Sed quæso te, quid tu facere cogitas? an fortè eadem opera Catullum cum commentario meo; Tibullum autem & Propertium sine vllo commentario emittere, eosq; tres vnum in librum coniungere? Tale enim aliquid mihi venit in mentem suspicari. Hoc si est, non equidem reprehendo, neque improbo: etiam librum puto vendibiliorem fore. Sed tamen nouum, vt puto, multis videbitur. Sin alia quædam tua ratio est, fac vt sciam. Nam si ego rectè conieci* καὶ τῆς σῆς προαιρέσεως ἐπέτυχον, *capiam fortasse aliquid noui consilij, quod tibi non displiciturum esse confidam. Hodie constitutum factum erat cum amicis quibusdam, vt ad Torquatum adiremus vnà: sed hoc tempus nubilũ, caliginosum, pluuiosum, vereor ne illis obstet, quo minus ad me veniant. De loco Plutarchi mihi quoque cogitanti ac scribenti, per mirum, perq; incre-*

dibile videbatur. Accuratius igitur cogitabo, & cras, aut summum perendie, totam illam rationem minutissimè, καὶ τῇ ἀκριβολογίᾳ τῇ μεγίστῃ *confectam, ad te mittam. Quid amplius? Vxoris tuæ fratrem nondum vidi. Hercules quoque tuus sexto aut septimo ab hinc die venit ad me, neque vnquam postea rediit. Ego autem, quando præsenti tibi studium in te meum declarare non possum, libentissimè illud, excipiendis, &* καθ᾽ ὅσον οἷόν τε, *omni genere officij prosequendis tuis declararem. Quare, etsi quid eorum causa possim, non video, aut potius, nihil posse me, prope video: tamen erit mihi pergratum, si ita ad eos scripseris, hanc domum æquè ipsis patere, ac tuam; neque quidquam mihi posse accidere gratius, quàm si me ipsi aliquid sua causa facere iubeant. Ama me, mi Manuti, & valetudinem tuã cura. Prid. Id. April. M. D. LVIII.* PATAVIO.

EIDEM.

V.

DE TORQVATO *vehementer amo te. Exemisti enim mihi scrupulũ sanè molestum: Nam subuerebar si ad illum scribens, patris mentionẽ facerẽ, quo id ipse animo accepturus esset; ideó-*

que auebam videre epistolam tuam; quæ me docuit metum illum meum inanem fuisse. Illi igitur Tibullum, cuius principium mittam ad te cras, aut summum perendie, interea operis quod agant non defore, tuarum literarum sermo declarat. De Propertio videbimus. Summoperè cuperem, si commodè fieri posset, vt ne Tibulli principium cum Catulli fine, eodē folio coniungeretur. Cuius meæ cupiditatis quæ causa sit, facile te suspicaturum puto. Esset, vt opinor, munus hoc pacto, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως εὐπρεπέστερον καὶ μουσικώτερον. *Nihil tamen nisi tuo cōmodo velim. Quod tot versus deletos miraris, dicā tibi quid factum sit. E libris quos ad me misisti neuter erat, qui non in primo illo folio, tam multa ad marginem adscripta haberet, vt verendum esset, ne librarij fallerentur. Concerpsi igitur vnum è meis, sed tam multa in eo menda reperi, vt coactus sim mutare consilium. Quod autem numerus versuum non cōgruebat, eo factum est, vt aliquot delendi fuerint. Nam quod ita cecidit, vt à pentametro inciperet pagina, non consilio factum est, sed casu. Potest autem facilè corrigi, Characteres tui Græci sanè luculenti; ac dolerem Gallorum nostrorum vicem, quos à te cæteris omnibus rebus iampridem victos, typorum quoque Græcorum elegantia superatum iri video, nisi plus te quàm plerosque illorum amarem.*

Edendi autem Syriani consilium, cui tandem displiciturum, displiciturum vero? immò cui, qui quidē homo sit, non summoperè placiturum putas? Germanum illum iterum tibi commendo, bonus vir est & literatus: & bene apud eum beneficium collocabis. Sed ego captus dulcedine quadā ad te scribendi, non sentio tempus effluere. Vale. Hercules Podocatharus miratur te ad binas literas suas nihil respondere: neque non tamen facile suspicatur, id quod est, te non libenter scribere, nisi vrget necessitas, cū manu tua nunc quidem scribere necesse habeas. Saluebis ab eo, & a Molinio nostro. De epistolis tuis, noli laborare, breui eas habiturus es. Iterum vale. Prid. Non. Maij. PATAVIO. *M. D. LXVIII.*

EIDEM.

VI.

SI Pegasi sint isti tui operarij, tamen fieri nullo modo potest, vt vno die chartas quinq; descripserint, quas heri te accepisse oportet: at tuæ hodiernæ literæ significant opus eis deesse. Itaque quid cogitem, nescio. Chartas quinque, cùm istic essem, apud te reliqui: alteras quinque nudius tertius mi-

ſi; tu, vt omnia iam confecta eſſe ſignifices, cras tria folia impreſſa miſſurum eſſe de te dicis; iterum tibi dico: quid cogitem neſcio. Nam, ſiue illa ad te perlata ſunt: deeſſe illis, quod agant, non poteſt: ſiue non ſunt, verendum eſt, ne eodem modo aut intercipiatur, aut pereat, ſi quid amplius miſero. Itaque nihil amplius mittam, dum quid illis factum ſit, cognouero. Vale. 10. Kal. Maij. PATAVIO.

EIDEM.

VII.

Miror quid acciderit, quòd à te nihil hoc triduo literarum; præſertim cùm adhuc ad binas meas nihil reſponderis; quarum alteras accepiſti cum indice eorum, quæ in Catullo peccauerant librarij: alteras cum tertio folio Tibulli. Vtinam ne vera ſint ea, quæ mihi veniunt in mentem. Nam, verè vt dicam, ſummus amor erga te meus interdum vereri me cogit de firmitate valetudinis tuæ. Quæſo te, eripe mihi hanc moleſtiam: & ſi apud te eſt, vt volumus, ad intermiſſum ſcribendi inſtitutum redi. Ego cum primùm à te literas accepero, mittam ad te & Tibulli reliquum, & ſcholia. Vale. 3. Id. Maij. PATAVIO.

EIDEM.

VIII.

EGO verò te nihil de me tam improbè ſuſpicatum, certò ſcio: teq; omnia ſcripſiſſe ἁπλούστατα καὶ ἀφελέστατα, *perſuaſiſſimum habeo. Sed quòd ea de reſcripſi, iocatus ſum, non tam in te, quàm me ipſum. Sed quando tu ita vis, omittantur ſanè hæc nomina. Catulli quod reliquum eſt, ad te mitto. Cætera vrgeo. In iis quæ accepi, non admodum multa librariorum menda ſunt: nonnulla tamen, ſed leuis momenti, in ode Sapphonis tria aut quatuor, quæ ſanè excidiſſe nollem. At hæc relinquamus. Cogito cui Tibullum, cui Propertium, ex more, dicare debeam: neque ſatis explicare me poſſum. Nam ex iis qui mihi veniunt in mentem, alij* σεμνότεροι *ſunt, alij* κενώτεροι. *Adoleſcentes homines vellem, ingenio eleganti & non alieno ab his literis, &, totum,* φιλοδόξους *magis, quàm* φιλοχρημάτους. *Omnino Venetiis exeundum eſt. Nam iſta littora planè littora ſunt, fruſtra ares, fruſtra ſeras. Tu, ſi potes, conſilio me adiuua. Nam me hercule, ſi nihil aliud oſtendatur, potius amiculo cuipiam meæ ſortis hoc munuſculum deferam, qui me amet, qui mihi bene cupiat, qui mihi ſal-*

tem gratias agat, quam cuiquam ex istis splendidis, qui omnia sibi vltro deberi putant. Quæso te, quando ego neque defugio, neque defugiam vnquam quicquid tu voles laboris, suscipe hanc cogitationem causa mea, & quid facere debeam, mone. Noui te, vt in cæteris, ita in his quoque rebus acutissimum & sagacissimum, vbi tu τῇ ἀρίστῃ γνώμῃ, *vt soles, consilium dederis, quicunque erit euentus, æquissimo animo feram. Vale. A. D. V. Kal. Maij.* PATAVIO.

EIDEM.

IX.

DE *Propertio quietus esto. Libenter hoc & omne militabitur Bellum, in tuæ spem gratiæ. Neque quod dixeram, eo dixeram: sed tu aliorsum accepisti: tantum enim loquebar* περὶ τῆς προσφωνήσεως. *Accipio tamen, quod das, fore, vt tui isti pegasi minus incitatè volent. Mitto ad te epistolam ad Bembum,* αὐτοσχεδιασμένην. *Mihi crede, semel scripsi: semel relegi, sed eo fidentius, quòd ad te mittitur, tanquam Aristarchum, quidquid minus placuerit* ὀβελίσοντα. *Per me quidem*

non interpoles modò eam licet; verùm etiam de integro cudas. Tantò melior erit, ſi tua erit; ac ne ſic quidem mea eſſe deſinet. Nam in hoc quidem genere τὰ τῶν φίλων. Quid amplius? Reliqua Tibulli cras mittam, ac fortaſſis etiam ſcholiorum partem; vt guſtum aliquem futuri operis capias. Tabellarij vrgent. Vale. MOLINIVS *te ſalutat. Poſtr. Non. Maij.* PATAVIO.

EIDEM.

X.

CVm VENETIIS *diſcederem, reliqui apud* SIXTVM MEDICEM, *optimum & humaniſſimum virum, cuius vt ſcis, hoſpitio vſus eram, libros aliquot tuos, itemq́ volumen vnum mearum variarum lectionum: quæ omnia puto iampridem ad te perlata eſſe. De Dionyſio inieci iam mentionem Cardinali: cùm ipſe me de te, tuisq́ rebus perhumaniter interrogâſſet. Tu, ſi me audis, videbis, vt ne res in longum differatur. Nolim enim contingere vt alius quiſpiam occupet. De ſene illo impuro quid vis tibi reſpondeam? denuo confirmâſſe ſe dicitur. Omnino tamen ſi homo bulla, eo*

magis senex. Sed ô incertam conditionem nostram. Ille exsuccus, exanguis, exhaustus, senio confectus: & ipse orbis senium, qui iam iamq; animam efflaturus videbatur, viuit tamen, viuit? immò verò; sed nolo cætera, quæ leuiter immutata, pulchrè, vt opinor quadraret. At Gallorum Rex, integra ætate, firma valetudine, maximis viribus, florẽtissimis rebus suis, inopina morte perculsus est. Quo quidem casu valde accisæ sunt spes nostræ, magnaq; hic & animorum & vultuum facta mutatio. Sed omittamus hæc. Cùm hîc sunt studiosi nominis tui, & scriptorum tuorum admiratores maximi: tum M. P. Medicus οὐ τῶν τυχόντων *homo & Græcarum & Latinarum literarum scientia excultus, & Philosophus, &, si quæris, me hercules etiam poëta valde bonus, ita te amat, vt nihil ardentius fieri posse videatur. Est autem natura comparatum, vt quos amamus, ab iis etiam nos amari velimus. Cupit igitur ad amicitiam tuam mea opera peruenire: & ea re scripsit ad te epistolam, quam ad te, cum his literis mitto. Videor facturus iniuriam humanitati tuæ, si te orem, vt ad ipsius literas respondeas. Puto enim sponte facturum. Sed tamen, quia et ego hominem valde amo, & ipse te magnoperè obseruat, mecumq; diligentissimè egit, vt id à te peterem, peto & quæso. Quid iam? quid aliud? Nihil, nisi vt valetu-*

dinem

dinem tuam cures, & me ames, & Aldum noſtrum ſalutes meo nomine; quem ego, medius fidius, in oculis fero. Vale. A. D. 14. Kal. Sextil. FERRARIA.

EIDEM.

XI.

HEri ad te ſcripſiſſem, ſed volui gratificari Lazaro Mocenico adoleſcenti optimo, ingenioſiſſimo, ſtudioſiſſimo; quod & ipſe incenſus erat cupiditate cognoſcendi tui, & eum ego cupiebam à te cognoſci, de quo me tam ſæpe prædicantem audiiſſes. Hic enim eſt vnus propemodum, de quo ego mihi omnia ſumma polliceri audeo: neque metuo, ne me ſpes fallat. Quæſo te, complectere eum mea cauſa quàm poteris humaniſſimè: dignus eſt enim omni beneuolentia atque amore. Ingenium ſummum, induſtria mirifica, mores optimi atq; incorruptiſſimi. Denique quicquid dici de illa ætate honorificè poteſt, id me de eo dixiſſe, & meritiſſimò dixiſſe tibi perſuadeto. Accipies ab eo, quod ſupereſt Tibulli, & ſcholia mea in primum librum: de quibus cupio audire iudicium tuum. Quid eſt, quod hodie ad me Molinius ſcripſit, mira quædam eſſe, quæ tu mihi, cùm iſtuc veniſſem, dicturus eſſes? Si me amas,

quic-

quicquid est, scribe. Ego enim, nisi quid aliud acciderit, nondum me istuc venturum puto. Vale. 15. Kal. Junij PATAVIO.

EIDEM.

XII.

Ego verò HERCVLI *quidem optimo atque honestissimo adolescenti sua & tua causa: tibi verò, tua & mea ex animo gratulor. Nam & ipsius studiis & valetudini tuæ præclarè consuletur, & ego epistolas a te accipiam nō crebriores tantùm & longiores; verùm etiam, ita me* HERCVLES *amet, nitidiores & alacriores. Vel illa quam hodie accepi, quàm festiua est? quàm hilaris? quàm tua? Itaq;* MOLINIVS *exultat quotidie addi aliquid ad laborem suum: soletq; mihi sæpe in sermonibus dicere, ingenium tuum sibi agrorum Siculorum simile videri: è quibus.*

Æstiua quantum decerpunt luca capellæ,
Tantum fecundus gelida ros nocte reponit.

Heri misi ad te riliquam partem scholiorum in Tibullum. Nam in quartum librum cur hoc tempore nihil scribam, magna caussa est. Propertium vr-

geo: cuius principium paucis diebus ad te mittam: id eſt, cum Tibulli, quod ab operis deſcriptum eſt, accepero. Columbinum tuum miſi qui ad me accerſeret: ſed is negauit ſe domi eſſe. Cras ſi non modò columbinis, ſed aquilinis etiam feratur alis, non effugiet colloquium meum. Vale mi MANVTI, *κἀμὲ, ὥσπερ εἴωθας, ἀντιφιλῶν διατέλει. 17. Kal. Iun. Mira illa de quibus mihi Molinius ſcripſerat, ſi potes, ſcribe: aut aperte aut συμβολικῶς.*

EIDEM.

XIII.

S*I nihil eſt aliud, præter occultam quandam coitionem factam à duobus ciuibus, amicis noſtris, ad deiiciendum eum qui ſucceſſit in Polyphemi locum: cauſſa nulla eſt, cur id tantoperè celatum velis. Nam hîc quidem res omnium ſermone celebrata eſt. De Ferrarienſi, neque nihil eſt, quod audîſti, neque tamen mihi adhuc, quid facere debeam conſtitutum eſt. Omnino cuperem aliquam μεταβολήν. Non quin placeat magis in dies Patauium: ſed quid intelligam, ſcio te quoque intelligere. Neq; verò ita multum laborarem,* SIGONIÓNE *an mihi etiam: ſi quæris, mihi quidem magis arri-*

deret ea conditio, qua nunc est Sigonius: idq; cùm aliis de causis, tum quia tecum essem. Spes est, aliquid super hac re ante Octobrem à III. viris constitutum iri. Neque sanè facere aliter possunt, nisi paulatim Patauinā scholam exinaniri velint. Expectabimus igitur, et si res succedet vt volumus, gaudebimus: sin, humaniter feremus, & prospiciemus rationibus nostris. Propertium vrgebo, vt iubes. Scholia in Tibullum, cùm inibi erit, vt excudantur, velim ad me paulò diligentius inspicienda mittas. In carminibus quibus celebratur hortorum Deus, iambica quædam sunt, quæ ab omnibus tribuuntur Tibullo. Vnum etiam eiusdem argumenti epigramma reperio in antiquo Tibulli libro. Hanc igitur appendiculam adiiciemus, si voles. Quartus liber tam multa habet quæ non intelligam, vt in aliud tempus differre satius putem. Valde me pupugit, quod scripsisti de Simiolo illo Parisiensi; nunquam putâssem sub tanta simplicitatis specie latere tantam perfidiam. Mihi paucis diebus ad illum alterum necessariò scribendum est: egoq;, si tibi ita videbitur, libenter faciā, vt inseram literis meis, testimonium meum iudicij de eo tui. Tu maximo animo contemne ista omnia, vt facis, & ad valetudinem tuam, vel conseruandam vel confirmandā omne studium confer. Vale 4. Non. Iun. PATAVIO.

EIDEM.

EIDEM.

XIIII.

CVm constituissem hodie ad te scribere, hesterno die non scripsi quòd, ἀτρέκειαν εἰπεῖν, stomachum mihi mouerant versus, quos ad me miseras; de quibus tamen valde amo te. Defunctus enim, ut semper, amici officium es; cùm ea quæ ad me tantoperè pertinerent, mihi non ignota esse voluisti. Sed impurum ego illum si viuo; etsi rectius tu: qui tætra hæc & impura animalia, ut despiciam, mones. Coram igitur colloqueremur. De Dulcio, eum enim significari puto, consilium tuum sequar. Ad te scribere aliquid te dignum, mihi hoc crede, gestit animus: & est ὑπόθεσις præclara aut innumerabiles potius ὑποθέσεις. Sed ita pridem versus facere destiti, ut valde metuam, ne nihil succedat. Tentabo tamen etsi nunc propter hoc consilium de migratione, animo non sum valde apto ad poëticas hilaritates, erat & ad Petrum τὸν ξηρόκρεων (finge aliquod eiusmodi nomen aut Latinũ aut vernaculum, ita quem dicam intelliges) ode vna iampridem scripta: de qua, quid faciam, nescio. Nam neq; cum homine in eam suspicionem adducto, nisi prius de illius innocẽtia constiterit, quidquã

mihi eſſe negotij volo: & perire eam, etſi nihil eſt, nollem. Ad hæc expecto, quid ſentias. Nunc eſt quod te magnoperè oratum velim. In iis literis, quas ante hos 15. dies ad Petrum Morinum dederam, narrabam deferri mihi conditionem opimam & honorificam imprimis: neque, quænam eſſet, exprimebam; aiebam autem, me eam neque accipere, neque planè repudiare audere, niſi bene penitus perſpecto eius, qui me ad ſe vocat, animo. Nunc cuperem (ac vide quàm improbus ſim, qui te quoq; mea cauſa improbum fieri velim) cuperem igitur, epiſtolam ad me bene longam eo argumento ſcriberes, vt laudares conſilium meum qui & lucro præſenti, quod, vt ſcis, offerebatur, & trãquillitati ſtudiorum meorum & aliis eiuſmodi rebus, huius familiaritatem, ἢ θεραπείαν, ἢ ἄλλο ὅτι ποτὲ ὀνομαζόμενον μα-λιστ' ἂν δέχοιτο, *antepoſuerim. Erit tibi campus ampliſſimus amplificandi conditionem illam quam repudio; et tamen ex contentione oſtendendi, quantò ſic hæc honeſtior ac ſplendidior; dicendi de hominis ipſius laudibus: etiam de iis, qui cum eo ſunt: ſi quis eorum tibi nominatim appellãdus ac celebrandus videbitur; idq; cùm ad meas rationes accommodatiſſimum fuerit; tum tibi fortaſſis non inutile ad gratiam ipſius recolligendam, & ad medicinam faciendam animo nonnihil, vt ſcis, exulcerato. Vel-*

lem

lem etiam certo prædiceres fore, vt magnos aliquãdo ex eo induſtriæ meæ perciperem fructus. Puderet eum fortaſſe olim, facere te ψευδόμαντιν. Eam autem epiſtolam ad ipſum finem tuarum imprimi vellem. Hoc à te vehementer peto. Ea lege tamen, ſi tibi quoque hoc è re vtriuſque noſtrum fore videtur. Cras cætera. Vale mi optime & optatiſſime Manuti. Epiſtolæ tuæ nullæ præterea ſunt: quas quidem edi oporteat. Sunt enim in aliis pleraque omnia τῶν ἀπορρήτων. Iterum vale. Hodierna elegantiſſima eſt, ſed vt videtur, non diuulganda. Nicolaum tuum, aut noſtrum potius, ἀντασπάζομαι.

EIDEM.

XV.

V*Alde recreatus ſum iis literis quas à te hodie accepi. Etenim qui natura in omnibus rebus meis δύσελπις πέρα τοῦ μετρίου eſſe ſoleam, tantum ex indignatione quadam ſuperioribus diebus concepta ad illam naturalem δυσελπισίαν adieceram; vt non tantùm aliis omnibus aſper, moroſus, ἀπροσήγορος; verùm etiam mihi metipſi odioſus atq; inuiſus eſſe cœpiſſem. Sed redibo*

ad me, meque amabo, ne quid non amem, quod ames tu, in quo est, quidquid vsquam est, amabile. Rosarium, & illud alterum homini somnium πολλὰ οἰμώζειν *iubeo. Quanquam quæ indignitas, est, me à tam indoctis tamque abiectis nebulonibus oppugnari? hoccine seculum? Mihi crede; nisi sustentaret me voluptas ea quam ex amicitia nostra capio, euaderem aut Atheniensis ille* μισάνθρωπος, *aut Bellerophõ Homericus, qui* κὰπ πεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο, ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων *De Pola, quid ego tibi, mi Manuti, gratias agam? aut quibus verbis istam animi tui magnitudinem planè regiam prædicem? Ecquod erit vnquam tempus, cùm ego tibi, cum liberis tuis, aliquam beneficiorum partem reponam? Sed quo tu liberarior es, & amantior mei, eo me maiore studio cauere decet, ne maiorem commodi mei, quàm tuarum virium, rationem habuisse videar. Neque enim æquum est, vt propter me peregrinum hominem, cui nihil est præter animum bonum & fidem, quicquam de tua re familiari detrahatur. Omnia perpeti satius est; non deerit, vnde viuam, & si hoc deerit, non deerit, vnde moriar. Satis diu vixero, si antequam è vita migrem, insigne aliquod voluntatis erga te meæ testimonium edere potuero. Quã-quam quid est, cur hoc sperare debeam? Animus*

tibi Manuti, animus pro præmio accipiendus est: quo tu si contentus esse nolles, ad meas maximas acerbitates, accederet illa omnium grauissima; quòd homini vni omnium optimo, & de me optimè merito, gratiam referre non possem. Vale. A. D. 7. Kal. Septembr. PATAVIO. *Scripseram iam nescio quid literarum Ferrariam, ad Petrum Morinum, id cùm, cui traderem, nescirem: visum est, ad te mittere; tuum erit, aliquam viam videre, qua illæ & tutò & celeriter perferantur. Id opinor, per Vincentium Valgrisium commodissimè facere poteris. Ille enim solet interdum ad Morinum ipsum scribere. In eis literis illud etiam adscripsi: cùm quid scribere ad me vellet, vt ad te mitteret, te mihi diligenter curaturum. Id, vt facias, peterem à te, si opus esse existimarem.*

EIDEM.

XVI.

Moriar si quicquam vnquam feci inuitus: sed tamen effugere non possum, quin tibi de Tibullo parum obsequar. Etenim quæ in eo libro maximè videtur operam meam requirere, ea ego æquè intelligo, atque si scripta non essent. In

ipso quasi limine, eius generis nonnulla sunt; neque tamen despero fore, ut aliquando vel casu incidam, vel labore et diligentia perueniam ad aliquid, quod lucem eorum nonnullis adferat. Itaque quantùm me amas, tantùm à te peto atque contendo, ut me hac in parte animo meo obsequi sinas. Nam quòd vereri videris, ne dem sermonem hominibus maleuolis, libero te hoc metu. Malo, si alterutrum necesse sit, silentium meum culpari, quam audaciam notari. Crede hoc mihi, non sine summa molestia facio, ut tibi petenti negem. Sed tamen iampridem conuenerat inter nos, ne quid tu à me peteres, nisi quod vires ferrent; quid autem illæ ferant, ego vnus omnium optimè noui. Misi qui columbinum accerseret. Is se cras sub lucem ad me venturum esse dixit. Agam cum eo de re tua accuratissimè, & pecuniæ, quantum opus erit, numerabo. Si fieri posset, ut sex aut septem Tibulli, regia charta describerentur, esset mihi summoperè gratum. Hac de re ipse statuas. Vale & me ama. Postr. Id. Iun. Patavio. M. D. LVIII.

EIDEM.

XVII.

Obsecro

OBſecro te, quid tu tibi vis cum iſtis inſcriptionibus? Mureto meo, & ſi nolit: ſed malo volentem. Ego tuus eſſe nolo? aut omnino eſſe is, quem & eſſe me & haberi cupio, niſi tuus ſim, poſſum? Ego verò (tuum enim tibi regeram) tuus ſum, & ſi nolis: ſed malo volentis. Quanquam illud verius, noſtrum vtrumque vtriuſque eſſe, neque quicquam eſſe alteri altero carius; idque quoniam ita vterque vult, alter etiam debet. An verò me aut oblitum eſſe, aut obliuiſci poſſe putas, quid tibi debeam? Itaque valde me ſanè conturbâſti: & miror, quid tibi in mentem venerit, vt id faceres. Quæ errata ſunt in Tibullo, & Propertij principium, ſine vlla dubitatione, cras mittam. Nunc eò non poſſum, quod omnes mei abſunt domo, non redituri, vt opinor, ante cœnæ tempus: & quatuor illa Tibulli folia ſunt in cubiculo Molinij; quod ipſe abiens obſerauit. De Propertio etiamnum incertus ſum; ſed facilis iactura. Nunc ad Columbinum: in quo cupio me falli, ſed multa concurrunt, quæ ſuſpicionem faciant, eum non optima fide tecum agere, & vulpina potius calliditate, quàm columbina ſimplicitate præditum eſſe. Primum, quòd totum illud genus hominum, qui ex alienis litibus victitant, quæſticulosq; ſibi ex aliena ſtultitia colligunt, mihi ſanè ſuſpectum eſt; iſte autem tuus, nam quæſiui, ho-

mo tenuis est: cuius generis, nisi adest, probitas eximia, in tractandis nummis sublesta est, vt Plautus loquitur, fides, at hæc καθολικώτερα *sunt: & à me ne animaduerterentur quidem in eo, quem tu peruéterem amicum vocas, nisi alia accederent, ad me nunquam, nisi ter quatérue euocatus, venit; & sæpe, cùm se venturum constituit, fallit; libellis tribus sibi opus esse dixerat ad iter: post, quinque petiit, cùm ad rem ventum est; aureum præterea nummum poposcit, & abstulit; biduo aut triduo seriùs profectus est quàm dixerat; cùm tanquam mox in iter se coniecturus, à me discessisset, qui se mox vt redisset, ad me venturum pollicitus esset; non nisi biduo pòst venit, & quidem ter accersitus. Deinde* σκήψεις καὶ ἀναβολαί; *se ita rem constituisse, vt certissimum sit, his duodecim aut quindecim diebus pecuniam tibi numeratum iri: melius nihil potuisse fieri. Mandaui ei vt ad te de re tota quamprimùm quàm accuratissimè scriberet: isque ita se facturum recepit: neque tamen fecit, quantum literarum tuarum sermonem audio, omnino* οὐκ ἀίδηλον οὐδὲ εἰλικρινές, *negotium. Ego eum denuo conueniam, & vrgebo. Literas quas ad Duditium scribis, curabo. Vale. A. D. 6. Kalend. Quintil.* PATAVIO. *Duditius, cùm hæc scripsissem, venit ad me, & literas tuas accepit.*

EIDEM.

EIDEM.

XVIII.

ITeradum eadem iſthæc mihi. *Tam* εὔλυτοι *ſunt iſtic leges, vt, quo de loco neminem noſtrum* ἐθρυλλεῖτο *cogitare oportere; eum ad locum,* ὅ, πολλὰς δ' ἰφθίμους *tam facilè perueneris? Quos equidem puto, ſi fortè is, cui Græcè è venali ſilentio nomen eſt, Bononiam iuerit, eadem prudentia,* τὸν τοῦ Ἀθηναίου ἑρμηνευτὴν *in locum illius ſuffecturos. Ecquid tibi videor* σοφῶς αἰνίττεσθαι. *Sed tamen* τὰς τῶν κρατούντων. *Redeamus igitur domum. Mihi verò idem planè videtur, quod tibi: nihil eſſe ad rationes meas accõmodatius, quàm ſi iſtic aliquid, quale volumus, confici poſſit. Quare à te iam non magnoperè poſtulo, vt de me agas; ſtudere te illi alteri cuperem. Video enim eadem via, mihi quoque aliquid confectum iri. De te quidem (ſi ego tuos ſenſus bene cognitos habeo) non eſt, quod Bononienſes cogitent. An tu conditionem quietam, opimam: cum prope certa magnarum rerum exſpectatione cõiunctam, interpoſita præſertim & tua & mea fide, illorum cauſa relinqueres? teq́ue, abiecta valetudinis cura, ſuſcipiendo laborioſiſſimo munere, in præſentiſſimũ vitæ diſcrimen abiiceres?*

De Barguo iniecisti scrupulum. Nam si ille professus fuerit, video petitionē amico illi nostro difficiliorem fore. Absq; eo quidem certus, vt opinor, esset. Te omnia mea causa facturum non dubito, mi Manuti. Scio enim te, quàm cōstanter, quos semel complexus es, fouere pergas. Sed gratissima mihi tamen est, quam tuis literis expressisti, significatio voluntatis tuæ. Ego, vt me aliquando meritò amâsse dicaris, omni spe conabor efficere. Vale. De Philopono oblitus fueram; puto illum apud me esse. Prid. Non. Septembr. PATAVIO.

EIDEM.

XIX.

A*Dolescentes, qui ad te has literas perferent, si genus requiris, nobilißimo ac splendidissimo inter suos orti sunt loco: si bona animi, studia laudandarum artium spectas, coniecturam facere vel ex eo potes, quod, cùm ipsis domi in summis deliciis & in maxima rerum omnium affluentia viuere liceret, longinquas peregrinationes suscipere, seseq́; excolendi ingenij caussa, infinitis difficultatibus obiicere maluerunt. Ii cùm iudicarent idem, quod omnes qui rectè sentiunt, iudicant, ingenij*

genij & eloquentiæ gloria Italiam cæteris nationibus; In Italia autem longè vnum cæteris omnibus PAVLVM MANVTIVM *antecellere, neque ſe ſtudio ſuo ſatisfacere poſſe arbitrati ſunt, niſi in Italiam venirent; neque cùm in Italiam veniſſent, niſi Pauli Manutij aſpectu & collocutione fruerentur. Quod autem de ſcriptis vtriuſq; noſtrum intellexerant, quanta inter nos voluntatum ac ſtudiorum coniunctio eſſet; ſtatuerunt ſe id quod cuperent, nullo modo melius quàm per me, conſequi poſſe, mecumq; egerunt, vt ſe tibi quàm diligentiſſimè commendarem. Ita igitur facio, petoq; à te, vt, ſi vlla vnquam apud te mea commendatio valuit, quod ſcio valuiſſe quamplurimas, huic plus etiam quàm cæteris, tribuendum putes: adiiciasq; ad illam humanitatem, qua omnes excipere ſolitus es, quicquid rogante atq; obſecrante me, adiici poteſt. Vale. Poſtr. Non. Septembr.* PATAVIO.

EIDEM.

XX.

T*Ibulli primum folium accepi. Scholia mitto locis aliquot leuiter immutata. Lectionem non perfacilem fore operis puto, tum propter*

alia, tum propter crebras interpositiones. Sed in te spes est, etsi, ne viuam, si non interdum ac sæpe vereor, ne mea scribendi negligentia noceat oculis tuis. Quæso tamen à te, vt hanc molestiam, mea causa, deuores: curesq́; quod commodo tuo facere possis, ne tam multa hîc peccentur, quàm in Catullo. Ideò admonere te visum est; quoniam in primo illo folio, quod accepi, nouem librariorum errata sunt; leuia quidem nonnulla: sed plura animaduersione digna, quale est charta tertia. Sit diues, iure furorem: cùm scribendum sit: Sit diues iure, furorem & cætera. Multum autem ad sententiam interest, vtrubi nota illa hypodiastoles collocetur. Illud etiam grauius, quod charta quarta, vbi vulgo legitur, Capiti: cùm ego è veteribus libris emendâssem, Capite: nescio qui factum est, vt tui vulgatam scripturam retinuerint. Si me amas iube eos omni diligentia in exemplar à me emendatum intueri; pertinet ea res non mediocriter ad vtrumque nostrum. Columbinus tuus profectus est, quo scis, ego nudius tertius ei, mox, vt dicebat, iter ingressuro, aureum nummum (tantum enim opus esse dicebat) dedi. Puto hodie reuersurum, quid actum sit, faciam te confestim certiorem. Propertium, sunt qui suadeant vt mittam ad Franciscum Gonzagam. Qua de re aueo scire, quid tibi videatur.

Valetudinem tuam cura diligenter. Salue à Molinio. 11. Kal. Quintil. PATAVIO.

EIDEM.

XXI.

VEnit ad te altera mea ad Pontificem oratio: quam cupio æquè placere tibi, atque iis placuit, qui me dicentem audierunt; quod, cùm mihi venit in mentem tuarum planè Atticarum aurium, & polituli illius ac limatuli iudicij, vel ſperare, improbum puto: cùm cogito, quantum me ames, quamq́; eſſe ſoleas mearum rerum, non æquus modò exiſtimator, verùm etiam benignus prolixusq́; laudator, ne poſſe quidem aliter euenire arbitror. Breui, ni fallor, accipies & tertiam. Quòd ſi progrediemur ad hoc exemplum, poterimus olim Pontificiarum orationū quaſi σωμάτιον quoddam conficere. Me à te amari certò ſcio: neque dubitare te, quin ego tibi in amore reſpondeam. Salue à Ludouico Beccatello Archiepiſcopo. Molinio meo multam ſalutem. Vale. A.D. 4. Kal. Ian. M. D. LX.

*R*OMÆ.

M. AN-

M. ANTON. MVRETVS S. P. D. PAVLO SACRATO.

XXII.

FEci nuper neſcio quid verborum de nobili illa victoria, qua Turcæ à noſtris ad Naupactum ſuperati ſunt: tanto hominum concurſu, quantum ipſe non facilè crediſſem. Quamuis autem res erat nihili, tamen ita multi quotidie petebant deſcribendi ſibi poteſtatem fieri, vt ſatius viſum ſit ſemel, quicquid eſſet, librariis permittere: præſertim cùm magiſtratus populi R. iudicarent id ad ipſius populi dignitatem pertinere. Exemplum vnum ad te mitto: quod ſemel inſpectum cum Paludino, Canalio, Iacobo Canano, Antonio Montecatino, cæteriſq; communibus amicis communicare poteris: vt ſiue placuerit, capiatis ex eo aliquid voluptatis: ſiue minus, intelligatis tamen, conſeruari à me, vt decet, memoriam veſtri.

Vale. ROMÆ. 7. Kalen. Ian.

M. D. LXXI.

EIDEM.

EIDEM.

XXIII.

IN multis, tenuibus illis quidem, ſed ipſa aßiduitate moleſtißimis occupationibus meis, vſus erã ea libertate, quam tu mihi dederas, ne prius ad literas tuas reſpondere neceſſe haberem, quàm Epiſcopus Hadriæ iſtuc rediret. Quod dum expecto, etſi quibuſdam & meis & ipſius familiaribus negotium dederam, vt me tempeſtiuè de diſceſſu ipſius admonerent; prius tamen eum abiiſſe reſciui, quàm de abitu cogitare cognoſſem. Factum id non modò eorum, quibus id mandaueram negligentia: ſed & conſuetudine quadam multos iam menſes à me ſuſcepta, nunquam, niſi cùm vrget neceßitas, exeundi domo, & perrarò veniendi in ædes Cardinalis: non quin & ipſe me libenter videat: & ego eum, qua debeo, obſeruantia colam. Sed tanta me ſatietas, tantum odium & aulæ & rerum aulicarum cepit, vt nunquam mihi magis ſolus videar, quàm in illa turba: nunquam melius comitatus, quàm cum me ſolus in bibliothecam abdidi. Itaque cum Cardinale ipſo ter, opinor, aut ad ſummum quater collocutus ſum, poſtquam huc venit. Multi fortaßis hanc aut aſperitatem, aut ruſticitatem voca-

bunt.

bunt. Vocent sanè, vt libet, mihi ægrè est, quod non iampridem ita viuere cœperim, & tamen viuente Hippolyto Cardinali alia ratio erat. Referta erat domus hominibus eruditis, ex quorum conuictu ac sermone, aliquid perpetuò disceres. Ipse, quanquam doctrina mediocri, magno tamen & excelso ingenio, & mirificè dedito studiis nostris. Itaque domus ipsius Academia quædam videri poterat. Hic amat quidem & ipse mirificè homines bonarum artium scientia excultos: sed sua ei comitas damno est. Dũ enim omnes blandè excipit, cum omnibus humanè colloquitur, facilem se atque obuium omnibus præbet, excitat quidem admirabiles amores sui: sed à tam multis gratiam ipsius ambientibus perpetuò obsidetur, vt ei vix ad curandum corpus satis temporis supersit. Quid quæris? Ego qui quotidie cum illo altero suauissimis sermonib. horas aliquot transigere consueueram, nunc in alium quendam orbẽ mihi delatus videor. Sed hæc mussanda sunt: quæ tamen semel in tuum hominis amicißimi sinum effundere volui, putans in eo aliquid leuationis fore. Nunc ad alia venio. Quòd tum sæpe me in epistolis tuis tamq; honorificè appellas, gratiam habeo: etsi video te multo plus amori, quàm iudicio tribuere. Sed hoc ipsum non minus iucundum est, sentire me à te vnicè diligi. Quid nunc præterea scribam, ni-

hil

hil habeo: nisi fortè illud scire vis; me hoc anno, si Deus volet, explicaturum publicè libros Politicorum Aristotelis: in quibus videor mihi nauaturus operam & multa ab aliis interpretibus non animaduersa dicturus. Hoc te puto malle, quàm quid de bello aut pace dicatur, & quæ eius generis vulgò à circumforaneis hominibus disseminantur. ἕκαστος γὰρ τῷ ἑαυτοῦ ἥδεται. *Viuamus mi Sacrate, viuamus, & consenescamus in studiis nostris, contemnentes, ea omnia quæ vulgò maximi fiunt. Deum & æternitatem cogitemus, alia omnia fluxa & caduca sunt. Vale.* ROMÆ. *3. Id. Iulij. M. D. LXXVII.*

FRANC. DVARENVS M. ANT. MVRETO VIRO DOCTISS. S. P. D.

XXIIII.

CVm nihil à te post discessum hinc tuum, vel etiam de te accepissem, mi MVRETE, *ac ingenti desiderio tenerer, de statu rerum tuarum aliquid cognoscendi, equidē literis tuis tam opportunè mihi redditis, magnoperè delectatus sum. Illud verò meam auxit voluptatē non mediocriter, quòd ex eis intellexi te mei memoriam absentis summa*

cum

cum fide & beneuolentia retinere. Verùm hoc mihi asperſit moleſtiæ epiſtola tua, quòd dolorem illum, aut grauiſsimum mœrorem potius non obſcurè teſtetur, quem tibi iſta peregrinatio attulit. At eo magis vicem tuam doleo, quod ante annos, vt opinor, duos & viginti, iſtorum Scytharum σκυθρωπίαν *& barbariem expertus ſum: quos ne nunc quidem reſipiſcere, ſed* ἀρχαϊσμὸν *illum ſuum adhuc tueri ac mordicus retinere demiror. Sed hanc materiam atque ſegetem gloriæ, integram tibi Deus, opinor, reſeruet, vt hoſtibus, qui bello tentati à nobis & laceſsiti ſunt profligatis, ac de poſſeſsione iuriſprudentiæ expulſis, ſplendidum aliquando de iis triumphum agas. Id quod iam præſentire ac proſpicere mihi videor, ſi ad eas copias quibus abundas, aliæ paulò firmiores atq; inſtructiores acceſſerint: quas tibi parare, ſi neruos in ea re contendas tuos, perfacile eſt. Ac ſpero fore, vt hæc cogitatio &* ἐνελπιστία *conſolationem tibi non minimam adferat, cupio quidem certè. Nam & nos quoque ſuperioribus annis, cum eadem cura ſollicitaremur, qua te nunc angi video, ea ſpes valde confirmauit: nec nos omnino fruſtrata eſt. Etſi enim ne hîc quidem confecta adhuc res ſit, tamen euentus iam propemodum vicit expectationem noſtram: adeò plauſibile apud nos populareq; eſt, quod Scythæ veſtri inſolenter,*

contumaciter, ſuperbè contemnunt atque oderunt. Mitto principis in nos ſcholamq́ʒ noſtram ſtudium incredibile. De quo plurib. tecum, ſi opus fuerit, aliàs. Itaqʒ quod in extrema epiſtola ſcribis, vnum iſtic eſſe doctorem Cotelium, qui colat nos ac ſcriptis noſtris faueat, at id ego glorioſius fortè & audacius, ſed tamen verè, niſi fallor, reſpondere poſſum, quod Homericus Agamemnon Achilli παρ' ἔμοιγε καὶ ἄλλοι. *In quibus & Cotelium tuum, immò noſtrum numerari vehementer lætor. Qui ſi talis eſt, qualem eſſe mihi facilè ex tuis literis perſuadeo, næ* εἷς ἐμοὶ μύριοι, *vt paucis quod de eo homine ſentio dicam. Verùm quia pleriqʒ ſtudioſorum, quibus noti ſunt doctores qui iſtic ſunt, mihi affirmârunt, neminem in ea vrbe ius profiteri iſto nomine, tu velim, Anacharſis hic quiſquis ſit, paulò plenius me literis edoceas. Quanquam profectò malim, ſi rationes tuæ ita tulerint, huc ad nos maturè te recipias, vt de rebus omnibus coram inter nos conferamus. Qua de re et certius & ſubtilius ad te ſcribam, cùm te mihi totū patefeceris, & quid conſilij habeas (nam de animo dubitare me non ſinit epiſtola tua) aliquanto apertius mihi declaraueris. Sic enim habeto, nos quæ te velle, quæq́ʒ ad te pertinere ſignificaueris, ea ſummo ſtudio diligentiaq́ʒ curaturos eſſe. Vale mi Murete. Auarici Biturig. ipſo Hilariûm die. M. D. L III.*

LVCAS FRVTERIVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XXV.

INgratus meritò, ne dicam improbus, videri possum, Mvrete doctißime, si cùm à te non semel, verùm sæpius humanißimè acceptus fuerim, ne literario quidem officio, tantum in me studium tuum, compensare studeam. Deterruit certè me hactenus & rusticus quidam pudor, &, vt quod sentio liberius exponam, ingenij mei non obscura tenuitas. Nunc verò cùm didici ex scriptis tuis, ingrati vitio laborare non modò eum, qui beneficiis amplißimis & honorum insignibus acceptis ab aliquo, τοῦτον οὐδ' ἔπει οὐδ' ἔργῳ, *vt ait ille,* ὀνείς, *sed & illum, qui præstanti ingenio & singulari doctrina virum, in ea loca, vbi & ipse sit appulsum, non è vestigio liberali quodam scripto honestat: meritò sanè & ego in vitio sim, nisi te post tot colloquia, tot sermones vltro citroq; habitos, non quidem opere aliquo laborioso, qui enim poßim? sed epistola tamen officiosa munerer. His ego rationibus cum animo meo diligenter expensis, eò deueni audaciæ, vt te &*

Galliæ totius & Italiæ tuæ clarissimum sidus literarum mearum cruditate, ab opiparis illis & suauibus Græcorum & Latinorum epulis auocare non dubitem: in bonam tamen spem adducor fore, vt his meis legendis aliquid temporis lubens volensque sis impensurus. Quanquam tamen non ea sint, quæ in doctissimas tuas aures, oculosq́; veniāt; do nihilominus hoc humanitati tuæ, quam non obscurè hactenus & intelligere & agnoscere potui, vt istæc officij mei in te certissima argumenta, nō alieno vultu amplexurus videare. Semper enim hoc in doctis viris desideraui & etiamnúm desidero, vt cùm ingenio plurimùm valeant & possint, comi non minus alloquio sint, & in omnes sapientiæ studiosos obuia voluntate. Quod quidem in Mureto suo desiderare Fruterius nec potest nec debet: non potest certè, quia humanitatem illius semper promptissimam expertus est; & in dies experitur ampliorem; non debet autē, quia mentiri nec nouit, nec veritatem odisse potest. Et hæc quidem in mei excusationem adducenda putaui, Murete doctissime, vt intelligeres, quàm religiosè voluntatem in me tuam conseruare, &, si fieri potest, auctiorem reddere cupiam. Nunc autem, vt quanti apud me sit virtus, & ingenium tuum, exploratius tibi innotescat, libuit quædam ex optimis quibusq; auctoribus per me nuper animaduersa

iudicio tuo, vt politißimo; sic humanitatis plenißimo exactius ponderanda relinquere: & hoc quidem, non eo consilio, vt te omnium rerum peritißimum Anagnosten docere videar, quod certè vel cogitare nefas esse duco; sed tamen vt ex te cognoscere poßim, sint ne in his meis aliqua quæ vero esse consentanea putes: quinimò vt quæ à me si non corrupta, certè non emendata sunt, diligenti tuo studio nobis aliquando saniora reddantur. Satis verò mihi est, loca quædam obscurè deprauata, quæ possum luce donare, vel certè tibi indicare: Tuum erit vicissim ea in suam lectionem restituere: quod tibi quam facilè succedat, non obscurè testantur variarum lectionum præclarißima opera, quæ mihi quidem, multò ante quàm in familiaritatem tuã veni, semper carißima fuêre: & nunc, cùm diuino illo amicitiæ tuæ bono affectus sim, cariora indies futura. Sed tandem ad rem: ne multa verborum cruditate offenso stomacho, Theriacam Victorij haurire non Varronis mulsum bibere videaris. Festus itaq; Pompeius, quem ego auctorem insigniter diligo, tum ob rerum omnium iucundißimam varietatem, tũ verborum antiquitatem doctißimam, multis quidem partibus auctior & integrior ex Italia prodiit; non tamen omnibus in locis sui se similem ostendit: quod partim Paulo illi Epitomario, partim temporis in-

iuriæ debemus. Sed vt tandem quod agimus probemus, locus eſt in P. litera, qui ſatis quidem obuius eſt & expoſitus, ſed tamen haud fideliter editus; ſi modò nec ætate impeditur iudicium meum, nec ipſe mihi plus iuſto indulgeo. Dicit Feſtus: Petiſſere antiqui pro petere dicebant, ea quidem forma verbi, qua ſunt laceßere & inceſſere: ſed vt mihi videtur, tum ſignificabant ſæpius petere, vt petiſſant, ſæpius petant legendum mihi nuper viſum eſt vt petiſſunt ſæpius petant, alioqui inſulſum erit quod Feſtus dicet, nam cùm ſubiiciat, petiſſere ſæpius petere eſſe, non opus eſt, vt opinor, id tertium repetere, & inculcare, ſæpius iam explicatum, quinimmò ſimile quoddam verbum adiũxiſſe debuit, quod feciſſe ipſum vel deierare auſim. Nunc, vt ad reliqua veniamus, faciliora præmittemus, alia quæ exactiori probatione indigent, in finem reiiciemus. Feſtus cariſſam apud Lucillium vafram ſignificare vult, malim ego catiſſam dixiſſet. Nam catos pro callidis & ingenioſis apud veteres fuiſſe vel Cato teſtari poteſt. At dicat aliquis catiſſam ductui literarum non reſpondere, fateor quidem dummodo nec capriſſam ſatisfacere loco huic concedas, quod ab aliquo difficultatem ſentienti ad marginem Veneti codicis adiectum eſt: quod verò ad religioſum illum ordinem literarum, nihil eſt. Nam veteres Feſti om-

nino sunt confusissimi, vt facilè credam Festum Acrostichidem illam Alphabeticam obseruâsse; non tamẽ in syllabis curiosulum fuisse. Alio in loco Hirrire Garrire, genus vocis est canis rabiosæ, in margine est ringere p garrire, & certè garrire quid ad canes pertineat, non video: nisi fortè, quod r literam canibus esse peculiarem velint Grammatici. Herire quidem vetus est & prope ignotum, rabire quoque si tibi arridebit, vetus esse incipiet, & obscuritate cũ hirrio contendere. Nunc in aciem producantur validissima illa bellorum robora, quæ in Triariorũ vicem succedant, vt illis prioribus suapte natura parum solidis in auxilium veniant. A veteribus nobis exordium erit: quia scimus eam Romanorum prudentiam fuisse, vt longo vsu bellorum exercitatos, & annorum successibus prudentiores in belli catastrophen reiicerent. Prodeant itaque vetustissima illa succrescentis Vrbis volumina, Numæ nimirum Pompilij sanctissima instituta, quæ vt sunt antiquissima, ita quoque antiquis scripta verbis fuisse negari non potest, Festus, cum, quæ Pellices dicantur, disertè ostendit, pœnam quæ huic mulierum generi per Numam est constituta, subiungit his verbis. Pellex aram Iunonis ne tangito. Si tanget, Iunoni crinibus demissis agnum feminam cædito. Hanc ego legem vt non esse corruptam arbitrer, vetusta-

ti tamen ſua reddendam exiſtimo, quod qua ratione faciendum putem, ſubſcribam. Pellex aram Iunonis ne tagito, ſi tagit Iunoni crinibus demeſſis, arnum feminam cædito, veram eſſe & genuinam legis huiuſce correctionem affirmare tibi nec auſim nec poßim; non auſim quidem, quia id glorioſulum videri poßit; non poßim verò, quod ſingulorum exactam rationem nondum inuenerim: hoc tamen polliceri auſim, aut talem omnino aut ſimilem eſſe debere legis huiuſce ſententiam. Quod autem pertinet ad ſingula, non tibi nouum eſſe debebit, vt nec futurum ſcio, ſi tagito repoſuerim & tagit vel taget, cùm vel Feſto teſte notißimum ſit veteres ita loquutos qui Pacuuij Teucrum citat, & hunc verſum adducit. Vt ego ſi quiſquam me tagit & tagam. Cæterum quod crines demeſſos non demiſſos velim, ratio eſt; quòd hác lege non leuem quandam pœnam imponi pellicibus ſciam; tũ quòd exiſtimem Numam vt ſapientißimum, ita & politicum maximè fuiſſe, neque omnino ſanctißima coniugij fœdera temerè violari voluiſſe: quinimmò grauiter admodum in huiuſmodi nuptiarum corruptelas animaduertiſſe, vt iuſſerit eas Iunoni, quæ & ipſa pellex eſt, arnum feminam crinibus demeßis immolare: crinibus verò demeßis, vt quod in fœminis honorificum eſt maximè, iis auferret;

alioqui obseruare videor in sacris comptissimas fuisse matronas, & lætissimo cultu, quod indicat Tibullus, cùm puellam suam Iunoni sacrificaturam inducit, & deæ commendat, sic autem scribit. Natalis Iuno sanctos cape turis aceruos, Quos tibi dat tenera docta puella manu: Tota tibi est hodie: tibi se lætissima compsit. Staret vt ante tuos conspicienda focos. Hoc ego in loco non tota, sed Lota legam cupidius. Arnum fœminam scripsi, quod sciam ex Festo sic veteres nominâsse. Lex alia est eiusdem Numæ apud Pompeium, vbi quid differentiæ sit inter occisum & necatum meminit. Lex autem talis est. Si hominem fulminibus occisie, ne supra genua tollito. In hac Numæ constitutione aliquid desiderari videtur; aut enim dicendum est. Si hominem fulminibus occisit, nimirum Iupiter, aut hoc pacto legendum. Si hemonem fulmen Iouis occisit, ne supra genua tollito, fuit tempus cùm sic legerem. Qui hemonum fulminibus occisu'st ne supra genua tollitor. Tu, quid ex his duobus sit sanius, iudicabis. Mihi sat est, tibi vel indicâsse quid sentiam. Supra genua tollere, esse puto, ad sepulturam tradere. Nam Festus & aliam legem Numæ adducit, quæ de eadē re agens sic habet. Homo si fulmine occisus est, ei iusta nulla fieri oportet. Videtur autem mos fuisse olim, qui & nunc Galliæ quibusdam in partibus est,

vt reſtibus quibuſdam, vel lineis mantilibus feretro circũuolutis, earumq́ extremitatibus manui obuolutis, funus vltra genu ſuſtollerent; ſicq́ in locum communem Mettia porta transferrent. Hic ego finem legibus eſſe dabo, ſi vnam modo adiecero non quidem ex Feſto, ſed Macrobio, quid libro primo Saturnaliorum, cùm de noctu concubia diſputat, Decemuiros ait in 12. tab. inuſitatiſſimè nox pro noctu vſurpâſſe, & hanc legem citat. Si nox furtum factum ſit, ſi iam aliquis occiſit, iure cæſus eſto. Ego cùm hunc locum legerem, miratus ſum cùm de perſona non admonuiſſet lex; tamen ſubiungere, ſi im aliquis occiſit, ſtatimq́ ſuſpicatus ſum legi poſſe hoc modo. Qui nox furtum factum iit ſi im aliquis occiſit, iure cæſus eſto: quam coniecturam meam ſi calculo tuo dignabere, Murete doctiſſime, erit quod gaudeam; ſin minus, patiar certè vel tantulum temporis ſubitæ huic emendationi datum eſſe: Legibus modum impoſuiſſe me fateor: ſed tamen omnibus Feſti difficultatibus, nego. Sunt enim, præter eas quas tibi adferam, vel plurimæ. Silicernium genus eſſe farciminis docet Feſtus, quo, inquit, fletu familia purgabatur; dictum autem ſilicernium, quia cuius nomine ea res inſtituebatur, is iam ſilicem cerneret. Cæcilius. Credidi ſilicernium eius me eſſe eſurum. Quid ſibi Pompeius velit non video, cùm dicit, quo

fletu familia purgabatur: nisi fortè distinctio interponenda est post quo, & intelligamus farcimine, fletu familia purgabatur. Hæc leuia sunt, illud grauius. Multa & accurata cogitatio effecit, vt legendum putarem, quouis esu, quod ipsum & literarum ductus, & Cæcilij versus probant. Donatus in Adelphos sic de silicernio meminit. Silicernium cœna est, quæ infertur Diis manibus: quòd eam silentes cernant, id est, vmbræ possideant; vel quòd qui hæc inferunt cernant, neque degustent: quod quidem meæ sententiæ opponi videtur. Tuum quidem iudicium esto, ego vel somniis istis meis facilè cessero; tu verò variis tuis lectionibus, quas propediem auctiores expecto, admiscere poteris hæc loca, genuinæ lectioni suæ per te data. Properabam ad alia Festi loca, & ecce venit in manus meas & alia 12. Tab. constitutio, quam eo libentius tibi indicaui, quòd & in eam Auratus tuus cogitationem & coniecturam suam interposuerit. Talionis mentionem fieri in 12. inquit Verrius hoc modo. Si membrum capserit, ni cum eo pacit, talio esto. Auratus cùm legit coniecturam meam statim legi posse putauit hoc modo. Qui membrum capserit & cætera, & capserit interpretabatur priuauerit, vt in illo, talpæ oculis capti. Verbum non addam de homine et optimo & doctissimo, tantùm à te petam, vt quid tu de

his legibus sentias, rescribas. Nulli certè felicius id negotij committi potest, ne Trebatio quidem alicui. Satis enim superq; ostendisti in diuinis illis operibus tuis, quantum tibi omnes Latini & Græci auctores & debeant & debere velint amplius, si illos melius quidem iam habentes in ipsissimam sanitatem restituere pergas. Extremum adiiciam, quod in Festo corrigendum puto. Taminia, inquit, vua siluestris generis videlicet tertio dicta, quod tam mira sit, quã minium Legendum existimo, quod tam rubra sit quam minium. Mecum facit Plinius lib.23.cap. primo, vbi sic de Taminia scribit. Maturescit Astaphis cum vindemia nigrescit, cum Taminiæ rubentes norimus acinos. Nunc subiiciam loca quædam quæ & obscura sunt & correctione indigent; quali verò non dicam; quia nescio, nec multum scire laboraui; tibi verò facillimum erit ea ingenij tui diuinissima acie penetrare, & suis è tenebris eruere. Ait Festus, Redarguisse, Scipionẽ Aphricanum per e literam protulisse, eundemq;, pertisum dixisse non pertesum, de quo meminerit Lucillius cùm ait. Quo facetior videare, & scire plusquam cæteri pertisum hominem non pertetum dicere ferunt, nam genus. Primum quidem manifestò scribendum Redarguisse videtur cùm id aiat Festus, tum Lucilij versus quadrati vidẽtur; quibus tamẽ nigra est cauda.

Tu his lacunis feliciſſimè impletis, nobis pro tenebris oblatis, lucem reddes. Locus alius eſt eodem in Feſto æquè deploratus; cui quidem aliquid opis attuli: quòd tibi eum indicaui; tuum verò erit, qua es humanitate, nobis eum ſaniorem dare. Sponſis bene, benequè volueris in precatione augurali, Meſſala augur ait ſignificare ſpoponderis volueris. Cum hunc locum attentius legiſſem, ſenſi tandē Meſſalam, qui formulā quandam precationis antiquæ referret, ea verba vtpotè obſcura explicare voluiſſe, cùm dicat ſpōſis ſignificare ſpopōderis et volueris, volueris dico ego vel nil cernere me vel ætate impediri iudiciū meum; aut locum hūc corruptum eſſe; quomodo tamen corrigendus ſit ignoro; niſi fortè vulſis legas aut volſis. itaq; precere, Bene ſponſis, benequè volſis. Alia ſunt, quæ mihi ſunt obſcuriſſima, ſed ea coram agentur latius: Nondum tibi moleſta eſſe deſinit infantia mea, quam re vera ſimplicius erit & rectius garrulitatem appellare; quia non tam infans eſt, quàm indecenter loquax nimis. Sed dabis hoc obſeruantiæ in te meæ. Dij enim meliora, quàm vt tantum temporis perire cupiam tibi, dum ſingula hæc inſpicias; quinimmò niſi ea eſſent, quæ ſtudioſis olim omnibus, mihiq; in primis vtiliſſima forent, omnino te ab optimarum rerum ſtudio auocare inanibus iſtis ſomniis meis nollem. Sed audi quæſo quod reſtat.

Macrob.lib. Satur. 2.cap.7.cùm de Laberio equite Romano agit,quem Cæſar Iulius quingentis millibus inuitârat, vt prodiret in Scænam, & ipſe ageret mimos, quos ſcriptitârat, hos eius verſus ſubiungit,quos tamen librariorum culpa corruptos nobis edidit. Sunt autem hi, Neceſſitas cuius curſus auerſi,impetum voluerunt multi effugere,pauci potuerũt, Quo me detruſit penè extremis ſenſibus? Quem nulla ambitio nulla vnquam largitio, & cætera. Hi verſus vt ſint venuſti multum: tamen venuſtiores futuri videntur, ſi vnius literæ mutatio acceſſerit. Legerem itaq; libens tertio illo in verſu, Quo me detruſit penè extremis cenſibus? Erat enim Laberio præmium à Cæſare oblatum Quingentorum millium. Quod tu quidem immane eſſe pretium noſti. Quin addit, ſe, cùm iuuenis eſſet, nulla largitione, nullis honoribus de ſtatu moueri potuiſſe. Sic ſcriberem ego, de te nondum certior, ſed breui, ni fallor, futurus. Intelligere poſſim, extremis ſenſibus, in ſenecta ætate; ſed nil ad rem, quia ſubiungit ſtatim, Ecce in ſenecta vt facilè labefecit loco viri excellentis mente clemente edita ſubmiſſa, placida, blandiloquens oratio? Sequitur. Ego bis tricenis annis actis ſine nota eques Romanus è lare egreſſus meo, Domum reuortar mimus? Sic legi debere & verſus ratio & ipſe orationis contextus oſtendunt. Paulò

poſt

pòst est, Fortuna immoderata in bono æquè atq; in malo. Si tibi erat libitum literarum laudibus floris cacumen nostræ famæ frangere & cætera. Hæc omnia sunt corruptissima. Quid enim est, literarum laudibus floris cacumen famæ frangere? legendum putarem Ludionum laudibus vel lusibus potius; sic enim locum quendam Propertij emendauit Auratus noster, vbi agitur de Spartæ laudibus; quæ nudas puellas in gymnasium mittebat cum viris decertaturas, sic habet versus. Quod non infames exercet corpore laudes. Auratus ludos legit. Sic itaque Laberij versus repono. Fortuna immoderata in bono æquè atque in malo. Si tibi erat libitum Ludionum lusibus florens cacumen nostræ famæ frangere, vel certè florum cacumen, quod erit, floridum. Nam florus dixisse veteres pro eo quod floridus nunc est, exploratum habeo. Sequitur. Cur cum vigebam membris præuiridantibus, Satisfacere populo & tali cum poteram viro, Non me flexibilem concuruasti, vt caperes? Nec hic quidem bene habet carmen. Nam qui tandem ille est trimeter, Non me flexibilem concurnasti, vt caperes? lego, vt cæteros, vel ceperas. Certè quiddam huiusmodi substitui debet. Extremum addit Fruterius, nõ minus, vt sperat, Mureto suo gratum futurum, quam vel alia omnia. Cum hæc scriberem incidi in librum

quendam ſodalis mei, ad cuius frontem amylo vel potius viſco librario impactum erat folium quoddam membranæ, in quo reperi hæc quæ ſubſcribam. Videbatur autem Grammatici cuiuſdam fragmentum aliquod; de quo tamen affirmare non poſſum, ſic habent ea. Inueni marum pro marium, quod tamen in raro eſt vſu, genitiuus apud Næuium in carmine belli punici. Senex fretus pietate dominum adlocutus ſummi Dominum regis fratrem Neptunum regnatorem marum; eius ablatiuum Cæſar quinto belli Gallici ponit. Paulò latiores, quam quibus in reliquis vtimur maribus. In vulgatis codicibus, ſtatim à principio, hunc in modum legas. Ad onera & ad multitudinem iumentorum tranſportandam paulò latiores, quam quibus in alio mari vti conſueuerant. Certè, ſi hic eſt locus, quem citat Grammaticus ille, mirum eſt tam ſui diſsimilem eſſe; ſed fieri poteſt vt in alio Cæſaris libro ſit hic verſiculus. Tu vel optimè id ſcies, qui optimos quoſque auctores tibi familiares habeas; in primis verò Cæſarem. Hæc pauca ſunt de multis, Murete doctiſſime, quæ ad te ſcribenda putaui, partim vt ἀχαιεσίαν *qua tætrius eſſe vitium nullum puto, à me amolirer, partim etiam, vt, quo in te animo eſſem, non ignorares. Bene vale, Galliæ tuæ & Italiæ totius clariſſimum decus. Cuperem omnino, Murete*

optime,

optime, vt his meis non voce, sed tabellis respondere digneris: quod in suffragiis tabellariis factum nosti. Deus ero, si vel literulam à te extorqueo. Iterum vale, & nos ama.

MVRETVS IACOBO CANANO MEDICO S.

XXVI.

COnualui. Hoc me gratius, aut optatius tibi epistolæ principium reperire nullum posse, certò scio. Febris fuit tertiana duplex, qualem tu à me tertio ab hinc anno Ferrariæ depulisti: nisi quod hæc mitior & remissior fuit. Itaq; octauo me die, postquam corripuerat, reliquit. Curatus sum nõ medicamentis modò, sed & missione sanguinis: de consilio Angeli Iustiniani nostri, qui medicamenta non solùm ipse præscripsit, sed & magnam partem eorum sua manu confecit, ac concinnauit. Omnino & ipsius & omnium qui hîc sunt; sed præcipuè ipsius, & Petri Normesini, mirificum quendam expertus sum in me amorem, miram incuranda valetudine mea sollicitudinem, sedulitatem, assiduitatem. Neq; ita hos prædico, vt non cæteris quoq; plurimum debere me fatear: Nam et Bartholomæus Ferrus (puto

te antea neſciuiſſe id nomen Theologo noſtro eſſe) & Hieronymus, Lippomanus, & Abbas Roſſettus contendere, quodam modo inter ſe videbantur, quis pluribus atq; expreßioribus indiciis ſtudium erga me pateſaceret ſuum. Mihi crede, tanti erat ægrotare. Nunc confirmatus auidè expecto, quid vos iſtinc ſcribatis de noſtro in Italiam reditu. Quanquam enim tuæ literæ certa prope & explorata nuntiant; non deſunt tamen hîc, qui ſponſione certare parati ſint, nos in Gallia hybernaturos. Alij aliter putant, ſed tamen dubitationis aliquid affert, quòd hic nondum pro certo auditum eſt, Nichettũ abiiſſe, qui ſi media hyeme redierit (& iam vix videtur aliter fieri poſſe) tamênne ſe alieniſsimo anni tempore, aſperrimo cœlo, inuiis viis, tam longinquo itineri commiſſurus eſt Cardinalis? Ita diſputant quidam; qui mihi non ſatis cognitum habere ipſius ingenium videntur. Ego enim hoc ipſo argumento vtor, cur magis augurer fore vt abeamus. Herus enim noſter, qua eſt magnitudine animi, hanc ipſam occaſionem arripient declarandi omnibus hominibus, virtutem & conſtantiam ſuam; neq; æſtatis ardoribus, neq; aſperitate hyemis retardari. Quare ſi aliud nihil obſtiterit, ibimus vel ſi cœlum ruat. Meam voluntatem ſi exquiris: equidem negare non poſſum, quin tanto mihi deſiderio ſit Italia, quanto fortaſſe memini noſtrum: ſed ad res meas multò accommodatius eſſet expectari à

nobis tempus illud. Gelidus canis cum montibus humor.

Linquitur, & Zephyro putris se gleba resoluit. Mea enim maximi momenti negotia citius explicari non queunt. Sed quod fors feret, vt ille ait, feremus æquo animo. Iter hyeme capessendum si fuerit, incommoditatem, reditus celeritate compensabimus: sin expectandum ver, commoditate temporis ad conficienda quæ volumus, desiderium Italiæ leniemus. Sed vtut futurum est, obsecro obtestorq́ue te per amicitiam nostram, vt expiscere, si potes, aliquid certi, idq́ue ad me scribas, quàm poteris certissimè. Permagni mea interest, scire quid futurum sit, propterea quòd consilium mihi ad rationem itineris dirigendum est, & aliud capiendum, si properatur profectio, aliud, si differetur. Cura igitur pro eo, quanti apud te sum, vt mittas ad me aliquid explorati. Id si tacitum haberi voles, nemini indicabitur. Mi optime & optatissime Canane, Vale & ama me, vt facis. Salutem quibus videbitur. Nostri omnes te salutant, è Karoliloco. Prid. Non. Octobr. M. D. LXII.

EIDEM.

XXVII.

EGo verò iam ſubuerebar, ne mea hæc noua ad te ſcribendi ratio parum tibi probata eſſet: adeoque (vide quanto in errore verſatus ſim) meditabar excuſationem. Sed gaudeo contrà cecidiſſe quàm putaueram. Nunc tu à me, & crebras & longas literas expectato. Ea tamen lege, vt mihi liberum ſit, nullo ordine, nullo delectu quicquid in buccam venerit, ſcribere. Literæ tuæ omnes mihi redditæ ſunt: neq; facilè credas, quantam mihi voluptatem attulerint. Quanquam enim non ſum ſolitus valde magnam curam ſuſcipere de iis quæ ad me nihil pertinent; neq; quiſquam vſquam eſt minus, quàm ego ſum, rerum nouarum curioſus; libenter tamen intelligo progreſſus iſtius calamitoſiſſimi belli, præcipuè cùm ea nuntiantur, quæ ſpem adferunt aut victoriæ, aut honeſtæ alicuius compoſitionis. De recepto Auarico iam hîc auditum erat, multò antè quàm tuas ea de re literas acciperem. Sed videor per nebulam inaudiſſe quiddam, quod haud ſcio an literis committere debeam, indicabo leuiter. Etenim ſi falſum eſt, nihil periculi fuerit, etiamſi tu, quid ſit, non aſſequare: ſin verum, quamuis leuiter admonitus, facilè totam rem intelliges. Fuêre igitur hîc, qui pro certo ac comperto affirmarent, potuiſſe oppidum per vim capi, inuitiſſimis hoſtibus, nulla deditione, nullis conditionibus, niſi quorundam aut ſcelerata colluſio, aut ſtulta clementia, alienæ virtuti im-

pedimento fuisset. Quod si est, facilè fuerit iam nunc prospicere, qui futurus sit exitus. Neque enim dubium est, quin suum quisq; institutum conseruaturus sit ad extremum. O mi Canane, qui tandem finis huius tam molestæ peregrinationis futurus est? Quando erit vt ad Eridani, aut quod malim ad Tyberis ripam inambulantes, concinere poßimus illud Euripidis.

Suauis est laborum præteritorum memoria. Sed pedibus nobis ne conficiendum sit iter, metuo; si verum est, quod modò huc allatum est, equos omnes furto sublatos esse. Malam pestem illi abigeo, quisquis est. Sed quid est, quod ait Balbus, feruentius quàm vnquam antehac, agi de pace? Vtinam quidem eueniat: vt nobis tantò maturius in Italiam redire liceat: antequam incidamus in hyemē. Sed hæc, vt opinor, somnia sunt: quæ tamen cui cuimodi erant, scribenda tibi fuerunt. Aliud enim nihil erat, quod scriberem. Præclaras illas historias, quas tibi superioribus literis promiseram, neque vacat scribere, neq; nunc quidem satis tutum est. Sed, mihi crede, mirificus homo est ille noster: neq; magis in quoquam deprehendi verum esse id, quod ex te sæpißimè audiui, vitandam esse ei familiaritatem eorum omnium, apud quos conseruare auctoritatem suam vellet. Nostri omnes te salutant. Saluta mihi tu istic, quos videbitur. Contarellum præcipuè, & Gerardinum. Vale. Karoliloci. XII. Kal. Octobr. M. D. LXII.

EIDEM.

XXVIII.

VErum eſt quod audîſti. Trepidatum hîc eſt ab omnibus: neq; ſanè iniuria. Quis enim conſtare animo poſſet, cùm audiret fuſum ac fugatum eſſe exercitum regium, pedites conciſos, equitatum diſiectum ac diſſipatum, ex ducibus ipſis alios interfectos, alios vulneratos, Comitem ſtabuli captum. Mihi crede habent iuſtam excuſationem timoris. Nam mea quidem, vt mox audies, non eadem cauſa eſt, quæ cæterorum; ſed cùm hîc ita crederetur, nihil propius eſſe, quàm vt ad hanc domum diripiendam turma aliqua militum accurreret. Theologus noſter, homo, vt ſcis, minimè bellicoſus, qui videret ſibi aduerſus illos homines nihil in Theologia ſua præſidij fore, quanta maxima celeritate potuit, collegit ſarcinas ſuas, & iter in Belgium cepit. Comitati eum ſunt Abbates duo, neq; de iis quicquam poſtea audiuimus. Cæteri, vt ſcire te puto, Lutetiam ibant: ſed cùm in itinere alium nuntium accepiſſent, huc omnes multa iam nocte redierunt. Ego biduo ante Bellouacum profectus eram; quo me Cardinalis miſerat. Ita autem fors tulit, vt eodem planè temporis puncto, quo illi redibant, ego quoq; redirem.

Quo factum est, vt priùs rediisse sciuerim, quàm abiisse scirem. Hilaratis igitur omnium animis, multum inter cœnam risimus; multa in eos qui remanserant, plura in eos qui fugerant iocati sumus; mecum omnes præclarè actum esse dicebant; qui quasi prospicerem ac diuinarem quid futurum esset, & fugissem ab acerbitate prioris nuntij, & ad posterioris lætitiam accurrissem. Nunc hîc ego & Petrus Normesinus suauißimè viuimus, venatu, accupio, piscatu, & quod caput est, bonis sermonibus: neque vobis inuidemus, quos istic ambitio aureis compedibus alligatos tenet. Vnum me malè habet, Theologi absentia: quem desidero, & vt discipulum magister, & vt magistrũ discipulus. Operas enim permutare inter nos cœperamus, vt ego eum Græcas literas, ipse me Theologiam doceret. Valde magnam voluptatem mihi attulerunt literæ tuæ, quòd & læta nuntiabant, & omnia accuratißimè ac minutißimè persequebantur: Conserua, quæso te, istam consuetudinem: sed noli expectare, vt tecum paria faciam. Tibi enim quæ scribas, plurima quotidie suppetunt: mihi quod scribam ferè nihil est, nisi hoc ipsum, nihil esse quod scribam. Ego & Petrus Normesinus te communiter salutamus, atque à te petimus, vt nostro amborum nomine Contarellum salutes. Vale, è Karoliloco. A. D. VII. Kal. Ian. M. D. LXII.

EIDEM.

XXIX.

O Tristem nobis & acerbum nuntium de Rege Nauarræ; quem nos hîc etsi acceperamus ex aliis; sustentabamur tamen aliqua spe, donec allatæ sunt literæ tuæ: quas ego vtrasque heri vesperi acceptas communicaui cum omnibus nostris: neque eorum quisquam fuit, qui non ita certò statueret, cùm tu ita scriberes, fieri aliter non posse, quin planè deplorata esset optimi & religiosissimi principis salus. Cuius interitu quantam plagam Gallia, quantam caussa religionis acceperit, vereor, ne paucis diebus magno nostro malo sentiamus. En quos fructus ciuilia bella pariant. Hoc vnum miseræ Galliæ restabat mali, vt veteres illas Thebanas calamitates in suo sanguine renouatas videret. Quid enim interest? nisi quod illic eiusmodi fratres contendebant, vt vtrumq; cadere expediret: quod & contingit. Hîc cùm è duobus fratribus alter errore ductus, & quasi præstigiis quibusdam occæcatus, contra patriam; quodq́ue grauius est, contra Deum arma ferat; alter nihil vnquam habuerit antiquius, quàm vt & fratrem reduceret, & famam caputq́ue illius modis omnibus conseruaret. Ei allata nex

eſt, cuius in vita & fræterna ſalus, & magna ex parte totius regni tranquillitas nitebatur. Quod ſi qui pro patria dimicantes mortem oppetiuerunt, eorum memoriam ſummo cum honore omnes anni conſequentes excipiunt: ſi conſecrari ac propè diuinis honoribus affici poſt mortem ſolent, qui Chriſtianæ religionis defenſionem vita ſibi priorem ac potiorem eſſe duxerũt, quos tandem honores ſatis amplos congerere poſteritas in eum principem poterit: qui pro quarum rerum vtrauis mortuum eſſe ſatis eſt ad immortalitatem comparandam, pro earum vtraque pugnans, anima ſpoliatus eſt? Nunc ille cœlo receptus, ex alto res mortalium deſpicit: & vt nuper auctoritate, conſilio, manu communem Dei & Karoli regis cauſſam tuebatur, ita nunc precibus ad Deum, cuius aſpectu fruitur, fuſis, eandem fouere ac ſuſtentare non deſinit: inprimisq́; vt credibile eſt, filiolo ſuo eiuſmodi duces ac conſiliarios precatur, qui ipſum in paternæ potius conſtantiæ, quàm in maternæ peruicaciæ imitationem deducant. De fratribus autem, quos ſibi ſuperſtites reliquit, pro altero petit, vt quam citiſſimè mutetur; pro altero, ne vnquam mutetur. Addit alia iis congruentia quæ nos ſperare fortaſſe poſſumus, optare quidem ſine vlla dubitatione debemus. Vides, quàm & ipſe otioſus ſim, & eſſe te putem: qui & tecum, Poëtarum more, de iis quæ aguntur in cœlo fabuler, & tibi ad hæc legenda otium ſuppetere

existimem. Sed tua quidem conditio melior, qui desinere vbi vis, deinde si quando neq; dormire vis, & somnus vrget, repetere intermissam lectionem potes: mea detereor, qui homo cùm piger ad omnia, tum ad scribendum pigerrimus, cogor hæc, tanquam ad clepsidram, scribere. Etenim tum denique admoneor, cùm aliquis statim profecturus est. Duplex autem mihi imponitur difficultas: quòd & subitò scribendum est, ne officio desim, cùm tu ad me creberrimas, de omnibus quæ istic geruntur, amantißimè & accuratißmè perscriptas literas mittas: & multa scribenda, quo te expleam: cùm in hac solitudine noui nihil, nisi ea quæ istic adferuntur, audiamus. Dabis igitur veniam nuganti mihi, & quia res non suppetunt, verba fundenti. Scio enim te inanes, dum longas epistolas anteponere aut nullis, aut breuibus. Nunc ad alia venio: hybernaturos in Gallia esse nos, iam, vt opinor, exploratum est; neq; id mihi valde molestum erit, dum aut Letetiæ, aut in aliquo alio oppido esse liceat. Nam horum quidem nemorum iampridem tædet; neq; mihi quidquam longius videtur, quàm dum tecum sim, vt more nostro legamus vnà aliquid quotidie, seu noui quid suscipere libeat, seu potius Taciti annales persequi; quos ego totos in hoc secessu deuoraui. Interea peto à te, vt quemadmodum instituisti, scribas ad me, quod commodo tuo fiat, quàm poteris sæpeßimè. Non enim facilè credas,

quàm dulces mihi ac iucundæ sint literæ tuæ. Saluta mihi amicos omnes, inprimis Contarellum: cui dices me de libello ad me misso maximas gratias agere, & mandata ipsius diligenter curaturum esse. Hæc ego ad ipsum scriberem: sed noui hominis occupationes. Itaque scribere me hercules ad eum non audeo, nisi cùm est necesse. Salue ab omnibus nostris, & valetudinem tuam cura, è Karoliloco postrid. Id. Nouemb. M. D. LXII.

HORATIVS CARDANETVS MVRETO S. P. D. XXX.

Mitto ad te, MVRETE eruditißime, omniumq; politiorum literarum decus (liceat mihi, quod sentio, ac potius, quod docti omnes sentiunt, sine vlla assentationis suspicione verè loqui) paucas aliquot epistolas tuas, ad me humanißimè ac elegantißimè scriptas: quas Lucas Sempronius noster, optimus iuuenis, & vtriusq; nostrũ studiosißimus, tuo nomine à me petiit. Descripsit eas libenter & elegãter Balthasar Ansideus, tuúsne, an meus, dicam? vtriusque certè quantum alter alterius esse potest, agnosces facilè ipsius manum: qui superiore anno in describendis variis

lectionibus operam tibi ſuam nauauit, tui quidem admirator ac laudator eſt mirificus. Si de tuarum epiſtolarum editione cogitas, rectè cogitas. Nihil enim detrahent de eloquentiæ tuæ fama, quam luculentiſsimæ tuæ orationes tibi pepererunt. Excellis tu quidem, Murete, ac mirus es in omni ſcriptionis genere, ſeu carmen pangas, idq́ variis numeris: ſeu ſolutam texas orationem: ſeu poëtam, vt Catullum, interpreteris: ſeu oratorem, vt Ciceronem, explices: ſeu Græcos vertas, vt Ariſtotelem; quicquid denique quoquo modo literis mandes, elegans eſt, politum, ingenioſum, eruditum, omnibus numeris abſolutum. Tua me ſcripta omnia capiunt, tenent, reuocant, nulla vnquam eorum ſatietas, vel ipſæ epiſtolæ, quas properanter exarare te ſcio, quàm venuſtæ, quàm ſæpe eruditæ, quàm ſemper vrbanæ? Quod ſi volumen ipſarum legatur, ſtudioſorum manibus teretur, ac, ſi vllius foret ponderis auctoritas, iudiciumq́ meum, ad eas edendas te cohortarer. In quo Politianos, Bembos, Sadoletos, Manutios, mitto alios, immitabere. Neque leuius tibi ſcriptionis genus videatur, tuoq́ ingenio, ac eruditione indignum. Proponam enim grauiſsimos doctrinaque principes viros, qui minus ſunt illud aſpernati, laudemque ſibi ex eo quæſiuerunt; Plinium, Ciceronem, Platonem. Memini etiam epiſtolam me tuam legere; in qua de bene ſcribendæ epiſtolæ difficultate diſputas; hanc autem ſemper ſequitur

laus,

laus, illud igitur tui iudicij erit, quo excellis. Verùm hoc hactenus ego, quod iam diu literarum officium intermisi, hanc arripui occasionem, velim existimes, tantum me tibi tribuere in literis, quantum alij memini. Nisi igitur impudentior sim in petendo, mitte ad nos aliquod ex tuis scriptis: quod tanquam sacrum, Balthasar & ego custodiemus, nec emanabit vnquam te inuito. Appellarem te crebrò per literas, sed partim vereor ne interpellem nugis, quanquam officiosis: partim per valetudinis infirmitatem, docendiq; molestas occupationes, quibus inuitissimè distringor, haud commodè licet: cupio tamen consuetudinem repetere: mercaturamq; istam exercere, quam tu mihi aliquot ab hinc annos proposuisti, quam si exercuissem, multum fecissem lucri: quod si minus mihi licuerit, dabo negotium Balthasari meo, omnium quos cognouerim, bonarum omnium literarũ cupidissimo ac studiosissimo, qui iam adest cum tuis epistolis descriptis: ac fasciculum obsignabit. Vale mi Murete, atque ab eo salue. Lucam Sempronium semel à me tibi commendatum, quo primùm tempore ad Vrbem venit, nunc iterum commendo, non quo ipse à me petat, sed mea tantùm beneuolentia in ipsum suscepta, ob eximiam eius probitatem, quibuscunq; rebus illi commodaueris, mihi commodaueris. V. Id. Ianuarias.

M. D. LXXIX.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. HORATIO CARDA-neto suo.

XXXI.

QVid ni enim te meum vocem, Horati optime, cùm & ipse te singulariter diligam, & me ita tibi carum esse sentiam, vt nulli te veterum amicorum meorum in me amando cedere profitearis? quod quidem ego, vt, quia summe cupio, facilè mihi persuadeo, verè à te atq; ex animo dictum esse; ita caussas, quibus te ad istam voluntatem ergà me suscipiendam adductum esse scribis, non agnosco. Immò verò maiorem in modum à te peto, vt si, cùm me ac mea diligentiùs inspexeris & excusseris, animaduertes, non esse in me eam eruditionem eamq; eloquentiam, quam tu fortaßis aliquando credidisti, nolis me luere ac sufferre pœnas erroris tui: néue, quasi vitiosum aliquid aut morbosum pro sano emeris, ex ædilicio edicto agere ad redhibendum velis, si me ita amabis, vt hominem & honestis studiis deditum, & ingenuum, apertum, simplicem, rectum, minimè fucatum, minimè tectum inprimisq; φιλόφιλον, præstabo tibi ea omnia cumulatè, neque vnquam in eiusmodi rebus fallam opi-

nionem tuam. Eo tu si præterea aliquid addideris, vt multarum rerum scientiam, vt eloquentiam, vt cætera id genus; ipse, quomodo tibi caueas, videris. Ego ea neque polliceor, neque præstabo, his legibus initam mihi esse tecum & constitutam amicitiam volo, quas à te quoque non grauatè acceptum iri puto, atque equidem cum multis de caußis antea amauerim Gisbertum Oddum, adolescentem optimum, & pleno gradu ita tendentem in ea studia, quibus nos delectamur, vt, quod serius in eam viam ingressus est, aßiduitate & diligentia compensaturus esse videatur, habebo posthac cariorem etiam hoc nomine, quod is conciliator, quasique προξενητὴς *huius nostræ coniunctionis fuit. Magna sanè cum voluptate repeto memoria tempus illud, cùm ipse mecum de doctrina tua, deque suauißimis moribus & creberrimè & amantißimè loquebatur. Addebat etiam nonnulla de studio quodam & amore mei tuo, quem tibi ex tuis sermonibus cognitißimum esse dicebat; ego autem & audiebam ea libenter, & ei fidem habebam non inuitus: vt ad credenda quæ iucunda sunt, faciles natura omnes sumus. Itaque eisdem ex eo sæpe & constanter audiendis, sic iam incalueram; vt quemadmodum in aridißimam, siccißimamque materiam nulla potest incidere tam parua scintilla, que non maximum subitò incendium excitet, ita nulla posset à te dari tam pusilla tamque tenuis significatio eorum, quæ*

de Gis-

de Gisberto audieram, quæ non ad me totum mirifico quodam tui amore inflammandum satis habitura virium videretur. Adhuc hæc erant; cùm afferuntur à te ad Gisbertum literæ, non solùm scriptæ eleganter ac politè, quod tibi proprium ac perpetuum est, verùm etiam illum amorem in me, de quo tam multa tam sæpe audieram, omni ex parte spirantes. Quid quæris? ita exarsi, vt nihil fieri posset ardentius. Successerunt primis illis alteræ, tertiæ, aliæ deinceps, eadem omnes suauitate perfusæ, iisdem insignes amoris notis. Nonne igitur inhumanus sim, planeq́; ferreus, nisi tam amanter à te vltro oppetitus ac prouocatus, tibi in amore respondeam? sed non committam, vt eo nomine accusari poßim: semperq́; sine vlla retractatione, si quid accidet, in quo amicitia mea tibi aut vsui, aut ornamento esse poßit, ne qua in parte veri amici officio defuisse videar, studiosißimè operam dabo. Quod ad literas tuas tardius fortaßis tua expectatione responderim, scito eas mihi nudius tertius tãtùm redditas esse. Vale, postrid. Non. Decemb. ex Vrbe. M. D. LXIV.

EIDEM.
XXXII.

V*Olo tecum, Horati, si modò ab eo voluntas tua non abhorret, quasi mercaturam quandam*

instituere literarum: vt quando iisdem ferè in studiis nostrum vterque versatur, si quid & bellum atq; elegans, & non vulgare, neq; protritum, dum, vt longinqua littora, ita veterum scripta lustramus, reperiisse videbimur, id in commune conferamus, & alter cum altero communicemus. Hoc fecisse veteres illos, quos ENDO COELO, *vt Cicero in legib. loquitur,* MERITA LOCARVNT, *Hippocratem Coum, & Democritum Abderiten, Platonem Atheniensem, & Tarentinum Architam: tum è nostris (quanquam illos quoq; quid ni nostros vocare liceat?) sed tamen ex illis, quos vsitatius nostros dicimus, idem inter se Ciceronem ipsum, Nigidium, Atticum Varronem factitâsse, satis apertè ipsorum monumenta declarant. Quorum ego exemplum, quantum in me est, renouare cupiens ad hanc te societatem, Horati, voco: quam nisi refugis, non dubito fore, vt ex ea primùm vterq; nostrum; deinde etiam alij, non eorum modò, qui nunc sunt, sed etiam, vt Homerico verbo vtar,* τῶν ὀψιγόνων*; si non magnos atq; vberes, aliquos tamen aliquando capiant fructus. Eius autem, nisi tibi secus videtur, eæ leges ac pactiones erunt. Primùm, vt quicquid alterutri nostrûm quocunq; in scriptore antiquo occurrerit, quod aut sit, aut videatur obscurum, ambiguum, deprauatum; de eo, vt ipsi alterius sententiam exquirere ius fasq; sit: deinde vt is, qui sententiam ro-*

gabitur, re diligenter penſitata, cum amicis etiam, ſi videbitur, communicata, quicquid aut commodè cogitare ipſe, aut ex aliis expiſcari potuerit, aperiat: tum, ſi alterutri aliqua alterius opinio non probabitur, liberum ei ſolutumq́; ſit, cauſſas, cur eam non probet, exponere, isq; qui reprehendetur, aut potius admonebitur, non modò lædi ſe ac violari in eo: verùm etiam beneficium ſibi tribui putet: poſtremò, vt quicquid alter ab altero acceperit, nunquam neq; priuatim, neq; publicè id ſe ab eo accepiſſe diſſimulet: quin potius vterq; omni ope omnes alterius ornandi atq; amplificandi occaſiones, non tantùm oblatas arripiat; ſed etiam ſtudioſè diligenterq́; perquirat. Hæc ſi faciemus, alter alterius induſtriam acuemus, ingenium excitabimus, & diſcemus denique viciſſim, & viciſſim docebimus. Gisberto quidem noſtro, quem ego adoleſcentem quotidie plus amo, quòd ipſe quotidie honeſta ſtudia plus amat, præſens ex hac noſtra negotiatione lucrum paratum eſt. Ego enim, qui cùm ad cætera omnia, tum ad ſcribendum ita piger ſum, vt nemo magis, eò poſthac, cùm ad te ſcribam, amanuenſi vti cogito. Nam & ipſe cùm laborem cauſſa mea libenter capit, tum hoc ſtudiis ſuis inutile non fore arbitratur. Vale. III. Kalend. Ian.

M. D. LXIV.

EIDEM.

XXXIII.

RESpondeo tibi breuiter, vt & postulas, & occupationes meæ cogunt. Non te præterit, apud optimos vtriusque linguæ auctores reperiri quædam seu de industria, seu ab aliud cogitantibus peccata, quæ Grammatici modò ἀνακόλουθα, *modò* σολοικοφανῆ *vocant: cùm illi non ipsam conformationem orationis, aut vocum conuenientiam, sed id modò, quod sensum est respiciunt. Exempla scio tibi non deesse: sed tamen vt videas me tecum* ἀτεχνῶς καὶ ἀδόλως *agere, congeram quæ in mentem venient. Terent. Hecyra. Nam nos omnes quibus est alicunde aliquis obiectus labos, Omne quod est interea tempus, prius quàm id rescitum est, lucro est. Vt omnia conere, non reperies, cum quo cohæreat illud, nos omnes. Sallustius. Sed antea item coniurauêre pauci contra Remp. in quibus Catilina fuit: de qua quàm verissimè potero, dicam. Idem. Interea seruitia repudiabat, cuius initio ad eum magnæ copiæ concurrebant. Idem. Familia nostra cum populo R. bello Carthaginiensi amicitiam instituit: quo tempore magis fides eius, quàm fortu-*

na,

na, pendenda erat, quorum progeniem. Idem. Abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducunt. Atq; vt in aliis, ita in hoc quoq; Salluſtius Thucydideus fuit. Apud illum enim talia ὅσακόνις *Plautus; Hos quos videtis ſtare hîc capteiuos duos, Illi qui aſtant, ij ſtant ambo non ſedent. Sed ne apud Plautum quidem talium modus eſt: huius generis ſunt & illa* Homerica, τέκνον φίλε & ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ᾤχετο κῆλα θεοῖο. τῇ δεκάτῃ δ᾽ ἀγορήνδε καλέσσατο λαὸν Ἀχιλλεὺς & ἔθνεα πολλ᾽ ὀρνίθων ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσιν. *& illud Virgilianum, Craſtina lux, mea ſi non irrita dicta putaris, Ingentes Rutulæ ſpectabis cædis aceruos, &, Pars pedes ire parat campo, pars arduus altis, Fertur equis. Poſſum è Sophocle, Euripide, Pindaro, aliis quamlibet multa congerere: ſed ne lõgior ſim, &, ne tibi homini eruditiſſimo videar diffidere, pauca tantùm tibi in memoriam ex ipſo Cicerone reuocabo. Ita igitur eſt in ſecundo Tuſculanarum; Etenim ſi orationes, quas nos multitudinis iudicio probari volebamus: (popularis eſt enim illa facultas, & effectus eloquentiæ eſt audientium approbatio) ſed ſi reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, niſi quod ſe imitari poſſe confiderent, & cætera. Scio eſſe locum quendam vbi ad Atticum ſcribens, cùm epiſtolam dixiſſet, ita reliquum ora-*

tionis contexuit, quasi literas dixisset, non episto-lam. Sed nunc non venit in mentem. Inspice dili-genter locum illum ex Catone maiore, vbi citantur hi duo versus Cæciliani: Tum etiam in senecta hoc deputo miserrimum, sentire ea ætate esse odiosum se alteri, & vide, cum quo ea, quæ statim subiungit, cohæreant: Iucundum potius, quàm odiosum. Neque enim hoc dicit. Miserum est, sentire, se iucundum potius, quàm odiosum: sed hoc, si quis commodus senex sit & humanus, eũ iucundũ potius esse, quàm odiosum. Quæ tamen sententia, si verba tantum spectes, effici nullo modo potest. Reuocabo te ad illos ipsos libros de Oratore. Ita igitur loquitur, in ioco-rum tractatione. Ex eodem hoc vetus illud est, quod aiunt, Maluginensem illum M. Scipionem, cùm ex centuria sua renuntiaret Accidinum consulem, præcoque dixisset, Dic de L. Manlio: virum bonum, inquit, egregiumque ciuem esse arbitror. Vide quam conueniat, Maluginensem illum, cum verbo inquit: quod postea subiunxit. Eodem igitur modo cùm di-xisset: etenim cæteræ ferè artes, & cætera: ita dixit postea, cuius terminis septa teneatur, quasi non be-nedicere, dixisset, sed ars benedicendi, quod oratio-nis ἀκολουθία postulare videbatur. Habes verbo-sam & insuauem epistolam, vt scriptam à prope-rante, & occupato: etiamque vt tibi molestia dupli-

cetur,

cetur, mea manu ſcriptam: ut fortaſſis etiam in legendo aliquid tibi negotij futurum ſit. Gisbertus enim noſter, propterea quòd ei hodie ad fores herilis cubiculi aſſidendum eſt, ut ſtatis vicibus omnes cubicularij ſolent, operam mihi dare non potuit. A te peto, ut me ames: quod cùm facies, mutuo te facturum eſſe ſcito. Vale. Romæ VI. Kal. Martias. M. D. LXV.

EIDEM.

XXXIIII.

AD eas literas, quas à te amoris pleniſſimas nuper accepi, ſtatim reſpondiſſem, ſi otioſus fuiſſem, ſed eram occupatus in recognoſcendo volumine quodam orationum mearum, quod à me his ſuperioribus diebus librarij extorſerunt verius quàm impetrârunt. Omnino enim conſtitueram nihil poſthac ſcribere. Sed me, ut conſilium mutarem, amicorum nimis bene de me ſentientium non cohortationes modò; ſed preces aſſiduæ coëgerunt. In eo igitur eram occupatus cùm accepi literas tuas: & ſimul cogitaui, ſi paulò ſeriùs reſponderem, damni nihil in mora fore. De loco illo Ciceronis non puto te dubitare, quin ſententia tua vera ſit.

Nam vel id ipſum, quod ais videri poſſe obſtare magis etiam eam, ſi accuratè inſpicias, confirmat. Si quid aliud erit, de quo ſententiam meam cognoſcere cupias, ſcribito, non committam, vt quidquam à me, quod ego quidem præſtare poſſim, fruſtra petas. Amo enim te vehementer, tum quòd multis nominibus digniſſimus es qui ameris, tum quòd ita me amas, vt inhumanitatis notam effugere non poſſim, niſi tibi in amore reſpondeam. Vale. ROMÆ. *Prid. Id. Aprilis de ipſo natali meo, quem tu mihi fauſtum ac felicem precare. M. D. L XX. Saluta mihi Gisbertum meum: etſi ei ſubiratus ſum: quòd quiddam à me ſibi in arcanis commiſſum continere non potuit. Veniam iſtuc, vt ſpero, menſe Maio proximo, & præſens ab eo pœnas repoſcam. Qui enim tantùm triduum domi ipſius eſſe decreueram, vlciſcendi cauſſa, totos ſex dies manebo. Ad eum ſcribere nunc non licet per occupationes, propediem ſcribam.*

EIDEM.

XXXV.

NEmini *aut mirabilius eſt aut moleſtius quã mihi, tamdiu differri aduentum ad vos me-*

um. Sed nescio quo modo ter iam contigit, vt cùm in viam dare me vellem, iamq́ sarcinulas componerem, subitò extiterit aliquid inprouisi atq; inopinati impedimenti. Itaq; nihil amplius ea de re vobis habeo polliceri. Nisi illud certè mihi excuti nullo modo potest, veniendum tamen, & quæ obstant, omnia qualibet ratione superatum iri; sed ἀργαλέον πρᾶγμα *alieno arbitrio viuere. Præcipuè si quis ei seruiat, qui præ suo commodo omnia aliorum incommoda non nauci faciat. Equidem manibus pedibusq́, vt dicitur, omnia faciam, vt vobiscum vnà esse possim ante Kal. Iulias; sed si id non potero, certè quidem mense Septembri, si viuam, istic ero. Vos interea me, vt facitis, amabitis, & ad me scribetis, vbi commodum erit. Ego vos vicissim amabo, de vobis sæpissimè & cogitabo & loquar; si quid erit, quod vestra caussa efficere possim, studiosè atq; amicè omnia procurabo. Vale.* Romae. *IX. Kal. Iun. M. D. LXX. Marcello Vestrio S. Qui etiam meo nomine, nisi molestum est, Paulum Æmilium Comensem salutabit. Vereor ne ad te perlatæ non sint literæ, quas ipso meo natali die scripseram. Nulla enim in tuis earum mentio.*

EIDEM.

XXXVI.

Valde tardi effecti sunt tabellarij vestri: qui quadragesimo demum die literas huc istinc adferant. Idem mihi accidit haud ita pridem in literis quibusdam Gisberti Oddi, quæ cùm scriptæ ab eo essent de mense Nouembri, perlatæ ad me sunt ineunte Ianuario. Sed hoc tamen commodè, quòd hodie potissimùm: vt qui dies vnum ex omnibus summa hilaritate ab omnibus traduci solet, eo potissimùm hilararer iucundissimo sermone literarum tuarum, & recordatione amoris erga me tui; simulq; quoniam ab interpellatoribus nihil est periculi (ludis enim & spectaculis omnes hodie detinentur) vacui temporis ad respondendum aliquid haberem. Igitur de me meisq; studiis iam cognosse te aliquid puto ex iis literis, quas proximè ad Gisbertum dedi: satis enim scio earum te statim participem factum. Terentianum illud, si sit opus, ioci caussa dictum est: quasi euenire vllo modo possit, vt hoc quoq; facto opus sit. Ergo si sit opus, si quis à me id fieri postulet: si quis hoc sibi à me officium tribui petat: si quis in eo me sibi gratificari velit, si quid eue-

niat,

niat, vt publicè interſit eum laborem à me capi, & ſi cogites, multa nos quoq; vulgo ita iocantes dicimus. Quando ita iubes ſedebo, cùm tamen nemo iubeat. Honoris tui cauſſa ad prandium ibo, quaſi qui id facit, non ſua potiùs cauſſa faciat; hodie in prandio pulchrè tibi operam dedi, quaſi qui bene ac libenter veſcitur, non ſibi potius operã det quàm amico. Ex eodem genere eſt illud, ſi ſit opus, de quo ſatis iam multa. Albedo, latinum non eſt; non magis, quàm Nigredo. Sed ita ſumus omnes, etiam qui paulò melius latinè loqui putamur, quàm vulgus ſolet. Dum confidimus, nos iam eam facultatem conſecutos, vt vel aliud agentes emendatè loquamur, multa inepta, & ne in pueris quidem ferenda effundimus. Iſti præcipuè delicati, qui omnia ſibi præter Ciceronem putere aiunt, qui ſi ſine Nizolio poſſint vnam aut alteram epiſtolam ſcribere, Germanos ſe eſſe Cicerones putant: qui Senecam contemnunt. Plinium irrident, Tacitum damnant: ad inferorum verò temporũ ſcriptores etiam nauſeant, qui me aut mirantur, aut miſerantur, aut irrident, quod ex Appuleto ipſo, aut Sidonio quædam petenda eſſe dicam ad vſum latini ſermonis: illi igitur ipſi ſæpe ita & loquuntur, & ſcribũt, vt non eos modò, quos ipſi tanto opere abiiciunt, quos præ ſe contemnunt; ſed eorum piſtores aut coquos multò la-

tinius locutos fuisse constet. Ad omnia epistolæ tuæ capita responsum esse arbitror. Vale. III. Kal. Martij. M. D. LXXI. ROMÆ. quo ipso die literas tuas accepi, quibus adscripta erat dies VII. Kal. Febr. Ne me tàm serò tibi respondisse mireris.

EIDEM.

XXXVII.

Postquam ad te nuper scripsi de illo Terentiano, si sit opus, venerunt mihi in mentem alia, quæ apertiùs confirmarent explicationem meam. Simile igitur est illud ex Adelphis.

Tu inter eas restim ductans saltabis M. probe.

Et tu nobiscum vna, si opus sit.

Et illud Catulli ex epigrammate in Vettium.

Ista cum lingua, si vsus veniat tibi, possis.

Sed nolo alterum versum adscribere, neq; puto esse opus. Quamuis igitur sperabam sententiam meam ita tibi probatam esse, vt nihil præterea argumentis opus foret; tamen ne hanc quidem ad te scribendi occasionem prætermittendam putaui. Vale, & Gisbertum mihi saluta, & si quos istic præterea nosti amantes mei. ROMÆ. Postrid. Non. Mart. M. D. LXXI.

PETRVS IOANNES PERPINIANVS M. ANTONIO Mureto S. P. D.

XXXVIII.

ONus Ætna grauius mihi videntur ſuſtinere, qui fidem alteri ſuam adſtrinxerunt: niſi eius, aut cui, aut pro quo ſpoponderunt, humanitate ſubleuetur. Scis, credo, quid velim. De verſibus illis in D. MARIAM *Lauretanam, qui eos à te optabat, propter ſingularem expectationem elegantiæ & doctrinæ tuæ, is me vrgere non ceſſat. Ego, tametſi, inſcio & inconſulto te, me temerè recepiſſe intelligo; tamen hanc temeritatem in ſpondendo meam tua eximia, in re perficienda, humanitate compenſatum iri confido. Si quid poſſunt fontes & pomaria Tiburtia, ſi quid iſte ſeceſſus otij à quotidianis occupationibus tuis attulit, oro te atq; obſecro, vt oſtendas, me nonnullum apud te gratiæ locum obtinere. Quædã tecum communicare cupiebam: ſed ea melius, vt ſpero, corã; vbi ad nos redieris. Nam ſummus noſtræ Societatis magiſter ſtatuit, vt Romæ anno proximo manerẽ. Noſtri omnes te ſalutant. Vale. Ex Vrbe. XIIX. Kal. Sept. M.D.LXIV.*

M. AN-

M. ANTON. MVRETVS S. D. PETRO IOANNI PERPINIANO Societatis IESV.

XXXIX.

CVpio equidem & meam, & tuam fidem liberare: sed mihi adhuc multa, ne id facere possem, obstiterunt. Primùm quòd quem locum, quodq; tempus otij, & quietis plenissimum putabam fore, in eo me & multa, & longissimè à studiis meis abhorrentia negotia occupatum, atq; exercitatum habuerunt. Nam, vt cætera taceam, his paucis diebus bis mihi Romam eundum fuit; quod etsi leue videri potest, tamen eæ mihi profectiones octo amplius dies abstulerunt. Deinde quòd multos iam & menses, & annos intermisi poëtica studia, vt etiam si quid olim fuisset in me eius facultatis, quod sanè aut nihil, aut pertenue quiddam, & perexiguum fuit; effluxisse id tamen, & exaruisse necesse sit. Postremò, δεῖ γὰρ τ' ἀληθῆ λέγειν, *tardiorem me, ac timidiorem facit expectatio illa, quam de meis versibus concitatam esse scribis. Scis enim quàm inutilis ea atq; aliena sit placere cupientibus. Nam si illud à me postulatur, vt tuorum elegantiā æquem,*

à te ipſo mihi verſura faciunda fuerit. Vtut eſt, meditabor tamen propediem aliquid: ſed ſi me amas, quod quidem ita mihi perſpexiſſe videor, vt quin ita ſit dubitare non debeam, minue, obſecro, quantum potes iſtam expectationem: ac perſpice, vt ille amicus tuus, à me, tanquam à malo nomine, vt nummos, ita verſus, etiamſi neq; optimæ notæ erunt, neq; iuſti ponderis, æquo tamen animo accipiendos putet. Bene factum, quod te Societatis veſtræ magiſter Romæ retinendum iudicauit. Mihi crede, magnam moleſtiam cepiſſem è diſceſſu tuo. Nunc ſpero fore, cùm iſtinc rediero, vt fruar tua ſuauiſſima, mihiq; optatiſſima conſuetudine, quã ego quanti faciam, ſpero te re ipſa aliquando cogniturum. Vale. Tibure XVI. Kal. Sept. M. D. LXIV.

PETRVS IOANNES PERPINIANVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XXXX.

TVm tamen reditum expectare non poſſum. Timeo namq; ne ſit ille tardior: mihi autem maturato eſt opus. Quoniam inquis, adeò fe-

stinas, vt pauculos hos dies expectare non possis? Nusquam equidem; noli metuere, ne mutata Magistri nostri sententia mihi sit ex vrbe proficiscendum, rem totam à principio audies. Præpositus iterū Rhetoricæ scholæ, à qua me solutum penitus ac liberum esse arbitrabar, de Præfecti nostri sententia statui Aristotelis de arte dicendi libros explicare, vt si nihil tanti magistri subtilitate dignum in lucem potuero proferre, quod ita planè futurum esse video, certè conatus ipse in re perdifficili, nonnihil ab auditoribus gratiæ, & beneuolentiæ consequatur, summiq; Philosophi nomen apud omnes illustre, languidiora iuuenum studia vehementiùs excitet ad discendū. Multa igitur ita vt fit, legenti & meditanti mihi, quæ ad eorum librorum explicationem vsui fore viderentur, quædam occurrerunt, quæ meum animum ita dubium & incertum habent; vt non facile sit statuere quid sequar. De his tuam sententiam exquirere decreueram, vbi redisses. Verùm, vt dixi, timeo, ne seriùs, quàm mihi est opus, reuertare. Quare agam tecum per literas absens, quòd verbis præsens agere non possum, & quid ex te scire velim, paucis perscribam. Non enim dubito, tametsi longè abes à libris, quin omni me dubitatione, nullo negotio sis liberaturus: eò magis quòd de quibus ambigo, ea tibi iamdudum quæsita, cogitata, tractata esse

scio.

ſcio. Primùm itaq; velim cognoſcere, quid tibi videatur de partitione artis Ariſtoteleæ in III. libros: præteritum ne putes hoc opus, quod nemo Ariſtotelis eſſe negat, à Laërtio, qui duorum tantùm librorum fecerit mentionem: an in numero librarios fuiſſe mendoſos: an in duas duntaxat partes totum illud quaſi corpus ab auctore diſtributum, ab aliis postea in tres fuiſſe diuiſum: num quidnā aliquando legeris apud antiquos Ariſtotelis interpretes, aut alios idoneos auctores, ex quo perſpici poßit, quot in libros partitus ipſe fuerit hanc artem bene dicendi tam accuratè conſcriptā. Deinde περὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἀκροαματικῶν συγγραμμάτων *ecquid comperti habeas? Nam, vt a Cicerone, Gellio, Plutarcho, Galeno, Ammonio, Simplicio diuiſionem hanc operum Ariſtoteliorum confirmantibus diſſentiam, nullo præſertim duce, nullo auctore, cuius nomen graue apud alios eſſe debeat, animum inducere non queo; argumenta contra ſententium qua ratione repellam, non video. Cur enim in primo libro* Νικομαχέων, *libros de animo, quos ſubtilitatis plenos eſſe omnes confitentur,* ἐξωτερικοὺς *appellat? Cur hos ipſos de moribus libros ad Nicomachum modò vocat* ἐξωτερικοὺς, *vt in tertio* πολιτικῶν *libro, modò* ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν *ſeiungit; cùm in ipſis* τὰ ἐξωτερικὰ, *veluti genere*

prorſus

prorsus diuersa, citet? cur τῶν ἀκροαματικῶν *nulla vsquam mentio? Quid enim octo libri* τῆς φυσιολογίας, περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως *inscripti sunt, eam ego inscriptionem idcirco Aristotelis ipsius non esse suspicor: quòd nusquam illi ab eo libri hoc nomine citantur. Postremò doceri cupio, an Dialecticæ nomen sic ab Aristotele aliquando vsurpetur, vt non* τὴν τοπικὴν *solùm, sed totam omnino Logicam comprehendat. Alexander enim in proœmio* τοπικῶν *tres tantùm tradit huius verbi significationes: de hac verò vulgari notione, prorsus nihil. At mihi in hoc, quam subiiciam, loco, primi de Rhetorica libri,* περὶ δὲ συλλογισμοῦ ὁμοίως ἅπαντος, τῆς διαλεκτικῆς ἐστὶν ἰδεῖν, ἢ αὐτῆς ὅλης, ἢ μέρους τινός, *non alia notio ei videtur esse subiecta. Nolim tibi esse molestior: His nunc ero contentus; si quid est aliud, de quo scire velim quid sentias, id ad tuum in Vrbem reditum reseruabo, ne iure queri possis, ne in otio quidem tibi licere esse otioso. De versibus, quos auidissimè expecto, næ tu prudentissimè fecisti, qui tamdiu nostros animos tenueris expectatione suspensos, vt tanquam poculum aquæ frigidæ longinqua siti exarescentes, sic nos illi multum cupientes, & diuturno desiderio flagrantes insolita quadam suauitate perfundant. Accipio tamen excusationem, modò quàm citissimè, quod*

commodo tuo fiat, eos ad me mittas. Nam quòd vereris, vt expectationem de te concitatam poſſis explere, vide ne, dum modeſtus haberi ſtudes, parum de nobis amicè exiſtimare videaris. Quid enim? hic tu nos intelligentiæ communis expertes eſſe putas, vt quantum à quoq; ſperandum ſit, videre nequeamus? aut tam parum ſtudioſos tui, vt quemadmodum nobis ſatisfacias, vehementer ſit tibi laborandum? facis tu quidem, quod te decet; vt nihil à te, niſi ſumma induſtria elaboratum, atq; perfectum exire patiaris: verùm, ſic habeto, tantam eſſe omnium noſtrum erga te beneuolentiam, eam de ingenio, & doctrina tua exiſtimationem, vt ſi quid minus dignum tuo nomine editum à te fuiſſe videremus, id quod accidere nullo modo poſſe intelligo, ſed ſi quid à te elucubratum ſcriptorum tuorum diſſimile fortè legeremus, noluiſſe te potius tantum contendere, quantum poſſes, quàm quantum contendiſſes, efficere non potuiſſe crederemus.

M. ANTON. MVRETVS S.P.D. FRANCISCO BENTIO Societatis IESV.

XXXXI.

VTræq; literæ tuæ mihi gratissimæ fuerunt: hæ posteriores eò etiam gratiores, quod subdubitabam, ne ægrè tulisses, nihil a me ad illas Senenses responsum esse, etsi videbar satis respondisse, cùm quæ petebas, ad te miseram. Mihi enim videtur melius petenti respondere, qui silentio facit quod rogatur, quàm qui verborum affatim rependit, rei nihil. Gaudeo te Perusiam venisse, vnde opinor crebriùs à te literas expectare potero. Cupio autem scire, quem potissimùm scriptorem explicandum susceperis. Nam, si nihil aliud, exacuam industriam tuam: teq; fortassis ad locos quosdam diligentius, quàm ab aliis solent, tractandos excitabo. Caue enim putes quicquam mihi accidere posse iucundius, quàm videre te τηλυγέτην, vt ita dicam, disciplinæ meæ alumnum, florentem laudibus, & quotidie longius progredientem in ea via quam me tibi olim monstrare memini. Et si tu quidem, vt a me discessisti, multò, quàm ego sum, meliores magistros nactus es. Sed quid tum? blandior mihi γεροντικῶς; & quia te olim nescio quid docui, videor mihi te, quantus quantus es, aut potius quantus futurus es, produxisse. Sed vt hæc missa faciam, scin, tu me nuper à Pontifice, iterum antiquo, vt ait Horatius, inclusum ludo? Cùm enim Cæsarius multorum iam stipendiorum veteranus missionem

impe-

impetrâſſet, egerunt mecum primùm Cardinales, deinde etiam αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς, *vt eam prouinciam ſuſciperem. Multa argumenta allata ſunt, quæ me mouerent? ſed vnum* ἄλυτον, καὶ ἄφυκτον, *quod pro ducentis aureis annuis, quadringentos propoſuerunt. Homini autem egenti, & propter imminentem ſenectutem paulò ad rem attentiori, nullum medicamentum adhiberi potuit efficacius. Itaq; redibo iam ad veteres illos Congerrones meos Ciceronem, Horatium, cæteros, & mihi quodammodò repueraſcere videbor. Tumultuantur tamen, qui ex me Pandectas audiebant, & negant ſe quemquam alium ferre poſſe: Pleriq; etiam niſi me habent, Iuriſprudentiæ ſe multam ſalutem dicturos eſſe profitentur; ipſi viderint. Ego ludibundus quadringentos illos quotannis in arcã,* θεοῦ θέλοντος, *concludam; vt ſi aliquando vnde otio frui poſſim. Beatum te, qui eam viuendi rationem ingreſſus es, vbi à talibus curis animus liber eſt. Noli tamen putare à me ipſo hæc ita curari, vt angar:* λαμβάνω τὰ διδόμενα, *& quia vſq; huc paulò negligentior fui, ex illa negligentia ita aliquid detraho, vt nihil detraham ex hilaritate. Adoleſcentem, qui mihi literas tuas reddidit, vidi perlibenter: & mihi, quantum ex vna collocutione exiſtimandi poteſtas fuit, viſus eſt tua commẽdatione digniſſimus. Saluta mihi ſi quos*

istic nosti studiosos mei. Vale mi BENTI *optime & suauissime, & me ama.* ROMAE. *V. Kal. Septembris. M. D. LXXII.*

GVLIELMVS CANTERVS
M. ANTONIO MVRETO
S. P. D.

XXXXII.

ETsi satis audacter facere videor, vir doctissime, cùm te literis meis interpello; quoniam tamen hunc libellum proximis his mensibus edidi, putaui me non satis ex officio facturum, nisi cùm eundem ad te mitterem, tum veniam à te rerum duarem peterem. Etenim, cùm id, quo libellus noster est exoratus maximè (Athenæi fragmentum dico) à te primùm in manus nostras deuenerit, postquam tu id cum Aurato nostro communicaras: nemini potius hoc totum, quicquid est mitti debuerat quàm tibi. Iam quod ea fuerim audacia, vt rem à te, κειμηλίου δίκην *habitam publicare sim ausus, non miraberis, si quanta debeat esse studiosorũ hominum inter ipsos rerum omnium communitas, tecum cogitâris. Huc accessit, quod non leuiter suspi-*

cabar fore, vt aliis, niſi ego præuertiſſem, eam gloriam, cuius ego te participem iure feci, ſibi ſolis eſſent prærepturi. Quanquam nihil magnoperè video, cur ea res gloriæ tuæ, quæ iam pridem eſt toto orbe clariſſima, multum addere ponderis potuerit. Quis eſt enim in omni quæ incolitur terra ita barbarus & omnis expers elegantiæ, vt Muretum non cognoſcat, amet, exoſculetur? Ego certè, ὁ τῶν λόγων ὅσον οὔπω γευσάμενος, tanti te, liberè vt loquar, facio, quanti haud ſcio an alium neminem. Sed, vt ad ipſum redeam libellum; in eo ſi fortè alicubi maiorem videbimur habuiſſe veritatis quàm hominum rationem, ſuggeret tibi, ſpero, memoria tua, qua vales plurimum, quid de veritate Socratem Plato ſenſiſſe tradiderit. Quid quod eam præbent optimæ literæ ſuis cultoribus libertatẽ, vt in vtramq; partem ſine periculo diſputare poſſint? nec enim hìc opus eſt τὸν περὶ ψυχῆς δραμεῖν. Quocirca, ſi hoc à te conſecutus fuero, vir doctiſſime, vt nihil huius libelli editione offenſum te ducas, non admodum timebo, ne quis de me conqueratur alius: ſperabo potius me, quod ille dicebat, ſine inuidia laudem deinceps inuenire, & amicos parare poſſe. Et quoniam non facilè fortaſſis me, qui ſim, agnoſces: velim tibi Aurati tui atq; mei in mentem veniat, cuius ego conuictu, cùm tu ante annos duos in Galliam venıſ-

ses, fruebar, Fruterij quoq́, cum quo me aliquando, si non es oblitus, vidisti. Siquid etiam dignaberis rescribere (quanquam nos tantum boni non meremur) ad Oporinum, vel Petrum Pernam Typographos Basilienses, literas curabis. Bene vale, vir doctissime, & eum te à nobis haberi crede, vt quod aliquando de nobis Auratus, condiscipulorum comparatione, ludens dicere solebat, id merito tibi doctorum omnium respectu tribuamus, quid hoc? inquies. τὰ δ' ἄκρα κορυφοῦται τῷ μουρήτῳ. F R A N C O F V R T I, *nundinis autumnalibus, anni M. D. LXIIII.*

ALEXANDER IVSTINIANVS M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XXXXIII.

T*E post tuum discessum* V E N E T I I S *in febrem incidisse, ægrè sanè tuli, vt debui: idq́ statim meis literis significâssem: sed præter morbum, tibi molestus esse nolui. Nam indies experior quàm molesta ægrotantibus omnia pene esse soleant. Cæterùm, mitescente iam morbo, nullum* παραμυθικοῖς λόγοις *in tam magno præsertim*

*elatoq́ animo, aduerſum omnem fortunæ temeritatem mihi locum relinqui video: & fortaſſis, ipſo iam fugato, conualeſcenti gratulandum potius, aliquid ſerij ad te ſcriberem, niſi id mihi Medicorũ legibus περὶ τῶν ἀνακομιζομένων interdictum ſcirem. Scribam aliâs, & quod toties recepi, tandem cumulatiſſimè præſtabo, præſertim cùm χρύσεα ἀντὶ χαλκείων à te ſperare liceat. Interim cura vt valeas, ego verò, & Ioannes Datianus noſter, valemus, teq́ plurimum ſalutamus, & cùm primum per valetudinem tuam licuerit à te literas expectamus. Vale. V*ENETIIS. *Pridie Kal. Octob. M. D. LVIII.*

EIDEM.
XXXXIIII.

V*Eteris illius familiaritatis ac neceſſitudinis, quæ mihi maxima tecum olim Venetiis intercesſit, mimine te oblitum eſſe opinor, neque tot annorum ἀπροσηγορία, ex animo tuo noſtri memoriam effluxiſſe dubito. Plurimum ſanè momenti ad vulgaris cuiuſpiam amicitiæ diuturnitatem in aſſiduitate literarum poſitum eſſe non diffiteor: mutuam verò inter nos beneuolentiam,*

certo iudicio semel susceptam, eam ipsam virtutem, quæ genuit, & continuisse & conseruâsse certò scio. Nam illam sanè παροιμίαν, quam Athenæus iure μισανθρωποτάτην appellat, ad cuius præscriptum, τηλοῦ φίλοι ναίοντες, οὐκ εἰσὶ φίλοι, tibi probari nequaquam credo, cùm amicitiam non locorum spatiis; sed amicorum moribus metiendam esse non ignores. Quod si ad meam erga te beneuolentiam, accessionem quoque mearum literarum à te desiderari, mihi significaueris, non solùm hoc officij genere tibi posthac satisfaciam, sed etiam eius longo tempore à me prætermissi vsuram cumulatissimè reddam. Quanti verò te faciam, quamque tui sim memor, testem habes Ioannem Bissonerium, quem tibi cùm morum probitate, tum doctrina singulari conciliatum esse audio. Cùm, mi Murete, sic velim tua humanitate complectare, vt ea omnia, quæ in me, si Romæ essem, conferres, in eum conferas. Est enim mihi amicissimus tuique amantißimus, neque te vnquam pœnitebit in eum beneficium contulisse. Experieris me hercle re ipsa & grati animi iuuenem, & commodorum memorem. Expectabo literas tuas, quibus & me à te amari adhuc intelligam, & si quid Genuæ à me agi voles, certior fiam.

Vale. GENVAE. *VII. Kal. April.*

M. D. LXXV.

MAR-

MARTINVS BELLIVICEIVS PANNONIVS M. ANTONIO Mureto S. P. D.

XXXXV.

IVuenis quidam natione Gallus, vir clariſſime, qui Roma huc venerat, ſcribendarum ad te literarum anſam mihi præbuit: quarum quidem auctor, vel ſi ſæpius eas percurreris, vix tuo innoteſcet animo. Cùm enim menſe Martio te, & Paulum Manutium Romæ ſalutârim, quid miri, ſi vſq; ad hoc tempus in tanta temporis intercapedine, memoria tua, quæ grauiſſimis ſtúdiis continuò fatigatur, exciderim? Hoc etſi perſuaſum habeo, non tamen dubito, quin facilè in tui memoriã redigar: præſertim ſi & album tuum, in quem nomen meum relatum eſſe voluiſti, intueberis, & memineris quibus verbis N. Lucretij editionem collaudaueris: cùm adiiceres nihil eſſe quod non N. cauſſa libenter faceres. Quare cùm tibi in mentem rediiſſe nomen meum exiſtimem, ad iuuenem illum reuertor, à quo cùm quæſiſſem, quid rerum ageres, an quicquam de Plautina editione cogitares, quam nos iam dudum, & cæteri omnes, qui elegantiarum literarum cupi-

ditate tenentur, auidissimè expectant: à Philosophia naturali ad ciuilem hanc nastram Philosophiam, quam tu ante aliquot annos, humanarum literarum caussa, intermiseras, te contulisse respondit. Qua in re cùm tuum factum vehementer probaui, tum ratus sum, ad studium iuris illustrandum, maximum adiumentum allatum iri, si tuum exemplum huius ætatis Iurisconsulti imitarentur, quos & barbarorum interpretum inanissimas controuersias toto animi impetu consectari videmus, & omnes suum studium ad calumnias litium, & ad turpem & inuidiosum quæstum conferre. Sed quod Cuiatius & tu homines Galli in studiis sapientiæ consecuti estis, id non sine munere diuino vobis euenisse credo. Idem sentire videtur N. Cuiacio amicissimus, & tibi charißimus. In hac enim nostra Academia Patauina superioribus diebus fuit, atq; de te sæpius honorificè loquutus est, & nullo in sermone libentius eum versari vidi, quàm cùm de Plauto loqueretur, existimans scilicet, quod res est, bene actum cum studiosis literarum fore, si tam bonus latinitatis auctor tua diligentia, doctrina, opera nitidior & emendatior in lucem proferretur. Cupit sanè esse in tua gratia, quam, humanitate tua fretus, tuis verbis ei non solùm pollicitus sum, sed etiam spopondi. Itaq; non erit tuæ bonitatis committere, vt spon-

sorem

ſorem appellet, cùm ipſe facilè poſſis dependere. Vnū eſt quod à te contendendum mihi putem, vt duas orationes tuas ad me mittas: quarum altera de laudibus iuris ſtudij ſcripta abs te nuper eſt, altera in Collegio Pontificum habita. De Plauto fac promiſſa appareant. Diutiùs enim deberi politis & ingenioſis hominibus non poteſt. Et hercle tua maximè gloria agitur. Vale, & ſaluebis à N. qui Venetiis apud Oratorem Regis Galliæ degit. PATAVIO *Kal. Decemb. M. D. LXIIII.*

M. ANTONIVS MVRETVS FRANCISCO TVRNONIO S. R. E. Epiſcopo Cardinali S. P. D.

XXXXVI.

SI tempus ad te ſcribendi vſq; eò differre voluiſſem, Franciſce Turnoni, Cardinalis Ampliſſime, dum par à me aliqua tuis erga me plurimis maximiſq; beneficiis reperiretur oratio; magnoperè mihi metuendum erat, ne & in eo quærendo, quod nunquam conſequi poſſem, inani ipſe me labore torquerem, & immodica ſilentij diuturnitate ſuſpicionem tibi aliquam anguſti & humilis

animi, neq; satis, quantum à quoq; acciperet, sententiis afferrem, cùm igitur, diem assiduè ex die ducens, sine dubio diutiùs, quàm par fuerat, reticuissem, planè obstupefactus admiratione istius erga me tam prolixæ, tamq; beneficæ voluntatis tuæ: confirmaui me tandem, & ad hæc pauca, quoquo modo possem, scribēda me contuli: quibus, quod tam multis, tamq; claris & illustribus signis, me, quamuis nihil prorsus tale promeritum, tibi tamen non vulgariter carum esse declaraueris, gratias, quando nihil præterea neq; tu expectare, neq; ego præstare possum, tibi agerem immortales. Est omnino hæc tota gratiarum actio perpusillum quiddam, perq; tenue: præsertim si comparetur cum magnitudine eorum beneficiorum, quibus tu me à te ornatum esse voluisti: sed eam tamen, cùm hæc scriberem, pro certo atq; explorato habebam, tibi non ingratam, neque iniucundam fore: cùm, vt scis, ne D E I *quidem bonorum omnium auctoris infinitam in nos beneficentiam vllo alio modo remuneremur. Officiorum vicissitudo eas amicitias continet, quibus inter se eiusdem sortis homines, aut certè non admodum dispares deuinciuntur: vobis, quos supra cæterorum conditionem euectos, in ipso rerum humanarum fastigio diuina prouidentia locauit, illud cum corporibus cœlestibus commune est, quòd vt illa effi-*

cien-

cientiam quidem suam declarant in inferiora hæc, viresq́ in ea exercent suas: sed ab eis nihil vicissim accipere, &, vt Græci sua lingua dicunt, pati queunt: sic vos potestatis quidem copiarumq́ vestrarum documenta, subleuandis inferioribus, datis: ipsi vicissim quicquam ab eis, præter laudem ac prædicationem, testem grati ac memoris animi, percipere non potestis. Ago igitur tibi quàm maximas gratias Cardinalis clarissime, humanissime, optime, agamq́ dum viuam, tibiq́ à summo huius vniuersitatis effectore ac gubernatore DEO *assiduis votis fausta ac felicia omnia precabor: non quod me dignum existimem, cuius vota ab eo attendantur: sed quod tu dignissimus, pro cuius salute atq́ incolumitate, etiam eorum, qui per se nullo numero habendi sunt, preces non negligantur. Ita igitur faciam: conseruabo diligenter memoriã eius humanitatis, qua tu me immerentem, talis tantusq́ vir, complexus es: vtq́ tuo de me amplissimo atq́ honorificentissimo testimonio, quantum in me erit, respondeã, modis omnibus operam dabo. Illustrissimo quidem Cardinali Ferrariensi, ad quem tua potissimũ auctoritate adductus, me, cùm primum potero, conferam, commissurus non sum, vt vnquam venire possit in mentem, quod fidem tuã in me recipiẽdo secutus sit, pœnitere. Vale. III. No. Febr. M. D. LVIII.* PATAVIO.

EIDEM.

XXXXVII.

NOn puto vlla mihi excuſatione apud te vtendum eſſe, quod ad te rariùs ſcribã. Nam tum demùm peccare ipſe mihi viderer, ſi tanti me facerem, vt tibi, tanto viro, tantiſq; aſſiduè occupationibus impedito, frequenter literis meis obſtreperem, ideoq; contineo me: &, cùm quotidie de te cogitem, votaq;, vti debeo, pro tua ſalute atq; incolumitate faciam, in ſcribendo ſum rarior, neq; vnquam id facio, niſi cùm aliquid accidit, vt, niſi ſcripſero, officio videar defuturus, quale eſt, quod me hoc tempore, vt ſcriberem, adduxit. Cùm enim nuper octo variarũ lectionũ libros edidiſſem: etſi ſatis intelligebã, eos leuiores eſſe, quàm vt tu, quem nihil niſi præclarum atq; eximium capit, vllam magnã voluptatem ex eorum lectione percipere poſſes: iudicaui tamen, omnino mihi faciendum eſſe, vt eorum exemplar vnum ad te mitterem: neque dubitaui, quin tu eos libenter accepturus eſſes: vel quia mei ſunt, vel quia ſcripti ad eum, qui vt à te ſingulariter amatur, ita te ipſe admirabili, non amore ſolùm, ſed cultu medius fidius, atque obſeruantia

pro-

prosequitur. Vnum est, quod quanquam mihi conscius sum, me optimo animo fecisse, tamen, quia fieri potest, vt confidentiùs in eo me gesserim, quàm decebat: per illam & aliis & mihi in primis perspectam humanitatem tuam, mihi vt ignoscas, etiam atque etiam à te peto. Ausus enim sum quodam ex eis libris loco nominare te: ac versus etiam aliquot ponere, qui mihi in memoria hæserant ex edyllio quod olim ad te misi vnà cum tragœdia, quam de C. Cæsaris cæde factam in tuo nomine diuulgaueram. Qua in re si quid à me peccatum est, (nihil enim debueram te inconsulto facere: præsertim cùm te Venetiis conuenissem) peccatum est, incredibili quadam abundantia amoris erga te mei: quam vt æquo animo feras, omnibus à te precibus, atque omni obsecratione contendo. Etenim verè hoc dicam, nihil videtur esse ita difficile atque arduum, in quo ego paratus non sim voluntati & auctoritati tuæ morem gerere. Vnum est, in quo tibi, ne quid dissimulem, non possem, nisi inuitissimus, obtemperare: si me iuberes tacere de tuis virtutibus, & continere in sinu immortale illud gaudium, quo efferor, quia me tibi carum esse sentio. Hac vna in re dum me mihi obsequi, & animo indulgere patiaris; quò minus aliud mihi quidlibet imponas oneris, non recuso. Quod scribam, aliud nihil est, nisi omnes hic

omnia tibi fausta & prospera precari, & gratulari aquis istis, quod eas tibi salubres & fuisse & esse audiuimus. Vale.

CORNELIVS VALERIVS. M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

XXXXVIII.

Vide, quanta in te sit humanitas, eruditissime Murete, & quæ opinio apud exteras gentes. Iustus Lipsius, familiaris & idem discipulus meus, literarum & antiquitatis caussa in Italiam proficisci velle cœpit, petiit à me, amicis quibusdam commendari; in primis autem contendit, vt ad te, cuius cognoscendi & videndi studio mirificè flagrat, literas sibi darem. Ego autem etsi videbam putidum esse, me hominem fortassis ne fama quidem tibi cognitum, literas ad te dare, eiusmodi præsertim quibus onus aliquod officij tibi imponerem, morem tamen gessi adolescenti tam vehementer petenti, & voluntati eius obsequi volui potius, quàm aut naturæ aut pudori meo. Quod feci eo libentius, quòd non ad aliquem nescio quem duris & asperis moribus scribendum mihi viderem; sed ad eum virum qui cum humanitatis studiis & iis artibus omnibus quæ

ingenuo homine dignæ sunt sit perpolitus, abesse non potest, quin cùm in omnes, tum præcipuè in earundem artium studiosos propenso animo sit ac humano. Accedit similitudo professionis & studiorum nostrorum, nam & nos pro mediocritatate ingenij nostri, eloquentiæ & humaniorum literarum studia, voce & scriptis, quod in nobis est, in hac Belgica nostra excitare conamur, & tu M. Antoni antea quidem in Gallia, nunc in illa Italiæ luce hæc ipsa studia cum immortali tua laude & omnium gentium admiratione tractas. Quare non tàm quærenda mihi est accusatio & prætextus pudoris mei, quod scripserim, quàm gaudendum, oblatam mihi in amicissimi mei negotio facultatem scribendi simul & testificandi amoris mei. Sed veniam ad id quod caput est epistolæ meæ. Mitto ad te, Murete, hunc Iustum Lipsium, alumnum, vt dixi, disciplinæ meæ, adolescentem ea probitate, modestia, ingenio, eruditione, iudicio, quanta testari possum equidem me in alio nullo, in ista imbecillitate ætatis, adhuc esse expertum, tum verò, quod apud te plurimum valet, studiosum antiquitatis & artium illarum quas tu amas, & in quibus maximè excelles, id est optimarum. Caue autem existemes me hæc ambitiosè & supra quam res est, commendantium more, scribere : immò verò minus fortasse, quàm

virtus & eruditio adolescentis merentur scribo, ne, dum eum laudo, videar nos ipsos institutionemq; nostram velle extollere. Quamobrem rogo te, Murete mi, vel potius precibus omnibus oro atq; obtestor, per communia studia nostra, per illum amorem quo literas & literatos omnes prosequeris, adolescentem hunc omni studio, amore, beneuolentia tua complectare atq; deuincias. Et quoniam is honesto quidem genere & optimis parentibus natus, ea tamen mediocritate fortunæ est, vt se in longinqua & extera regione difficulter suis facultatibus sustentare possit, verecundè etiam hoc à te petam (vides quantum mihi sumam) vt, si qua in re commendatione & opera tua iuuare eum potes, quod certè potes, ei vt ne desis. Hoc quidem tibi spondeo & in me recipio, te, si quid ei accommodaueris, non minorem ex eo voluptatem percepturum, quàm nos vniuersos. Impedior verecundia, ne pluribus verbis te rogem, illud tantum dicam, quod in sermone sæpissimè mihi significauit, eum pene non alia vlla de caussa in Italiam è longinquis regionibus venisse, quàm vt te in primis tuiq; similes eruditos viros videret & cognosceret, quo erit æquius, eius laborem per te ex parte leuari, cui tu laboris caussa fuisti. Quod si tu aut amicorum aut familiarium tuorum aliquem hîc habes, aut fortasse habiturus es,

vtere

vtere eadem audacia & familiaritate apud me, qua ego tibi præiui: efficiam vt intelligas mihi ad benignè faciendum nec voluntatem deeſſe nec facultatem. Literæ hæ meæ ſi aliquod pondus apud te habebunt, dupliciter gaudeo: primùm enim Lipſio meo, cui vehementer cupio, accommodauero; deinde mihi ad amicitiam tuam quaſi fores & aditum patefecero. Quo nihil mihi poteſt contingere optabilius. Vale. LOVANIO, *ante diem XIV. Kalend. Septembrium.*

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. CORNELIO VALERIO.

XXXXIX.

REdit ante ad te Lipſius tuus, & redit magno meo dolore, Ita enim me deuinxit ſibi, præſtantia ingenij & doctrinæ, integritate, ſuauitate ſermonis ac conſuetudinis ſuæ, vt, eo diſcedente, à memetipſo mihi auelli viderer. Felicem te Corneli, cuius ex diſciplina adoleſcens tam rari exempli prodiit. Equidem antea & magni faciebam te ex ſcriptis tuis, & amabam pro iudicio quod amantiſſimè de emendatis à me Terentij fabulis feceras. Nunc verò mihi crede, tanta acceſſio propter

Lipsium facta est, & ad opinionem de te, & ad amorem erga te meum, nihil ut magis cupiam, quàm occasionem mihi aliquam dari declarandi tibi re & factis, quanti apud me sis, cuius rei si libebit periculum facere, quæso te, si qui huc venient, quos tu ames, præcipueq́ qui habeāt aliquid simile Lipsij, ut eos mihi potissimùm commendandos putes. Nam eadem opera & ego mihi videbor abs te beneficium accipere, & conabor efficere, ut ipsi quoq́ eo nomine aliquid se tibi aliquando debere fateantur. Vale. ROMAE. *III. Non. April. M. D. LXX.*

M. ANTONIO MVRETO N. S. P. D.

L.

CVm V. Id. Octob. anno ab hinc quarto, ROMAM ex Campania rediissem, postridie eius diei magna cum admiratione, te, Murete clarißime, orantem audiui, coram Pio V. Pont. Maximo, cùm Christianissimi Regis legatus, usitata solemnitate, magnificè exciperetur. Ea ego oratione, etiam si iam antea, ex monumentis scriptorum tuorum, qualis esses cognouissem, ita sum tamen admiratione tui inflammatus, ut ex omnibus, quos

ego antea præstantissimos existimâssem, tibi vni in Oratoriæ palmam deberi, certissimò mihi persuaderem. Quin si animo tum obsequi licuisset, vnà cum illo exclamare veritus non fuissem: ὦ σύνεσις. ὦ λόγοι. ὦ μνήμη. ὦ συνθήκη. μακάριος εἶ λέγειν οὕτω, μᾶλλον δὲ φρονεῖν οὕτω δυνάμενος. Cùm autem id, eo quidem in loco, & in clarissimorum virorum corona, me non deceret, illo ipso die te adij, vt amorem tui sanè ardentissimum, qui oratione tam excellenti in animo iam inflammatus esset meo, apud te ipsum detegerem, & literis Caselij nostri, quas tunc mecum habebam, amicitiæ tuæ quasi fores mihi aperirẽ. Accepisti tum me, vt soles, humanissimo amplexu, & literis nondum lectis, notum me tibi esse, ex sermone Caselij, quem tecum ad oppidum Sancassianem se paulò antè habuisset, ostendebas. Id certè longè mihi fuit gratissimum, cœpiq; vt antea doctrinam, & eloquentiam tuam admiratus fueram, ita hinc etiam virtutem & bonitatem tuam suspicere, & exosculari. Verùm illa congressio, fato quodam meo infelici, diuturna esse, firmasq; radices agere non potuit. Senis enim cuiusdam interuentu, vix dum inchoata collocutio nostra, interrupta est: & ipse etiam, propter comitum festinationem, & hyemem imminentem, celeriùs opinione, istinc sum auulsus. Quod itaque tum ne-

 cessitate

cessitate quadam impeditum est; quid vetat, quo minus idipsum literis restituamus? cuius quidem consilij auctorem habui eundem illum qui me primus in animum tuum insinuârit. Cum eo enim ego hic in iisdem literis & studiis, in quibus tuæ quoque lucubrationes non parum nos adiuuãt, viuo amantissimè. Quod si ille, ut primo fuit, ita nunc quoque felix erit, tuamque mihi hoc modo beneuolentiam denuo conciliabit, quis me erit beatior? quis ipso denique in animis hominum conglutinandis fortunatior? Ego certè Mureti notitiam & beneuolentiam omnibus Crœsi thesauris longè anteposuero. Vale. ROSTOCHIO, *Kal. April. Anno M. D. LXX.*

M. ANTONIVS MVRETVS AGAPETO GIDETO SVO S. P. D.

LI.

VEreès, qui diceris: neque, quàm tu, ἀγαπητότερος quisquam. Itaque nihil mihi longius videtur, quàm dum Romam redeam, te ut videam: tecum quotidie ut sim: tibique vel prosim re aliqua, vel certè prodesse coner: ut volunta-

*tem erga te meam vel declarem re ipsa, vel tibi saltem conatu probem: quorum hoc, si me tantum respiciam, satis est: illud, quia te ex animo amo, multò optabilius mihi videtur. Et quanquam nihil mihi iucundius est, quàm abs te quàm maximè amari: tamen, ita mihi eueniant quæ volo, vt, si mihi detur optio, malim, iustam tibi caussam esse, cur me ames, quàm abs te sine vlla iusta caussa amari: Agam caussam meam. Debes & tu talem amicum magnifacere, qui nihil a te aliud expetens, eò te tantum amat, quia dignum iudicat, qui ameris. Quod M. Antonium Bizonum potissimè delegisti, ad quem ita res, cui crederes, cui te in disciplinam dares, vehementer te mi Agapete laudo, &, vt eum assecleris, ex eius ore pendeas, eius doctrinam auidissimè combibas, suadeo. Spero me istic fore ante Kalendas Septembres: &, vt sim, operam dabo: eò magis, quia te videre discupio. De Macarano meo, qui mihi perpetuò ante oculos obuersatur, quæso Agapete mi, si quid habes, quod me exhilaret, scribe. Viuere ipse mihi non videor, donec vitam ipsius in tuto esse cognouero. Nolito ægrè ferre quod dicam. Illum vnum plus amo, quam te: &, ne hoc tibi durum videatur, te à me proximum habeo: illum æquè amo ac memetipsum. Vale. T*IBVRE. *III. Non. Augusti. M. D. LXXVII.*

EIDEM.

LII.

VIx ausus essem à te postulare, vt ad me Latinè scriberes: veritus ne id tibi oppido difficile videretur. Quò mihi gratiores fuerunt eæ literæ quas à te Latinè scriptas nuper accepi: non illæ quidem omni ex parte emendatæ, multò tamen nitidiores & cultiores quàm credidissem. Itaq; bene te sperare iubeo, neq; dubitare, quin aliquando, duce me, aliquam sis huius quoq; generis facultatem consecuturus. Aduentus huc tuus quàm mihi optatus ac iucundus futurus fuerit, nihil necesse est affirmare. Satis enim, vt opinor, nosti magnitudinem amoris erga te mei, sed ita multos hîc adolescentes, qui Roma venerunt, ægrotare video, vt veritus sim, ne quid tibi ista hoc tempore cœli commutatio periculi adferret. Ego autem nonum Kal. Septemb. spero fore vt non nihil remittant calores, tunc igitur, si DEVS *volet, excurram istuc, cupidus videndi tui: teq; statim accersi iubebo. Non habeo nunc ad manum superiores illas tuas, in quibus nescio quid quærebas de dominio directo & vtili, cuius tamen totius quæstionis molestia facilè liberare ipse*

*te potes. Dominium enim directum & utile, nusquam à Iurisconsultis, nusquam ab Imperatoribus nominantur, sed commenta ac somnia sunt eorum, qui obscurando & ineptiis suis contaminando iure ciuili, sibi se acuminis, & eruditionis laudem quæsituros putârũt. Quod vsu capitur, fit pleno iure eius qui vsucepit. Qui tamen si postea id pro derelicto habeat, æquius est rem redire ad veterem dominũ, si eam fortè recuperare studeat, quàm adiudicari ei qui neq; vsucepit, & sine titulo possidet. Datur igitur vindicatio veteri domino aduersus eos qui pro possessoribus, vt dicitur, possident: æquitate quadam: qua fingit lex, eam rem nunquam vsucaptam fuisse. Nam cùm is qui vsuceperat, iure illo sibi quæsito vti velle desierit, prope pro eo est, ac si vsucapta non esset. Erat & aliud quiddam in iisdem literis, de quo quærebas: sed nunc non recordor. Huius generis literas, in quibus aliquid est quod ad studia tua pertineat, & ego libentius scribam, & tu maiore cum fructu leges. Heliconio, Antonio, fratribus tuis salutem. De Matthæo vehementer doleo, sed gratum est quod scribis, spem esse, eum, sine ope prætoris, in integrum restitutum iri. Horatio audio meliusculè factũ esse: quòd quàm mihi iucundum sit, ipse scis. Vale Agapete mi, meq; ama, vt facis. T*IBVRE, *VII. Id. August. M. D. LXXVII.*

CONSTANTIVS BARGELLINVS EPISCOPVS REATINVS M. Antonio Mureto S. P. D.

LIII.

AFficior lætitia incredibili, quòd vt ex literis tuis accuratissimè scriptis intellexi, à nonnullis Lutetiæ impressoribus vrgeris, vt epistolas tuas mittas, quas prælo subiiciant. Auguror enim ex eo, bonarum literarum studiosos multum voluptatis, plurimum etiam vtilitatis ad Latinam eloquentiam vel comparandam, vel augendam percepturos. Equidem etsi fateor in his politioribus literis, quæ ab humanitate nomen acceperunt, me nuperrimè non esse versatum, grauissimis occupationibus abductum: Sed tamen, vt sententiam meam dicam, necesse est. Nihil epistolis tuis elegantius, nihil eruditius, nihil vberius fieri posse existimo, nihil, quod ad illã Ciceronis maiestatem propius accedat. Atq; id antea testatum apud animum tuum reliquissem, nisi me verecundia mea à rei perspicuæ testimonio non necessariò reuocâsset, nunc, quando te amicis tua scripta stagitantibus inuitum gratificari intellexi, audaciæ notam subire malui, quam

in bonum publicum inofficioſus iudicari. Illa etiam non leuis coniectura ad id me valde impulit: his enim diebus, cùm ſchedas aliquot, quibus olim in arena mea vti conſueuerã, euoluerem, nihil tale opinanti epiſtola tua in manus venit, quæ me, quòd amantiſſimè, & diſertiſſimè loqueretur, mirificè delectauit. Itaq; cùm eam ipſam veſperi inter alia ſcripta, quæ forent magis in promptu, retuliſſem, poſtridie mane ecce tuæ literæ, quibus epiſtolam póſtulabas; ſic admirantem ea cogitatio me excepit, vt illam extare DEVS *ſine dubio velit. Eius igitur exemplum mitto, teq; hortor, aut ſi pateris, rogo, ac flagito, vt negotium conficias, néue in aliud tempus reiicias. Quod ſcire cupis, an æquo animo laturus ſim, ſi quæ a me ſcriptæ ſunt literæ, vna cum tuis emittantur, vereor, mi Murete, ne quod aiunt* κολοιὸς ἐμ μούσαις. *Ego profectò non tam tuas admirari, quam meas improbare ſoleo: tamen vbi, quoúe pacto amicos ſub tuo nomine cohoneſtare poſſis, tui conſilij eſt, nec eſt cur aliorum ſententiam exquiras. Quod ſi tibi ſtatutum eſt, vt illæ horridulæ meæ literæ exeant, impones extremam manũ. Sunt enim indiligenter ſcriptæ; quod res ipſa declarat, nec earum editionem aut probarẽ, aut paterer, niſi vt noſtra amicitia, in qua non minimũ mihi ornamenti pono, omnibus eſſet nota, vehementer deſiderarem.*

Vale

Vale mi Murete, & de bonis literis optimè mereri, quando id vel vni tibi maximè licet, ne desistas, ac BARGELLINO *tuo ad omnia vtere.*

EIDEM.

LIIII.

ITa diu iucundissimè viuam, mi MVRETE, *vt allato nuntio de tua valetudine, quæ te in vitæ periculum vocaret, acerbam mihi vitam putabam. Equidem ita fui commotus, vt magis fortaße nemo, cuius præcipuum aliquod bonum repentè in discrimen esset adductum. Incredibilis est enim amor in te meus. Nihil eum extrinsecus accedens, nihil aduentitium peperit, sed virtus, quæ est ipsa per se amabilis, cuiusq; omnia in te elucent ornamenta, & animi inductio cum perpetuo quodã iudicio meo conciliauit. Postea verò quum te morbo leuatum esse cognoui, difficile dictu est, quanto gaudio penè exiluerim. Ex diuturna enim animi perturbatione ad aspiciendam lucem nunc primùm mihi videor esse reuocatus. Qua quidem de re tibi magnopere gratulor, etsi nostra certè gratulatio omnibus, qui modò sint & virtutis amantes, & humanitatis pietatisq; nõ expertes, iure debet esse com-*

munis.

munis. Etenim quis te non amet, tanta probitate, virtute, humanitate, tã deniq; excellẽti eruditione, atq; induſtria virum? cui ſalus tua æquè exoptanda non ſit, ac ſua? cùm profectò ferreum, & ab omni humanitate alienum eſſe dicam, nihil perſpectæ, ſuſpectatæq; virtuti, nihil illuſtri grauiſſimi viri gloriæ dare haud temerè affirmârim, qui Muretum omni liberali doctrina politiſſimum diutiſſimè viuere non modò non expetat, ſed ab immortali DEO *precibus ac votis non contendat. Maximam ex eo capio voluptatem, gaudeo, triumpho. Iam, vt ſpero, (id quod* DEO *optimo maximo acceptum referendum eſt) poteris Muſis tuis operam reddere: cum quibus quoq; præclarè actum putem, cùm omnes delicias, amores, omnia deniq; ornamenta, te incolumi recuperârint, iis omnibus cariturę, ſi te, quod* DEVS *omen auertat, patronum, te ducem, infelici ipſarum fato morbo vis eripuiſſet. Quocirca mihi gratiſſimum feceris, ſi illis incolumitatem tuam meo nomine fueris gratulatus, atq; in earum clientelam me quàm diligentiſſimè commiſeris. Hæc hactenus, mitto tibi nonnullas radiculas ex melle confectas conditasq;, quales fert hæc regio. Exiguum, inquis, munus. At tibi maximè conſentaneum: è cuius lingua, quod Neſtori tribuit Homerus, melle dulcior fluit oratio. Habebit etiam meæ erga te beneuolen-*

tiæ significationem, de qua etsi te pro tua humanitate non dubitare video, eam tamen & omnibus cognitam esse, & studiis, officiisq́; quàm plurimis colere, & confirmare desidero. Quod si per tenuitatem meam assequi non potero, certè hanc voluntatis meæ propensionem liberalissimè, vti soles, complectere. Inserui valetudini: huic quantum studij, diligentiæq́; adhibueris, tantum te mihi, publicæq́; vtilitati, cui consulere gloriosum est, elargitum esse cognouero. REATE *ex ædibus nostris. Non. Febr. M. D. LXXVI.*

M. ANTONIVS MVRETVS
CONSTANTIO BARGELLINO EPIscopo Reatino. S. P. D.

LV.

NVnquam putâssem fore, non modò vt ex tuo, sed vt ex cuiusquam dolore voluptatem capere possem. Et tamen, si vera dicenda sunt, fatear necesse est, iucundissimum mihi fuisse, quod ex literis tuis intellexi, vehementer doluisse te, cùm primùm de inualetudine mea nuntius istuc allatus est. Dolor enim ille aliunde quàm ab eximio quodam amore erga me tuo, proficisci non potuit; &

mihi,

mihi, ex quo te primum vidi, atq; ex aliis plurimis audiui, qua tu eruditione ac virtute vir eſſes, nihil optatius fuit, quàm vt abs te amarer. Iam optabilium rerum ſigna atq; argumenta omnia iucunda eſſe notum eſt. Incredibiliter igitur gauiſus ſum, Bargelline vir præſtantiſſime, tanti me à te fieri, vt & mirificum dolorem ſenſeris, cùm me grauiter ægrotare audîſti; & exhilaratus ſis, ſimul atq; Dei beneficio, morbum depulſum eſſe cognôſti. Quanquam ego ipſe nondum ſatis conſtitui, vtrum mihi ſatius fuerit, ex huius vitæ miſeriis quàm primum eripi, an diutiùs hîc manere. Certè enim, cùm omnes ſummo conſenſu Medici dictitarent, nullam prope amplius reliquam eſſe ſpem euadendi; ita me compararâm, atq; ita animum compoſuerã, vt neq; angerer neq; terrerer mortis, vt putabatur, imminentis metu: neq; quidquã aliud à Deo peterem, quàm vt mecũ miſericorditer ageret; condonaret errata anteactæ vitæ; neq; pateretur me in illa ſeparatione animi à corpore aut diutiùs, aut vehementiùs torqueri, quàm vires meæ ferre poſſent. Hoc ego tum vnum agitabam animo; hoc ex animo precabar; hoc cæteros quoque, qui mihi adſidebant, vt à Deo mihi impetrare conarentur, obſecrabam. Spero tamen, relictum eſſe me à Deo in hac vita, vt maculas ſuperiori ætate contractas, lachrymis

deleam:

deleam: tandemq́ omiſſis & abiectis vitiorum illecebris, ſaltem iam ſenex eam viuendi rationem capeſſam, quã tenere à principio debuiſſem. Atq; à te, vir clariſſime, etiam atq; etiam peto, vt me ad hoc animi mei propoſitum perſequendum, vt exemplo incitas, ita & monitis ac præceptis & fuſis pro me ad DEVM *precibus adiuuare digneris. Iucundiſſimũ mihi fuit munus tuũ. Nam radiculæ illæ non tantũ palato ſuaues ſunt, ſed etiam ad valetudinem meam valde accommodatæ. Mitto ad te, vt te pro opibus remunerer, librum vnum orationum mearum, & poëmata quædam, quæ ſpero te libenter lecturum eſſe, non quòd valde bona ſint, ſed quòd mea. A te peto vti me, amare pergas: tibiq́ pro certo perſuadeas te à me ita obſeruari ac coli, vt paucos admodum habeas tui, quàm ego ſum, ſtudioſiores. Vale.* ROMAE. *XIIII. Kal. Mart. M. D. LXXVI.*

CONSTANTIVS BARGELLINVS EPISCOPVS REATINVS M. Antonio Mureto S. P. D.

LVI.

AMaui te ſemper, mi MVRETE, *ex quo primùm die cognitus es mihi, cùm te nun-*

quam

quam antea vidissem, commotus fama laudum tuarum, postea verò quam te de superiori loco docentem audiui, ita tui studio sum incensus, vt nullam amoris accessionem fieri posse putarem. Acceptis tuis literis XIIII. Kal. Mart. datis, (fatear necesse est) ad summum amorem tantus cumulus accessit, quòd fieri iam non posse arbitrabar, vt nunc deniq; videar amare, antea dilexisse. Nam si omni obseruantia insignes doctrina, & grauitate viros colore debemus, quanti fieri à me ipso debes, qui omni liberali doctrina ita sis excultus, vt habeas paucos admodùm pares, superiorem verò neminẽ, cùm hæc ipsa sint tibi cum tanta Christiana pietate coniuncta? In qua quidem nemo sapiens veras virtutes omnes inesse negabit, quibus nobis ipsi felicitatem comparamus: hanc vnam laudo, & admiror, & ante omnia expetendam esse censeo: hanc non modò Crassi diuitiis, sed omnibus etiam animi ornamentis, quæ humanis viribus pateant, antepono: hæc ipsa te olim mihi charissimum, longè iam chariorem reddidit. Hinc illa tua in periculosissimo morbo fiducia modo concepta, non angebaris, non terrebaris mortis imminentis metu, sed ad DEVM *optimum maximum toto animi impetu ferebaris, sperans fore, vt eius beneficio, post has ærumnas, & calamitates, tandem beatiorem vitam consequi*

posses. Hi sunt nimirum animi fructus, nullius culpa, quæ DEI *gratiam discutiat, sibi conscij: qui cùm à corpore separabitur, licet sit periculis, ac terroribus vndique circumfusus, nihil tamen benefactorum conscientia fretus, timendum arbitraretur. Hoc oro non modò vt vtrique nostrûm, sed cunctis salutari renatis aqua contingat. Quod autem dubitas vtrum satius tibi fuerit, ex huius vitæ miseriis quàm primum eripi, an diutiùs hîc manere, id, etsi est eiusmodi, vt non facilè explicari possit; tamen est quod* DEO *immortali gratias agamus incredibiles, qui vitam, optabile suapte natura donum, prorogauit, bonarum artium cultoribus consuluerit, teq́ue sine dubio ad maiorem laborum tuorum mercedem reseruârit. Præclara enim ista tua à* DEO *accepta dona si intelliges te ea conditione accepisse, vt cùm ad communem vtilitatem contuleris, reddere cum fœnore debeas, quis dubitet vberiora, ac præstantiora præmia tibi parata fore? Quare te hortor, ac si æquum est, rogo, vt habeas rationem valetudinis paulò diligentiùs, teq́ue in dies magis magisq́ue confirmes, sentiasq́ue in eo verti communem caussam, quam quidem, vt arbitror, nemo vnquam, qui saperet, non priuatis commodis antepoſuit. Ego verò etsi me exiguis omnino meritis adiutum esse probè noui; tamen à* DEO

sum-

ſummoperè contendam, vt te incolumem diu ſeruet in vita, atque ad eorum numerum adſcribat, quos antequam orbis conderetur, elegit. In quo quidem ſi minus gratia potero, gaudebo me tamen pietati, amicitiæq́; debitum officium præſtitiſſe. Venio ad Orationum ac Poëmatum tuorum librum, quem ſanè legi libentiſſimè. Orationes habitæ de Philoſophia me delectârunt, quantum vix credas: omnes verò ea eloquentia, ac doctrina conſcriptas eſſe video, vt, quemadmodum mea fert opinio, quam tamen ab amore falli non credam, ſumma vigeat eloquentia præſtanti cum eruditione coniuncta. Non verborum elegantiam, aut ſplendorem, non ſententiarum grauitatem deſideres. Quid eſt vel antiquitatis, vel hiſtoriæ, vel exemplorum, quod non ita proferas, vt nihil ignorare videaris? Sed mirari ſatis non poſſum quam venuſtè, quantaq́; cum dignitate Theologiæ locis eas perſpergere conſueris; ita fit, vt & ſummum oratorem exprimant, omniq́; ſcientiarum genere perpolitum redoleant. Quas equidem dum lego, etſi ἄφωνοι ſunt, crebrò tamen aures meæ præclara illa voce tua, qua prælegens in publicis gymnaſiis vteris, perſonare videntur. Poëmata mirum in modum me cœperunt. Quid enim vel à diuturno ſtudio, vel à diuite vena proficiſci poteſt, quod non fueris conſecutus?

& quidem tum illa prosunt, tum magnoperè delectant. Crebræ sunt, & acutæ sententiæ; miros pietatis igniculos excitant; stilus quoq;, ita rei consentaneus, vt facilè quiuis intelligat te parem, eandemq; in vtroque genere laudem assecutum. Quamobrem tibi cùm primùm debeo, tum verò quibus verbis gratias agam, non reperio. Sed caue suspiceris me hoc auribus tuis dare. Nam etsi mirificè amicos colo; plus tamen veritati tribuo. Quod enim ita sentio, idcirco meam de tuis sententiam aperire non dubitaui. Vtinam aliquid esset in me ingenij, vt laudes tuas non detererem, sed augerem. Scio id à modestia tua minimè postulari; malui tamen iudicium periclitari meum dicendo, quàm silentio rem non sine suspicione improbitatis præterire. Da operam vt valeas, atq; meipsum vnà cum vniuersa familia mea ad omnia tua paratissimum esse confidas. REATE *VI. Id. April. M. D. LXXVI.*

AD M. ANTONIVM MVRETVM.

LVII.

O Quis flos hominum politiorum es,
Quot sunt, quotquot erunt, quot aut fuerũt.

Doctrinæ decus elegantioris,
Lumen Italiæ, MVRETE, *ſalue.*
Salue, & has aliquid puta eſſe nugas,
Quas mittit tibi maximo Poëtæ,
Longè peſſimus omnium Poëta.
Sic Caluus tenero auſus eſt Catullo,
Saturnalibus optimo dierum,
Dono mittere peſſimos Poëtas,
Quis is continuo die periret.
At tu, ni caueas, MVRETE, *nugis*
Iſtis, tam illepidis & inuenuſtis,
Plenis ruris & inficetiarum,
Non dies aliquot velut Catullus,
Sed totum male nauſeabis annum.

IVSTVS LIPSIVS.

M. ANTONIVS MVRETVS
ALEXANDRO RIPARIO
ſuo S. P. D.

LVIII.

D*Vlces literæ tuæ, vt omnia quæ à te proficiſcuntur: etſi in eis multa peccaueras. Sed vt filioli balbutientes libenter audiuntur à*

patribus, suntq; eorum etiam ipsi errores voluptati; sic mihi ista tua in literis infantia iucundissima est. Eas ipsas ad te remitto mea manu emendatas. Scis enim ita inter nos conuenisse. Tu, mi Alexander dulcissime ac suauissime, sequere magno animo eam viam ad quam & tua te natura fert, & ego tibi hortator atq; impulsor fui. Magnam de te spem meo testimonio apud parentes tuos concitaui: quæ ne & eos & me fallat, omni tibi cura ac studio prouidendum est. Vale. Nonis Iulij. TIBVRE. *M. D. L X X.*

EIDEM.

LIX.

N*E priores literæ tuæ ad te peruenirent,* CAROLI *incuria factum erat; cuius tu quoq; negligentiam nosti. Nunc vna cum his meis vtrasque tuas accipies: simulq; hoc intelliges, quod tibi gratuleris; posteriores multò meliores esse prioribus: vt, si ad istum modum pergas magna mihi spes sit, te præclarè responsurum expectationi meæ. Vide igitur, si me amas, quod & facis, & facere certè debes; vt omnibus aliis rebus neglectis, quantum quidem valetudinis ratio patietur, vrgeas stu-*

dia tua: multa legas, multa ediscas, multa audias, frequenter cum iis versere, quorum familiaritate, ac consuetudine melior, ac doctior fieri potes. Fac cogites grauißimam esse iacturam temporis: præcipue autem ista ætate qua tu nunc es, hora nulla tibi perire sine magno dispendio potest. Saluta mihi præceptorem tuum, cui meas ad te literas ostendas licet: Eas quidem quas tu ad me missurus es, nemini prorsus ostendi volo: eas enim mihi gratiores faciunt ipsi errores tui. Vale mi dulcißime Alexander. IIII. Id. Iulij. M.D.LXX. Tibvre. Oblitus eram scribere, heri in mensa iniectum esse sermonem de comœdia: qua occasione multa de te quoq; dicta sunt. Valde tibi tunc aures tinniuisse oportet. Omnino spero fore, vt huc tibi ad me veniendum sit.

EIDEM.

LX.

PErge vt facis, mi Alexander; *amare literas, eis te oblectare, in eis omnia & seria & ioca tua collocare. Non magnus labor, magno tibi olim honori futurus est. Ista via, quam tu nunc ingrederis, multi humili & obscuro loco orti ad am-*

plissimas dignitates peruenerunt. Atq; etiam si nulla eiusmodi præmia literis proposita essent; ipsa tamen doctrina amanda est per se: neq; quidquam in homine ingenuo turpius est ignoratione earum rerum, quarum scientia sine literis comparari non potest. Voluptas quæ ex rebus turpibus capitur, celeriter transit; dolorem autem in animo diuturnum relinquit: at labor in rebus honestis collocatus, ipse quidem effugit; memoriam autem sui in animo relinquit plenam honestissimæ & solidissimæ voluptatis. Hoc cogita & vale. Postrid. Id. Iulij. TIBVRE.

EIDEM.

LXI.

E*Tsi nihil erat quod scriberem, ac præterea mirum me quoddam scribendi odium tenebat: nolui tamen verberonem hunc meum sine meis ad te literis istuc venire. Amo te quotidie magis, quòd à te literarum studia eodem modo amari confido. Sed velim ad me diligenter scribas, quo te nunc scriptore oblectes, Cicerone, an Terentio, an quod malim vtroq;? Dare etiam operam debes, vt*

in iis quæ ad me scribes, iis loquēdi generibus vtare, quæ in illorum scriptis notaueris; vt ea ipsa res fidem mihi faciat diligentiæ in eis legendis tuæ. Vale. TIBVRE. *V. Kal. August. M. D. LXX.*

EIDEM.

LXII.

NEmo est omnium ad quem libentiùs, quàm ad te scribam. Sum enim animo ac voluntate erga te planè paterna. Sed vix credas, quàm sim in hoc secessu occupatus; quem tamen plerique omnes esse plenum otij putant, & quotidie quinas aut senas ab amicis literas accipio, ad quas si respondere omnes velim, nihil aliud agendum sit. Gratum est mihi, quòd applicuisti te ad consuetudinem P. Amilij & Horatij Macarani. Eorū enim vterque te & doctrina, & exemplo efficere meliorem potest. Tales sectare: qui autem alio ingenio sunt, eorum consuetudinem quasi pestem aliquam vita. Ætati tuæ nihil diligentius prouidendū est, quam quibus sodalitatibus vtare. Neque ego seuerum esse te ac tætricum, omnique generi voluptatum inimicum volo. Hoc tantum moneo, non eas amicitias querendas quæ dulcissimæ videantur, sed inducendum

animum, ut quæ honestißimæ sunt, easdem etiam dulcißimas esse ac suauißimas putes. Mi Alexander etiam atq; etiam vale. TIBVRE. *V. Id. Aug. M. D. LXX.*

EIDEM.

LXIII.

VIde quàm te amem, cùm à multis hodie literas acceperim, nihil mihi prius faciendum duxi, quàm ut ad te potißimùm rescriberem, caue putes, Alexander mi, ipsi te patri tuo chariorē esse quàm mihi. Ac si quæras, quæ caussa sit huius erga te tanti amoris mei, ne viuam, si aliā adferre possum, quàm quod videor mihi animaduertisse in te ingenium excellens, &, si tu volueris, ad omnia summa natum. Sed tu hoc facito tecum cogites: multas res esse suapte quidem natura bonas; sed quæ culpa eorum qui illas poßident, interdum peßimæ, ac perniciosißimæ fiant. Bonæ sunt opes, sed si quis non rectè vtatur, malæ. Bonum forma; Sed id bonum multis exitio fuit. Ex eodem genere est ingenium: si rectè vtaris, nullum prope hominum generi dari potest maius, aut præstabilius donum. Sed si ad bonum ingenium mala mens accesserit, itidem

erit,

erit, ut gladius in manu furioſi. Quò erit melior & acutior, eò plus adferet mali. Ego autem te, Alexander, amo nunc, quia ingenio bono es; amare deſinã, ſi tu bono ingenio malè vti cœperis. Sed id ſpero non fore, teq́; bono ingenio bene vſurum eſſe confido, vel tuapte ſponte, vel quia videris mihi valde amare amorem erga te meũ: quem tueri, ac conſeruare alia ratione nulla potes. Vale, et ſi me amas, virtutẽ ac literas ama. Nulla in humanis rebus maiora bona ſunt. Iterum vale. TIBVRE. *VIII. Kal. Sept. M.D.LXX.*

EIDEM.

LXII.

A*Ccepi ternas literas tuas: in poſtremis autem quædam erant ita negligenter ſcripta, ut facilè conſtaret, aliud egiſſe te, cùm illa ſcriberes. Oſtendam ea tibi, cùm iſtuc venero, & auriculam peruellam tibi; ut poſtea in ſcribendo attentior ſis, & ſaltem eos ſolœciſmos effugias, quos effugerent etiam pueruli, qui primis literis imbuuntur. Noli tamen ex hac mea admonitione moleſtiam ullam capere. Non enim propterea volo quidquam de tua hilaritate detrahi, ſed ad diligentiam addi. Vale.* TIBVRE. *IX. Kal. Octob. M. D. LXX.*

MV-

MVRETVS MARCELLO VESTRIO S.

LXV.

VErsiculi, quos ad me misisti, ostendunt illi quidem, te, si ad Poëticum ingenium tuum contulisses, & bonos magistros nactus, in eo studio perstitisses, ad aliquam præstantiam peruenire potuisse. Nam & numerosi sunt, & sententias habent, neque inconcinnas, neque ineleganter collocatas: & ipsum dicendi genus non abhorret à recto. Planeque sperare posses, te aliquando bonum Poëtam fore, si hoc agere velles. Sed maiora tibi proposita sunt, quæ, quantum potes, vrgeas, censeo: & subsiciuis horis veterum Poëtarum scripta manibus teras, non tam vt imiteris, quàm vt eis te oblectes; simulque aliquid ex eis assiduè, quod tibi vsui sit, colligas. In scribendis versibus tempus à te collocari, verum vt fatear, nolim. Malos versus facere, turpe est: mediocres, inglorium: bonos, difficilius, quàm vt præstari possit ab iis, quibus aliud agendum est. Quid in tuis lima egeat, præsens præsertim monere possem: per literas non æquè facilè possum. Recteque ac verè mihi videtur Ouidius dixisse, emendandi laborem

maiorem esse, quàm scribendi. Mihi hoc credas velim: me hodie non multò difficilius ad saltandum, quàm ad faciendos versus adduci posse. Si quid erit serium, in quo meam operam desideres, non deero: in his leuioribus, si quando de me cogitabis, peto à te, illud quoq; cogites, non multò iuniorem esse me quam erat Horatius, cùm illa de se scriberet.

Nunc itaq; & versus, & cætera ludicra pono.

Vale. ROMÆ. *Id. Febr. M. D. LXVIII.*

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLO SACRATO SVO S. P. D.

LXVI.

T*Andem ad te remitto epistolas tuas: neque enim per assiduas occupationes, & per molestissimum oculorum dolorem, quo dies aliquot laboraui, citiùs licuit. Eæ conquerentur, se à me paulò seueriùs acceptas esse: recordari debebis, hoc ipsum à te mihi mandatum esse: vt si mollius ac lenius eas tractare voluissem, verendum mihi fuerit, ne tibi non satis obsequens viderer. Sed de his satis. Nunc exponam tibi totum illud negotium Polo-*

nicum: quando literæ quas ad te, re adhuc recenti, ſcripſeram, perierunt. Stephanus Poloniæ Rex, qui & aliis regiis virtutibus ornatiſsimus eſt, & hoc ſupra cæteros omnes Reges, qui multis abhinc ſeculis vixerunt, eximium habet, quod & amat vnicè homines eruditos, & ipſe omni elegantis doctrinæ genere mirificè excultus eſt, miſerat in Italiam vnum è domeſticis ſuis, qui quaſi dilectum quendam haberet præſtantium doctrina virorum, eosq́; opimis admodum propoſitis conditionibus, in Poloniam inuitaret, ad Academiam nouam, quam Rex, Cracouiæ inſtituere parabat. In mandatis autem regiis, quod ad alios quidem attinet, facta erat poteſtas ei qui huc venerat, optimum quemq́; & in docendo exercitatiſsimum deligendi: de tribus nominatim perſcriptum erat: de me, de Carolo Sigonio, & de Fuluio Vrſino. Ac mihi merces propoſita mille quingenti quotannis aurei nummi. Addebat Rex, ſi ſacris initiari vellem (nondum enim ſciebat me Sacerdotem eſſe) perfecturum ſe, quò mihi magis liberet manere in Polonia, vt intra breue tempus, honeſto aliquo Sacerdotio, ex quo non minus quingentos annuos aureos nummos caperem, cohoneſtarer. Ea de re vnus è primoribus illius regni, Ioannes Zamoſcius qui nunc magnus regni Cancellarius eſt, literas ad me peramanter perq́; honorificè ſcriptas

dedit. Commotus ſum non tam ipſius præmij magnitudine (etſi his quidem temporibus inuſitata) quam tanti regis tam propenſa ac benefica erga homines literarum ſtudiis deditos voluntate. Neque me commouebat itineris difficultas: qui exploratum haberem, cùm lectica, vnà cum filiolo fratris mei, puero ſex annos nato, quem mecum illuc ducere cogitabam, ad fanum Lauretanum (eò enim, religionis ac pietatis cauſſa, iter facere decreueram) geſtatus eſſem; poſſe me ciſio Cracouiam vſq; commodiſſimè vehi. Etiam conuenerat, vt mihi Regis nomine ad iter conficiendum darentur trecenti aurei nummi, ad quos ego ducentos de meo præterea addere cogitabam. Iam mihi illud ſanctitatis & doctrinæ ſpecimen Staniſlaus Cardinalis Varmienſis grauitam habitationem in palatio quod Cracouiæ habet ampliſſimum offerebat. Multæ à ſummis viris literæ commendatitiæ in Germaniã & in Poloniam promiſſæ erant: vt cùm eò veniſſem, nunquam ferè in diuerſoria publica ingredi neceſſe haberem. Neq; verebar illam quæ in Polonia eſſe dicitur, inclementiam cœli aſperitatemq; frigoris. Sciebã illa omnia re multò minora eſſe quam fama: & alioqui ſim ipſi quoq; natus in parte Galliæ maximè montoſa ac frigida. Quod autem quidam qui deterrere me cuperent, clamabãt gentes illas feras ac

bar-

barbaras esse; interdum mihi risum, interdum stomachum mouebant. Magna mihi, Sacrate, cum multis Germanis, magna cum permultis Polonis familiaritas, magnus vsus, magna necessitudo fuit. Semper eos expertus sum bonos viros, rectos, simplices, apertos, humanissimos præterea, & prope omnes eo vitæ cultu, ac munditia, quæ ad elegantiam potius quàm ad vllam barbariem accederet. Nugæ istæ sunt hominum eos qui adulari, & fallere, & aliud loqui, aliud cogitare nesciunt, barbaros vocantium. Vtinam nos eo modo barbari essemus. Vtri verò barbariores sunt: nati in media Italia, quorum vix centesimum quemque reperias, qui latinè aut græcè loqui sciat, aut literas amet: an Germani, ac Poloni, quorum permulti & earum linguarum vtramq; perfectissimè callent, & ita literas ac liberales disciplinas amant, vt in eis tempus omne consumant? Olim illi fortassis asperi ac barbari fuerunt: hoc quidem seculo, vereor ne ad nos barbaries, ad illos cultus & splendor vitæ, & eruditio atq; humanitas, mutatis sedibus commigrârint. Itaq;, vt verum tibi fatear, libentissimè eò commeassem, si nihil obstitisset. Quicquid enim commodi mei caussa ab eis petebam, id omnes prolixè ac copiosè offerebant: vt iam constaret inter nos, sine vllo negotio conuenturum esse. Quid quæris? Fidem eis dederam, ventu-

rum

rum eſſe me ſi per ſummum Pontificem, cui ſeruio, & per Cardinalem Eſtenſem, cuius in clientela ac familia ſum, liceret: alioqui enim non poſſe me, niſi eorum permiſſu, de me ipſo quidquam tale polliceri. Putabam autem, neutrum eorum hoc iniquo animo laturum: cùm Cardinalis quidem gratis me alat. Nullam enim ad rem, mea opera vtitur: ſummus autem Pontifex ingentem copiam habiturus eſſet eruditiſſimorum hominum qui ſe in locum meum ſubſtitui poſtularent. Contrà tamen accidit, quàm putâram. Etenim cùm rumor de meo diſceſſu tota iam Vrbe peruulgatus eſſet, Conſeruatores populi R. (is ſummus Magiſtratus eſt eorum qui hodie populi ſuffragiis deferuntur) ad Pontificem accedunt, cùm præſentes etiam adeſſent ij ex Cardinalibus, quibus ſtudiorum cura commiſſa eſt: remq́ue ei exponunt: atque ab eo ſupplices petunt, ne me abire patiatur: addunt multa de me, quæ malo te ex aliis cognoſcere. Pontifex benignè eos audit: bono animo eſſe iubet: ſe, quod opus foret, imperaturum eſſe confirmat. Paucis pòſt diebus, per Ludouicum Caſtaneum Rupipozæum Chriſtianiſſimi Regis Oratorem, virum & claritate generis, & virtute, & eruditione præſtantem, iubet mihi denuntiari ne abeam: ſibi curæ fore, ne me, quòd auctoritati ſuæ paruiſſem, pœniteret. Reſpondi, nullam pecuniam

mihi esse tanti, ut mihi quidquã placeret, quod Pontifici displiceret: & honorificũ quidem mihi visum esse, quod à tanto Rege vocarer: sed multò honorificentius quod & à Pontifice, & à tali Pontifice retinerer. Pontifex postea epistolam ad me amantissimè scriptam, qua ad stipendium quingentorum nummorũ aureorum, quod iampridem capiebam, significabat se ducentos præterea addidisse. Eodem tempore Matthæus Contarellus Pontificis Datarius vir & eximia quadam integritate vitæ, & singulari Romanarum rerum intelligentia insignis, & mei, ut scis, amantissimus certiorem me fecit, sibi a Pontifice mandatum esse, ut mihi quamprimùm adtribueret & adsignaret annuam trecentorum aureorum nummorum pensionem. Itaq; Rex tam longinquus efficit testimonio & iudicio de me suo, & sanctissimi Pontificis liberalitate ad veteres fortunulas meas accesserint annui quingenti aurei nummi. Sed & Cardinalis Estensis, simul atq; istinc rediit, amplo me atq; honorifico munere donauit: quod ego eo magis prædicare gestio, quod ipse tacere me iussit. Parendum tamen est, ne dum gratus habere volo, me illi non satis morigerum præbeam. Sed & ego scribendo defessus sum: & te suspicor, cùm hæc tam verbosè scripta legeris, fessum fore. Vale. ROMÆ. *Pridie Kal. Maij. M. D. LXXVIII.*

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS
IACOBO CVIACIO I. C.
S. P. D.

LXVII.

BIennium iam eſt, & eò amplius, Cuiaci V. C. cùm Lælius Vbaldinus, & Octauius Bandinus ſummo genere nati adoleſcentes, in Galliam ſe, ſtudiorum cauſſa, auctore potiſsimùm atq; impulſore me, contulerunt. Nam cùm ex me ipſorum propinqui quæſiiſſent, quid eis potiſsimùm faciendum eſſe, quaq; ratione ipſorum ſtudiis optimè conſuli poſſe cenſerem: auctor eis fui, vt Lutetiam primùm irent, ibiq; ſe Græcarum literarum & Philoſophiæ magiſtris recoquendos darent: deinde Ius ciuile, cuius ſtudio incenſi erant, neq; vſquam hodie niſi in Gallia, neq; in Gallia, niſi à Cuiacio, rectè ac verè diſci poſſe ſperarent. Ita igitur fecêre: &, quòd meo conſilio paruerint, ſibi magis magisq; in dies gratulantur. Ego autem Cuiaci, ambitioſum fateor eſſe me: &, quod Thucydides ait, vnum hoc πάθος ſenij expers eſſe, verè ab eo dictum, domo experior. Quare cuperem, eos, qui mihi iam multum ſe debere agnoſcunt, quòd indicauerim ſibi iter

ad fontem, debere etiam mihi, quod à te, mea caussa, libenter viderentur, exciperenturq́; ea humanitate ac comitate, qua tu excipere omnes ingenuo ac liberali præditos ingenio soles. Sed vereor, ne mea iam sera commendatio sit: neúe ipsi, quæ sunt & morum & ingenij elegantia, ita te iam, hominem ὑπὸ τῶν τοιούτων εὐάλωτον, *cœperint, vt nouæ commendationi nullus supersit locus. Peto tamen à tè, quantum me amas; & puto me à te non vulgariter amari; vt, siue aliquid est, quod addi ad tuam erga eos beneuolentiam possit, id mea caussa adiicias; siue ita iam eos amas, vt nulla fieri possit accessio; reperias ipse tamen, atq; excogites aliquid, quod, commendatione mea adductus, eorum caussa fecisse videaris. Ego te Cuiaci eximiè amo: & quantum in me est, excito horum hominum ingenia ad euoluendos libros tuos, & ad cognoscendam doctrinæ tuæ præstantiam; te quoq; æquum est aliquid mea caussa facere. Maius autem facere nihil potes, quàm si his duobus adolescentibus ostendas meam commendationem aliquid apud te valere. Vale.*

ROMÆ. *VII. Kalend. Februarij.*

M. D. LXXIX.

IOAN-

IOANNES CASELIVS M. ANTONIO MVRETO S. D.

LXVIII.

EGo verò quàm ſum importunus? Toties te interpello: ſiue hoc facit tuus in me animus: ſiue mea de te perſuaſio: ſiue hominum tui ſitis. Mihi enim quæuis harum cauſſa ſufficit ad excuſationem. Vt autem præteream, quæ in nobis mutua eſſe lubens mihi perſuadeo; nemo eſt vel modicùm tinctus literis, quin & te magnifaciat, & ſi iſtuc proficiſcatur, audire vocem tuam, vultum contemplari, & humanitatem experiri velit. Vides quid dicturus ſim. Hi amici mei Ioannes Lubecius & Gallus Beccius Germani fama tui nominis permoti, & ipſi te ſalutare iampridem in animum induxerant. Quod cùm mihi mirificè placere intelligerent, vt qui te iam penitus perſpexiſſem: viſi ſunt à me epiſtolam hanc cupere, quam ipſis dedi breuem & incultam, vt vides. Hæc tamen munus ſuum obierit, ſi ipſis fores in ſermones tuos patefecerit, quod haud dubiè ſiue illa etiam antequam huc legendo proceſſeris, ſiue tua humanitas faciet. Si tamen hoc requiris præterea, cognoſces viros & virtute præ-

ditos, & literis probè excultos, & cùm omnium eruditorum, tum tui obseruantißimos. Quæ cùm in iis deprehendes, erunt tibi me quoq; tacente commendatißimi, cui commendationi si fiet quædam quoq; ex hisce literis accesßio; multò magis & ipsos & me tibi obligabis. Vale Murete clarißime. FLORENTIA. *Kal. Martiis. An. M. D. LXVII.*

ANDREAS DVDITIVS M. ANTONIO MVRETO V. C. S. P. D.

LXIX.

PVdet me ad te, virum eloquentißimum, scribere. Neq; tamen impetrare à me ipso possum, vt nullas potius, quàm eius generis, cuiusmodi soleo exarare, literas ad te scribam. In quo tu, humanißime Murete, non quàm in scribendo sim infans, sed quàm studiosus, quàm tui cupidus, spectare debes, magnum me hercule beneuolentiæ cum verecundia fuit certamen; sed vicit tandem beneuolentia erga te mea, & ad scribendum me impulit. Neq; verò nullos stimulos addidit ingens illa, perspecta mihi & cognita superiore anno humanitas tua; cùm ego te officij caussa adirem, qua tu me

homi-

hominem tibi ignotum ita obstrinxisti, vt quibus plus, quàm tibi, debere me sentiam, quàm paucissimos habeam. Admirabar equidem antea doctrinam, atq; incredibilem quandam in dicendo suauitatem tuam, ac summam in familiaritate, atque amicitia tua gloriam statuebam. Nunc verò, non id modò, sed ex quo die te cognoui, ita te amare cœpi, vt illis, quibus tua consuetudine frui datum est, demùm inuidiam; illos solos felices esse ducam. Atq; vtinam hac eadem & mihi felicitate frui liceret? Sed non licet; at quod licet facio, meumq; incredibile hoc tui fruendi desiderium leuo, frequentissimis, & honorificentissimis de te, deq; excellenti tua doctrina sermonibus. Ex quo enim ego te die cœpi diligere, omne studium, omnem orationem meam, qualiscunq; ea sit, ad laudem, & tui nominis gloriam contuli. Quod sanè non eò dico, quòd meis sermonibus, & prædicatione quidquam ad tuam famam putem accessisse, (neque enim tam sum à ratione alienus, vt facibus solem illuminari posse credam) sed vt, quanti te faciam, quàm obseruem, quanta beneuolentia complectar, intelligas. Quod tibi persuasum esse ita cupio, vt nihil optem magis. Audio te habere paratos quosdam annotationum libros, quos in manus hominum emittas; quos equidem quales expecto, futuros auguror,

hoc est, omni doctrina eleganti refertos. Quid enim aliud à tali, tantoq́ viro expectari queat? Peto abs te, vt cuius generis id totum sit, ad me perscribas, & , quæ tua est humanitas, si quid iam est à Typographo descriptum, ad me mittas. Nam planè non fero desiderium legendi eius libri. Superioribus annis, cùm Lutetiæ Parisiorum, magna tua cum laude, & omnium admiratione Philosophiam ita doceres, vt non minus sententiarum grauitatem, quàm verborum elegantiam, dicendiq́ artificium homines admirarentur, audio te quiddam in quintum Aristotelis ἠθικῶν νικομαχείων *librum scripsisse, quem ego librum iam ab aliquot annis legere discupio, pergratum igitur feceris, si etiam hunc mihi literis tuis adiunctum miseris. Vale mi optime, atq; eruditissime Murete, & meæ libertati ignosce, ac hominem tui studiosissimũ, cupidissimumq́ mutuo ama.* PATAVIO. *VI. Id. Maij. M. D. LIX.*

PETRVS MORINVS M. Antonio Mureto S. P. D.

LXX.

C*Vm Theologum Græcum prædicatione incitatus tua admirari cœpissem, isq; huc venis-*

ſet, cùm ego diſcipulo meo fortè operam darem, permoleſtè tuli, eam me conueniendi hominis doctiſſimi atq; humaniſſimi poteſtatem per imprudentiam amiſiſſe. Et quo dolorem meum deſideriumq́; tanti viri lenirem, & aliquid earum literarum elicerem, quibus inprimis delector, ſcripſi ad eũ, mandauiq́; ei, cui literas dederam, vt ſtudiosè percontaretur, vbinam eſſes, vt valeres, quid ageres. Is te ibi eſſe renunciauit, ſe veritum eſſe tecum loqui, & propter redeundi feſtinationem expectare non potuiſſe, dum eſſet commodum. A te ſummo ſtudio peto, mi Murete, vt de rebus, de literis, de conſiliis tuis ad me ſcribas; Amiotúmne conueneris, ecquid ei gratum feceris de Plutarcho, de Victorino: hic ſi etiam in manibus, an iam deuulgaris: conſiliúmne ſit ſacros & eccleſiaſticos reliquos Scriptores ſtudio & opera ſimili adiuuare, atq; Victorinum. Iam enim leuiores literæ παιδιὰ tibi ſunt: σπουδὴ καὶ διαγωγὴ ſanctiores. Tu illa αὐτοσχεδιάζεις. Ad hæc verò, matura iam ætate, animum ſtudiumq́; tuum côntuliſti. In quibus te iam arbitror, vt ait Theognis, τὰ μὲν μῶσθαι, τὰ δὲ δεικνύναι, ἄλλα δὲ ποιεῖν. Velim item, teq́; id etiam atq; etiam oro, ſi quando erit otium, ſi quid homini amiciſſimo & obſeruantiſſimo tui cogitationum tuarum impartiendum putas, perſcribas ad me, quid de his miſerrimis

temporibus sentias, quibus ἐκ τῶν νεωτερισμῶν, ἐκ τοῦ κινεῖν τὰ ἀκίνητα καὶ τὰ μὴ νῦν γε καὶ χθὲς ζῶντα, *in hanc perniciosissimã* στασιωτείαν *&* ἀναρχίαν *incidimus. Græcum Theologum meis verbis plurimùm iube saluere. Vale.* CANTILII. *A. D. IIII. Kalend. Septembr.*

IDEM M. ANTONIO MVRETO VIRO OPTIMO AC DOCTISsimo, & homini amicissimo S. P. D.

LXXI.

P*Roximæ congreßionis nostræ grata iucundaq; recordatio facit, vt sermonis vel non necessarij occasionem & facultatem etiam absens quæram. Atq; hoc vel singularis humanitas tua, vel nostra cõiunctio, mutuaq; beneuolentia patitur, vel requirit potius, vt nullo scribendi argumento; inter nos tamen per literas nõnunquam colloquamur. Tu quidem, quæ mihi epistolæ materia prope vna fuerat, vt res meas curæ tuæ bonitatiq; committerem, et commendarem, eam mihi singularibus tuis in me studiis, & eximia liberalitate præripuisti. Nã cùm*

antea

antea ſemper rationibus meis per te conſultum eſſe voluiſti; tum nuper in hac prouincia, quam te potiſsimùm auctore ſuſcepi, ſic dediſti operam, vt ea mihi quàm honeſtiſsima & quàm fructuoſiſſima eſſet; vt ſi de fratre laborares tuo (& ſic me quidem fratris loco ſemper habuiſti) nec diligentiùs à te, nec amantiùs agi potuerit. Quo in munere cùm non ſolùm rem meam, officium, famam agi viderem; ſed etiam exiſtimationem & gratiã tuam; effeci quantum potui, vt id in me iudicij, te haud temerè contuliſſe homines exiſtimare poſſent. Atq; in eo negotio, quod tuo hortatu ſuſceperam, eò maiorem curam & diligentiam mihi adhibendam eſſe conſtitui, quòd in egerendo me intelligerem auctoritati & voluntati tuæ inſeruire. In quo, vt coràm tibi ſignificaui, gratiam ab hominibus ineundam mihi duxi eſſe, τῷ, κατὰ τὸν νέον ὀδυσσέα, χεῖρα ἔχειν ἐργάτιν. γλῶσσα γὰρ ἐνεργὸς *modò in opere, reliquis temporibus ceſſationi ſuæ veniam ſperauit datum iri,* καὶ συγγνωμόνων ἀνθρώπων τεύξεσθαι: *quod vtinam ne me fefellerit; confido quidem certè. Hoc verò docẽdi officiũ cùm conſilij & moniti tui memor ſtuderem in honorẽ adducere, proceſſit quidem; ſed tamen hominibus valde repugnãtibus. Itaq;* ὑποταγὴν *meditor. Tu, vt ſpero, conficies.* πάντων δὲ τέλος ἐν τῶν ἔργων. *Ego te illud tuũ honeſtiſsi-*

mum

mum otium ad Ecclesiæ historiam literis tuis illustrandam conferre, iamq́; tibi, quod de Basilio Magno Gregorius scripsit Theologus, λόγους δ' παρέργον εἶναι, *mirabiliter lætor. Viuent scripta tua in æterna hominum memoria, & valebunt ad sanciendam & stabiliendam veterem perpetuamq́; Ecclesiæ disciplinam, & eos homines errore prauisq́; opinionibus liberandos,* οἵ τινες, ὡς ὁ ἡμέτερος ἔφη ἀπόστολος, τοῖς θείοις οὐχ ὁσίως ἐπὶ τὰ θεῖα χρῶνται, διὰ τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ τὸ θεῖον ἐνβαλεῖν πειρώμενοι σέβας. *Peto à te, vt Niceto, quas ad eum scribo literas, reddendas cures, eiusq́; voluntatem tibi quàm maximè ad me tuendum & augendum adiungas. Si quid tu ad me literarum, vt & opto & spero, quod ad Iulianum Granuccium Medicum miseris, is ad me perferendum curaturum se est pollicitus. Vale.* POLI. *Postridie Non. Septemb. M. D. LXVII.*

MORINVS EIDEM.

LXXII.

C*Vm expectarem, dum aliquod serium argumentum haberem ad te scribendi, literæ à Niceto venerunt comitatæ tuis, ibi ego agnita*

manu mihi charissima, teneri non potui, quin vel nulla materia, aliquid tamen exararem, & apud te, qui huiusmodi negotium perbellè deuorare soles, περιαυτολογία ineptirem. Ex hoc, mi Murete, tam diuturno literarum mearum silentio intelligere potuisti, quam otio & præter consuetudinem nihil agendo languescerem; in qua tamen desidia narro tibi quid mihi optatissimum & iucundissimum nec opinanti contigerit. Ædes hic sacra est diuæ Virgini dicata, eius ædis custos & præses, senex optimus & religiosissimus, cœtum habet virorum summa nobilitate, & humanitate præditorum, domi suæ, quæ diuinæ iuncta est. Quo ex numero cùm apud Archiepiscopum esset vir singulari virtute, doctrina, probitate, in eumq́; ego casu incidissem. Quid tu, inquit, in hac solitudine consenescis? & simul me humanissimè inuitauit, vt secum apud eum, quem dixi, æditimum, si quando liberet, esse vellem. Ego eius studium & liberalitatem secutus, pauculis pòst diebus cùm me eò, quò vocauerat, contulissem, hominem offendi cum illo sanctissimo sene Gregorij Theologi scripta studiosè legentem. Adiunxi me vel auditorem, vel interpretandi arbitrum perlibenter, dedi me vtrique: alterum etiam assiduè in Repub. versantem, & studiosum rhetoricorum Aristotelis, ac Demosthenis orationum, vt

potui, adiuui. Hi etiam viri humanißimi & probißimi aliquid esse credunt, Gregorium nulla meditatione interpretari, cuius ego librum, tuum lectitando, detriueram: & Demosthenem explicari ab homine Manutij, Mureti talium virorum discipulo mirantur: vt mihi, (fatendum est enim, præsertim apud te) paulò iam beatior esse videar, & hæc nostra studia non adeò contemnenda ducam. Nunc nobis Magnus ille frater Gregorij est in manibus, vt ab ambobus eruditione, sanctimonia, gloria, Germanis, communia & intelligendi & bene viuendi præcepta ducantur. Tantum est, cuius te participem fieri, & mea caussa lætari cupiebam. Ab Archiepiscopo quidem ita liberaliter & à principio sum acceptus, & quotidie tractor, vt quid illustrißimo Cardinali Sirleto debeam, quid etiam vobis, qui me ei commendâstis non solùm scribendo, sed ne cogitando quidem assequi poßim. Vtor inprimis familiaritate Vicarij: qui Iurisdictionem exercens sibi demandatam, & diiudicandis controuersiis operam nauans, mihi sæpißimè, negotiorum molestia pressus, gratulatur, qui rationem cum musis humanioribus & sanctioribus literis habeam; dum ipse, litibus & turbis implicatus, horridas interpretum Iuris chartas non sine stomacho peruolutat. A quibus etiam, si quando rogem vtendas, me deterret, nec à

veterum Iuriſconſultorum, quos ſæpiuſculè in manus ſumo, vſu diſcedere patitur, nec quicquam proficio, quod dicam conſecuturum me, cùm illa deguſtâro, vt ipſi & Archiepiſcopo in conſilio eſſe poſsim: otium hoc tuear, & nôrim fortunas meas, qui politiorum & elegantiorum literarum ſtudio incultis ſordidisq́; caruerim. Hoc idem ambo hi mei συμφιλολόγοι *dictitant. Qui quidem ſe ſuaq́; omnia liberaliter mihi detulerunt, &, niſi meas copias viderent, vti cogerent ſuis, habent* συμμελετητὴν *rebus neceſſariis inſtructum, non ſumptuoſum, non grauem amicis; & tamen aliquid a ſe ſumere voluerunt, qui hanc mediocritatem interea tueor. De epiſtolis, mi Murete, maximam habeo gratiam: iis vtar, ſi opus erit, id eſt, ſi Mediolanum proficiſcar. Nondum enim quicquã certi conſilij cœpi ac minimum, vnum me hîc menſem etiam commoraturum puto. Vale. Genvæ. Poſtrid. Id. Ian. M. D. LXIX.*

N. M. ANTONIO MVRETO S. D.

LXXIII.

ETſi de tua liberalitate atque facilitate multa ſæpe in Gallia Auratum, Fruterium, &

Canterum prædicantes audiui; atq; adeò ipse viderem doctrinam tam egregiam singulari humanitate iunctam esse debere: nunquam tamen, qui meus est pudor, imperare mihi potui, vt, nulla accepta occasione, mea sponte ad te mihi viam aditumq́; munirem. Nunc eam nactus percommodam, nihil prius habui, quàm vt studium in te meum, & quo ab ineunte ætate te obscripta & magnas D E I *in te collatas ingenij dotes, licet ignotus, colui, amorem literis ad te datis testarer. Nam Berleuicæus iuuenis Hungarus, amicus meus, Roma nuper huc reuersus, cùm tuos de me, minimè licet idoneo, humanissimos sermones commemoràsset: facilè impulit, vt has ad te literas darem. Ego, mi doctissime Murete, non is sum, de quo tam præclarè sentire & existimare debeas. Dedi quidem semper operam, vt cum Iurisprudentia nostra, encyclia & humanitatis studia coniungerem: sed sentio & agnosco eam esse ingenij imbecillitatem, vt in vtroq; (quando ad Iuris scientiam Philosophiam necessariam esse non ignoras) satis mihi respondere votoq; meo non possim. Et sunt tamen subcisiua quædam, quæ suauissimè illi humanitati non possum, quin adsignem. Hinc ea in Lucretium perpusilla, hinc & in Gellium quædam iam diu paramus: quanquam post tam malè acceptum Parisiis à Lambino Lucretium nostrum, aut*

me potius, haud ſcio an quidquam in eo genere nauare debeam. Mirificè tamen Gellium expolitum cuperem. Sperabam, quod in Gallia non potui, hìc integrum aliquod idq́ue peruetuſtum eius exemplum nanciſci. Sed nihil dum reperire potui. Vtinam tu, hac in re nos iuuare velis. Nam vt poßis, non dubito, in tanta librorum veterum, quos Romæ eſſe audio, copia. Ad ſolos VII. priores libros vetuſtum, hoc eſt, in quo & diphthongi ſint plæreq; integræ, & græca, exemplum requiro. Nam reliquos ad vetuſtißimum collatos & emendatos habeo. Ecce autem meam libertatem, ne dicam impudentiam, qui in primo familiaritatis, vt ita dicam, veſtibulo & aditu onus etiam imponere tibi non ſim veritus. Sed hoc tuæ humanitati partim vt tribuas, deinde & ſtudiis communibus vt des, rogo. Neque verò ignoras teneras etiam familiaritates, officiis vtrinque maximè ali & augeri. Quod reliquum eſt, te oro, vt eorum loco numeroq́ue me eſſe velis ac patiaris, qui te & colere & obſeruare ob ſingularem tuam eruditionem conſuerunt. Quibus etſi ego rebus aliis facilè concedam, fide tamen, diligentia, ſummoq́ue in te ſtudio ne minimùm quidem cedere ſum paratus. Vale, & ſi quid reſcribes, facilè poteris, ad ædes Legati Regis. Salutat te Alfonſus Delbenius.

VENETIIS.

EIDEM.

LXXIIII.

NE me putes, clarißime Murete, vel obliuione tui, vel grauiore culpa tardiùs ad te rescribere; quem cùm aliâs & antehac semper, tum post literas illas ad me tuas omnis liberalitatis plenißimas, amare & in oculis ferre soleo. Longinqua, mihi crede, peregrinatio culpam omnem sustinet. Domum igitur, hoc est Venetias, tandem aliquando reuerso nihil prius mihi faciendum putaui, quàm vt humanißimis tuis literis responderem. Quibus vt ὁμηρικῶς *respondeam, scito illustrißimo Legato nostro gratißimam accidisse voluntatem illam tuam, qua munus aliquod illi ostendis. Quòd si ille grauioribus rebus districtus, exigere non curauerit; ego tamen vrgere & flagitare pergam; ne tamen nostri sensus ignores, si fortè hoc tibi vtile ad eam rem futurum putas, multus est in Aristotele, eoq́; inprimis delectatur; maximè physiologo. Quod equidē sæpe miror, cæteroquî omnia tua illi pergrata esse & fore, tibi confirmo. De studio in acquirendo Gellij exemplari gratias tibi agā, cùm erit commodum; nunc quàm possum habeo maximam. In-*

tellexi poſtea ab iis qui Romæ ſuperioribus menſibus Fuluium Vrſinum, de quo literis meminiſti, ſalutârunt, habere illum Gellium ſatis antiquum, etſi non integrum: vidiſſe namq; ſe illum apud Fuluium mihi confirmârunt. Quare etiam atq; etiam à te peto & quæſo, mi Murete, vt mihi librum illum ab Fuluio homine vt audio perfacili, tibiq; amiciſsimo ad paucos dies nobis impetres: eumq; commodè compoſitum & inuolutum vel tabellario Veneto, aut amico notoq;, ſi qui certus occurret, des huc perferendum. Dabo operam, vt paucis pòſt diebus ad te iſtuc referatur. Nam de fide mea ne dubites, tuam tibi prudentiam & conſtantiam teſtor, qui & apud quem virum agam, memineris, & ipſe me in amicitiam iam ſuſceperis. De fructu & vtilitatibus, quæ ex hoc ſcriptore, mea opera, expectanda ſint, etſi pudor multa polliceri me vetat; quædam tamen hìc apponam, ex quibus tu coniector hac in re ſolertiſsimus, coniecturam de reliquo capere poſsis.

Lib. X. cap. XV. initiò: item caſus multiplices, legendum ex vetere libro puto, item caſus multiplices. Quid caſtus, apud Nonium & Feſtum. Minuebatur, in fine. Eodem cap. legendum cum ſtrue atque ferto, & mox arborem felicem, & quod in rica, ex vetere libro: etſi in vetere erat, INRITA, *de rica Feſtus, & de ferto. Cap. XXI. Ælius illo.*

Legendũ ex veteri codice, L. Ælius Stilo, & mox. Quod extremum, inquit, dicebatur, dici nouißimum cœptum vulgo. Cap. XXV. rumices, trifaces, de vtroque teli genere Festus. Cap. XXIIII. Sicut pristini & pristinè: legendum, præfiscini & præfiscinè. Et mox. Sacerdotes populi R. cùm condicunt. Lib. XII. cap. primo. Non partitionem solam, tanquam ille. Accipe quoq; versus pulcherrimos Ennij lib. XII. cap. IIII. ita emendatos ex libro vetere.

Hacce locutus vocat qui cum bene sæpe libenter
Mensam sermonesq; suos, rerumq; suarum
Comiter impertit, magnam cùm lassus diei
Partem fuisset de summis rebus gerendis
Consilio, endo foro lato, sanctoq; senatu,
Cui res audacter magnas paruasq; iocumq;
Eloqueret, & cuncta malus quæ & bona dicta
Euomeret, si qui vellet tutoq; locaret.
Quo cum multa volupia gaudia clamq; palamq;
Ingenium, cui nulla malum sententia suadet,
Vt faceret facinus leuis, haud malus, doctus, fidelis,
Suauis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquens in tempore, commodus verbum
Paucum, multa tenens antiqua sepulta vetustas
Quæ facit & mores veteresq; nouosq; tenentem

Multorum veterum leges, Diuûmq; hominumq;
Prudentem, qui dicta loquíue tacerérue posset.

Et mox, L. Ælium Stilonem. Et lib. XVI. cap. IX. versus Lucilij ita legendi ex veteri codice.

Illud opus durum, vt Setinum accessimus finem,
αἰγίλιποι *montes, Ætnæ omnes, asperi Athones.*

Eiusdem modi complura adferre possem, adeoq; vellem, nisi illa iam nimia esse vererer. Videbis igitur, humanissime Murete, an expoliendum mihi scriptorem illum putes; hoc est, adiuuandum me in Fuluij libro impetrando. In Cæsare similem operam posui: quod ipsum pronuper in epistola ad lectorem Lucretio præfixa sumus testati. Verùm ab Lambino postea ita verberati: &, quia à iure paulum temporis lociq; nobis, vt ita dicam, subciditur, omniaq; quàm accuratissimè sine librorum veterum copia expoliri nequeunt: tardiùs fortasse quàm debueram, certè, quàm putâram, Cæsarem tamen breui, Deo volente, daturus sum adiecta explanatione modica gratum, vt spero, opus Celtis nostris, seu Transalpicis futurũ, tua illa epistola (eò namq; redeundum est(mirificè recreatus atq; adeò munitus aduersus furores illos Dionysiacos, quem iam audio libellum illum, qui vulgo Æmilius Probus, à me certissimis rationibus in Lucretium plurimis in lo-

cis Cornelius Nepos dicitur, de illustribus imperatoribus Græcis, explanationibus longißimis, vt solet, onera tum in lucem edidisse: in quo libello, si, quemadmodum in Cicerone, omnia illa quæ in collectaneis Lucretianis emendata proposui, sumpsit, sibiq; vindicauit: veniam mihi viros eruditos daturos spero, si, manu iniecta, illa, quæ mea legitimis documentis ostendero, asseram & vindicem, incusso plagiario pudore, quando aliud non licet. Vale, doctißime & humanißime Murete. VENETIIS. *Idib. Aug. M. D. LXIX.*

EIDEM.

LXXV.

QVia Tibure Romam te iam reuersum puto, auctore etiam Tesserano nostro, qui tuam in me singularem voluntatem prædicauit, tertium ad te scribo de Gellio: teq; etiam atq; etiam oro, vt à doctißimo Fuluio librum illum auferas, quem vel ad paucos dies huc mittas, vel quod commodius fortasse erit, cum editione aliqua comparandum des, non totum, sed id duntaxat quod in eo exemplo reperietur ad VII. primo libros eius scriptoris. Caue enim putes, mi Murete, nullum scripto-

rem mendoſiorem reperiri poſſe. Ex poſterioribus libris cùm poßim adferre loca innumerabilia, tum proximè quædam indicaui. Quo argumento commotus, non dubito, quin priores ſimili malo laborẽt; præſertim qui iam periculum & in his fecerim, adiutus nonnihil à libris quibuſdam ſed minimè vetuſtis. Verbi gratia libro primo cap. VIII. expauidusq́ Demoſthenes auertit iter: in vetere codice reperi, auertitur; hinc legendum fortaſſe, auertit, inducto iter, vt Plat. in Phædr. καὶ ἅμα διακεύσας, μεταστρεφόμενος ἀπῄει. *& cap. X.X. quales ſunt fermè metæ triangulæ quas, ſic ſcilicet legendum, cap. XXVI. Conuertit ad me, ſic vetus liber. Et libro ſecundo capite VIII. Sic in actionibus ciuilibus auctor laudari dicitur, & capite ſeptimo aut pro reo Catilina aliquo, aut Tubullo, aut P. Clodio. De Tubullo. ſæpe hic. Habeo emendationes aliquot in Epiſt. Cic. famil. quas Manutius (eum explanationes ſcribere, ex filio eius, qui iampridem hinc Aſulæ abeſt, cognoui) ſi me mittere ad ſe volet, mittam quamprimùm, ſed tua fide & auctoritate. Nã Manutium etſi virum doctißimũ eſſe ſcio, & filio Aldo ſum vſus perquàm familiariter; temerè tamẽ meis non nimis acutis emendatiunculis interpellare, ipſe non auſim. Vale mi humanißime & doctißime Domine.* VENETIIS. *VI. Kal. Decemb. M. D. LXIX.*

EIDEM.

LXXVI.

Magnam tibi gratiam habeo, MVRETE *humanissime, qui laborem eum ipse cœperis, quo nemo id melius præstare possit, teq; rogo, vt, quod facis, reliqua item descripta vsq; ad lib. IX. quæ quidem reperies, mittere velis. Valde gaudebam de Tubullo, libro secundo capite septimo ibi, Catilina aliquo aut Tubullo. Nam ex clarissimi Pinelli libro, minimè tamen vetusto, in quo ita erat, aliquo aut cubant, iam pridem, Tubullo conieceram, quod an ad te præscripserim, dubito. Sambucus certè ad quem ea de re scripseram nuper ita rescripsit: De Tubullo coniectura non displicet: cùm facilis sit lapsus de Tu. in Bi. nam de Tubullo qui palam ob rem iudicandam, pecuniam accepisset, condemnato, viro improbissimo, Cicero secundo de finibus, tertio de natura Deorum, & pro Scauro meminit. In fragmentis orationis pro Scauro hæc Ciceronis verba. Si me hercule iudices pro L. Tubullo, dicerem, quem vnum ex omni memoria sceleratissimum & audacissimum fuisse accepimus, & cætera. Ea inquam verba huic loco inprimis con-*

ueniunt.

ueniunt. Exiſtimo in veteri codice veſtro, caput primum libri primi deſiderari. Scio namq; varietatem aliquam reperiri in aliis, atq; adeò in primis verſibus. In cap. XIII. libri primi. Scripſit ad magiſtrum ἀρχιτέκτωνα molis Athenienſium. In veteri codice quodam vidi, ad magiſtratum Græcum merè Athenienſium. Ex quibus verbis mendum odoratus, legendum putabam ad ἀρχιτέκτωνα Athenienſium. Hoc igitur conſideres velim. Deinde an eodem libro capite XXIIII. pro, Orchio tradituus theſauro, non ſit ſcriptum, Orciuo, & libro ſecundo, cap. X. Fauiſſe, duobus SS, an vno S, exaratum ſit. De nomine ſcriptoris etſi ipſe dubito. Nam ea quoq; re in Lucretio infinitè illum voco ſcriptorem noctium Atticarum: tamen argumenta in vtramq; partem quæ habeo, proximis tibi perſcribam. Nam Lambinus, qui paulo momento huc illuc impellitur, & in Ciceronem plerumq; Agellium vocat, cur nunc ita clamet contra ſe quoq;, tu fortaſſe ignoras: ego nunc etiam tibi indicabo. Et quia vidiſſe te ſentio, ponderoſas illas explanationes in Cornelium Nepotem, ſed Æmilium Probum deprehendimus nos, eum omnes noſtras emendationes in eum ſcriptorem quas de veteri codice quem habemus, deſumptas, in Lucretiana collectanea conieceram, ſibi ſumpſiſſe omnes. Qua de re memini ad te

ſcribere timidè. Sed ipſe faciam vt comperias ita rem ſe habere, ſi libebit conferre hæc loca ex collectaneis noſtris, & commentario Lambini quæ hîc notaui. Sunt hîc eruditi viri, qui, re cognita, fabulã egiſſe dicerent Lambinum: qui, vt aliis perſuadeat, ſe non legiſſe noſtra. Puteanum ὥσπερ θεόντινα ἀπὸ μηχανῆς *adhibet, cùm modus vindice dignus occurrit. Excuſatum me habebis, quæ tua eſt humanitas, mi Murete, qui in rerum noſtrarũ vindicatione diligentior fortaſſe tibi videar: in quibus vſurpandis vir ille propriis lapſis, machinas etiam adhibuerit; laudat te: quem ita tamẽ accepit, ſcit ſcilicet, quem laudet, & cur, metuit, ne offendat ſolido. Valde laboro in prænomine Cornelij Nepotis inueniendo: Tu ſi potes, me explica. Vale mi doctiſsime & humaniſsime Domine. Salutem dixi clariſsimo Oratori.* VENETIIS. *Kal. Ianuar. M.D.LXIX.*

MVRETVS N. S.

LXXVII.

T*Vm demùm non recuſabo, quin te mihi aliquid debere fatearis, mi N. cùm tua cauſſa laborem aliquẽ cœpero. Quæ enim vſq; huc à te oratus feci, nõ magis cauſſa tua feci, quàm mea.*

Nihil

Nihil eſt enim quod libentius faciam, cùm quid vacui temporis datur, quàm vt libros peruulgatos cũ veteribus conferam. Nondum poſſum ad te mittere quod reliquum eſt, iis occupationibus, quæ tibi quoque ipſi non ignotæ ſunt, impeditus. Contuli loca, quæ notaueras: & admiratus ſum hominis impudentiam: quã tamen in memetipſo iampridem expertus eram. Non enim tantùm, cùm multa à me accepta pro ſuis publicâſſet, vltrò conqueſtus eſt, ſua ſibi à me ſubrepta eſſe; ſed etiam (vide, quæſo te, inauditũ improbitatis genus) cùm admonitus eſſet à me de locis quibuſdam Horatianis, quos ita ſtultè interpretatus fuerat, vt omnibus eruditis debere ludibrium videretur; non eſt veritus dicere ac ſcribere, eam ipſam ſententiam, à qua ipſe monitu meo diſceſſerat, meam fuiſſe; meq; vt illius auctorem, exagitare iiſdem illis argumẽtis, quæ à me acceperat. Quid eiuſmodi homine facias, aut quid ad tam inſignem impudentiã addi poſſe arbitrêre? Sed bene, quod non in me vnum eo modo iniurius fuit. Reperiet alios minùs iniuriæ patientes, quàm ego ſum. Fortaßis ne ipſe quidem tacitè hoc tuliſſem calidus iuuenta. Nunc vix credas, quàm mihi à toto illo controuerſandi genere abhorreat animus. Tu quoq;, ſi me audis, non nimis acriter eum inſectabere. Vlciſcentur hominem mores ſui. Vale. Romæ. Id. Ianuarij.

N. MVRETO S.

LXXVIII.

Paulò tardiùs rescribo, quòd de auctoris nomine quæ requiris denuo mihi conquirenda fuerint. Quæ etsi olim Brugas ad Guidonem Laurinum diligenter collecta perscripseram, cùm & ille de Carsania aliisq; id genus contentionibus monuisset; nunc tamen in schedis, quas huc mecum attuli, reperire non potui. Petendi igitur hinc inde libri, quos ferè nullos hìc habeo. Sed de Lambino φεῦ τῆς ἀναιδείας, *in quem vt omnia pulchrè conueniant, accipe & aliud eius strategema. Cùm Lutetiæ thyrsum, non Lucretianum illum, sed suum in me quatere instituisset, (ego interim domi virgam tam pueriliter peccato minitabar) prima concione dixit in Belgis omnibus familiaritatem sibi esse, me vnũ sibi malè cupere: protulitq; duodecim ferè Belgarum nomina, qui tum ibi agerent studiorum caussa. Multi ex his, admirati hanc publicam testationem & citationem, quòd illũ salutâssent quidẽ vnquam; me autem vterentur familiarißimè. Imò eo ipso tempore epigrammata in illum partim proscripsissent, ad me accurrerunt, & acumen Lambini,*

artesq;

arteſq; eius oratorias mihi expoſuerunt. Mirantibus omnibus, vnde eorum nomina collegiſſet, interuenit mox eius conuictor, Bruxellenſis, qui ſcrupulum illum nobis exemit. Se namq; rogatum & coactum fuiſſe Lambino petenti domi ea aliquot Belgarum nomina dictare, cauſſæ ignarum. Atq; ita res in riſum abiit. De Agellio quæ adferam, te rogo vt accuratè perpendas: quæ ſi tibi probabuntur, fac vt ratione aliqua adfirmes. Contuli igitur manu ſcriptos ſeptem. Louanij Buſlidianum antiquum ſatis, ſed minimè integrum; alterum Cuiacij, in quo decem libri poſteriores, item bonum: tertium Mæmianum, clariſſimi ſenatoris Henrici Mæmij, eiuſdem bonitatis & magnitudinis; duo præterea erant Pinellini; quos tamen, quia minimè eſſent vetuſti, non libuit totos conferre: vt neq; REHLINGERI *vnum, iuuenis nobiliſſimi Germani. Septimus quem Lutetiæ diligentiſſimè contuli, Danielis, amici cuiuſdam mei, aduocati Pariſienſis, erat, omnium longè pulcherrimus & antiquiſſimus; accedat huic, bonitate, ni fallor, proximus Fuluianus. In iis omnibus, vno, eoq; optimo, excepto, in quo A. Gellij ter ſcriptum reperi: neq; ſæpius nomen in eo codice aderat: conſtanter vidi exaratum Agellij. Itaq; veterum codicum auctoritate ſola, vſitatam inſcriptionem mutare nolim. Nam tametſi omnes alij habent,*

Agellij;

Agellij; vnus tamen omnium antiquißimus habet A. Gellij. Rursus hic etsi iam vetustus est; vnus tamen habet A. Gellij: cùm reliqui omnes, ex quibus duo aut tres etiam bene vetusti, habeant Agellij. Hoc igitur ex vetustis codicibus argumentum in medio relinquendum censeo. Reliqua sunt duo, prius, meo quidem iudicio egregium: quod hic auctor nunquam adducatur (sæpe autem adducitur) Gellij nomine, sed semper A. Gellij, vt quidem in vulgatis codicibus perscribitur. Ab Seruio in Virgiliũ, minimũ ter adducitur, à B. Augustino vsurpatur quinquies, à Prisciano ter. Loca sunt hæc. Prisc. libro VI. A. Gellius noctium Atticarum. IX. Historia ex libris Heraclidæ Pontici, & cætera, & eodem libro: A. Gellius noctium Atticarum VI. Sole medio, inquit, & arido, & cætera, & libro VII. vnde A. Gellius noctium Atticarum inscripsit. Augustinus de ciuitate D E I *libro IX. capite IIII. in libris quibus titulus est noctium Atticarum, scribit A. Gellius, vir elegantißimi eloquij, & multæ ac facundæ scientiæ, & cætera. Mox ibidem, Narrat A. Gellius, & cætera, postea quæsiuit A. Gellius à Philosopho, &c. in eo libro se legisse dicit A. Gellius, & cætera, &: hæc vt potui non quidem commodius A. Gellio, sed certè breuius, & cætera. Sic Augustinus in vno eodemq́; capitulo. Seruius in commentario*

Ver-

Vergilij: ad illum verſum libri quinti. Et me ſæuus equis oriens adflârit anhelis: Hæc autem (inquit) plenè exequitur & Cicero in Auguralibus, & A. Gellius in libris noctium Atticarum, & libro VII. ibi. Et quos malifera deſpectent nomina, & cætera, & in Georgicis, ni fallor, ſemel.

Alterum eſt argumentum, quod illis omnibus in locis, in codicibus eorum ſcriptorum manu deſcriptis, conſtanter exaratum vidi, Agellius, & interdum Agerius. Contuli autem codices Priſciani ſex manu ſcriptos, Seruij duos, Auguſtini vnum, omnes valde antiquos, ſed Auguſtinum illum antiquiſſimum. Poſſum & auctoritates Doctorum quorundam hominum adferre, quibus hæc probarem. Nam Lambinus, vt ſolet, paulo momento huc illuc impulſus, in edendo Cicerone Agellius probat: in Nepote deteſtatur. Accepi Gabrielem Faërnum Agellij quoq; nomen probâſſe, commotum maximè verſiculo quodam antiqui neſcio cuius Grammatici, in quo hæc vel ſimilis fuerit clauſula: vt doctus Agellius inquit. Tu ſi eum Grammaticum & verſiculum (Fuluius fortaſſe eum tibi ſubiiciet, quem valde familiarem Faërno audio fuiſſe) mihi indicaris: magnoperè hanc opinionem confirmaueris.

Agellij autem nomen Romæ vſitatum fuiſſe (vt & Agerij, de quo cùm alia in Pandectis loca, tum l.

qui Romæ) Agerius de verb. oblig. cùm ex inſcriptione quadam antiqua, quam reperi in iis, quas multas, & fortaſſe nimis maltas, in paruum libellum ſuum de orthographia retulit Aldus iunior, & ex Statij Poëtæ matre, quam vocatam Agellinam ſcribunt, tum ex Priſciano, qui mihi noſtrum auctorẽ αἰνίττεσθαι videtur. Sic igitur ille lib. IIII. In ius deſinentia ſiue à nominibus, ſiue à verbis deriuata, ſeruant i ante ius, & cætera, vt ſeruus, ſerui Seruius: ſeruilis Seruilius, agellus agelli Agellius: ſilua Siluius: virgula Virgilius: & cætera. Nunc reſpondeamus obiectionibus, quas puto eſſe poſſe duas. Vna eſt, potuiſſe deprauari manu ſcripta contractione quadam faciliq; lapſu, ſcripto Agellio, pro A. Gellio, vt in Carphania & aliis nonnullis accidit. Altera eſt, Romani hominis nullum fore prænomen, quod nouum ſit & inuſitatum. Prior nullam vim mihi videtur habere. Proferat enim quis nomen aliquod ſcriptoris noti, quod conſtanter & perpetuò ita contractum & deprauatum in plurimis locis reperiatur; quod certè nemo vnquam (aut valde erro) facturus eſt. De prænomine, ea ætate mirum non ſit, qua certum eſt multa Romanorũ propria inſtituta iam exoleuiſſe. Fortaſſe & prænomen & cognomen habuit hic noſter, quæ tamen interciderint, aut quæ ipſe auctor, Agellij nomine notior,

prætermiſerit adſcribere. Pauli & Vlpiani & omnium ferè Iuris auctorũ prænomina quis vnquam audiuit? Poſſem fortaſſe probabiliter, A. Agellium dicere appellatum, ſed coniecturis huiuſmodi non puto eſſe opus. Hæc ferè ſunt quæ de Agellio habeam, quæ, ſi probas, obſecro, ſi potes, adiuua, maximè illo Faërni verſiculo: ſi minus probas, tamen vt verſiculum illum, & tua perſcribas. Sed enim volumen vt habeas, teq; ciuiliter laceſſam, cupio mihi explices, tuamq; indices ſententiã, cur Vlpianus Ius à iuſtitia deducat. Ego quidem etymon hoc non grammaticũ, ſed philoſophicum eſſe puto: Ius enim vt actionem ex habitu iuſtitiæ manare. Quæro etiam, cur Iuri gentium Florentinus adſcribat vindicationem in l. tertia: cùm & beluis ea ſit communis. Plura aliâs, iam ſatis. Vale mi doctiſſime Murete. VENETIIS. *V. Kal. Febr. M. D. LXX.*

IOANNES ZAMOSCIVS REGNI POLONIÆ VICECANCELLARIVS, Belzenſis, Kniſſynenſis, Zamchenſis Capitaneus, &c. M. Antonio Mureto S.

LXXIX.

T*Vm ex constanti fama, tum ex scriptis tuis, quæ in lucem à te edita, manibus omnium, ob eorum elegantiam teruntur, cognoui quantus sis in literis. Facilè igitur tua virtus me, etsi tanto locorum interuallo a te remotum, & eum, qui te nunquam viderim, in tui amorem trahere potuit. Cùm & ipse eas, licet earum ignarus, ac in vita ciuili occupatus, amem. Id tibi literis hisce meis breuiter significare volui. Plenius verò per Generosum Ioannem Zamoscium Serenißimi Regis nostri Secretarium qui istuc à Rege missus est. Cui tu fidem, in iis, quæ tibi nomine meo nunciabit, adhibebis, & me tui amantem, redamabis. Vale, ex castris ad* GEDANVM, *III. Kal. Iulij. M. D. LXXVII.*

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI STEPHANO, DEI gratia Poloniæ Regi, &c. M. Antonius Muretus S. P. D.

LXXX.

NIhil in vita aut optabilius, aut honorificentius mihi contingere potuit, Serenissime Rex, quàm vt homo neq; ingenio, neq; doctrina præter cæteros præstans, amplissima & honestissima conditione proposita, à Maiestate tua in Poloniam vocarer. Quò equidem venire cupiebam: non tam priuati commodi spe, quàm mirifico quodam studio incensus videndi ac venerandi cominus eum Principem; qui solus hodie confirmat vetus dictum, hominis sapientissimi; tum demùm beatas ciuitates fore, cùm aut Philosophi regnarent, aut Reges philosopharentur. Sed id, cùm ita cuperem, vt nihil vnquam cupierim ardentius, cur efficere non potuerim, Regia Maiestas tua ex Ioanne Zamoscio Secretario suo intelliget. A qua supplex peto: vt ne propterea dedignetur me in suorum numerum adscribere: neq; iniquo animo ferat, me, dum viuam, quibuscunq; modis potero, & loquendo & scribendo, quantum Regiæ ipsius liberalitati debeam profiteri ac prædicare. DEVS optimus maximus Regiam Maiestatem tuam rebus omnibus florentissimam quàm diutissimè seruet. ROMÆ. Kalend. Decembr. M. D. LXXVII.

M. ANTONIVS MVRETVS Ioanni Zamoscio Regni Poloniæ Vicecancellario, Belzensi, Knissynensi, Zamchensi Capitaneo, &c. S. P. D.

LXXXI.

PRæter spem & opinionem meam accidit, vt cùm inter me & Ioannem Zamoscium Serenißimi Regis Secretarium omnibus prope de rebus conuenisset: iamq; ego me ad iter accingerem, atq; istic animo & cogitatione totus essem: subitò ostenderit Gregorius Pontifex Maximus profectionem meam sibi non placere: meq; per viros summa auctoritate præditos monendum curauerit, ne ex vrbe discederem: sibi curæ fore, vt ne in vrbe deteriori conditione essem, quàm quæ mihi in Polonia deferretur. Quin etiam ad quingentorum aureorum nummorum stipendium, quod mihi iampridem constitutum erat: statim ducentos adiici iussit, mandauitq; Datario suo, primo quoq; tempore quoquo modo efficeret, vt aliunde mihi trecenti aurei nummi quotannis penderentur. Ea re factum est, vt coactus sim deponere consilium quod cœpe-

ram

ram veniendi ad vos: à quo, nec viuam, si me alia vlla res, quàm summi Pontificis voluntas atq; auctoritas abducere potuisset. Interea etiam tacente me, facilè omnes vident, quantum Serenissimo ac potentissimo Regi Stephano, quantum tibi, Zamosci clarissime, debeam. Vobis enim, nisi planè ingratus sim, hanc tam luculentam fortunarum mearum accessionem acceptam feram necesse est. Quare dum viuam, me vtriq; tantum debere fatear oportet, quantum ab homine debere homini plurimum potest. A te etiam atq; etiam peto, vt mihi veniam à Serenissimo Rege impetres: tibiq; persuadeas, si vllum tempus vnquam eueniat, vt me vitam ipsam vel pro Maiestate ipsius, vel pro tua, clarissime Zamosci, dignitate in discrimen exponere oporteat, nemini me concessurum, qui id promptius aut maiori animo faciat. Vale. ROMÆ. *Kalend. Decembr. M. D. LXXVII.*

IOANNES ZAMOSCIVS REGNI POLONIÆ CANCELLArius, Belzensis, Knissynensis Capitaneus, &c. M. Antonio Mureto S. P. D.

LXXXII.

NOstrum tui studium tam bene cessisse tibi, vt scribis, tibi quidem gratulor; mihi gaudere non possum, qui te hic careo, vbi & frui è propinquiore loco poteram tuis literis, & eas etiam ornare magis, vti quidem summoperè cupiebam. Sed hæc DEO *committamus, cui necessariò obtemperandum est. Tu vide, vt ad nos quàm sæpissimè scribas, & cùm quid habes, quod tuis ipsius oculis atque auribus dignissimum esse arbitrere, nos quoque eo beare ne prætermittas. Rem nobis feceris gratissimam, & nostra amicitia dignissimam. Vale. Datum* VARSOVIAE, *die XXV. Martij, Anno Domini M. D. LXXVIII. Scias te Regi nostro inprimis commendatum esse.*

MVRETVS GERARDO SVO S. P. D.

LXXXIII.

MIhi crede. Irascerer TITIO *nostro, nisi vererer, ne ipse eandem rationem iniret placandi mei, quam iniit abhinc biennium. Etenim, si nescis, cùm ego eum, nescio qua de caussa,*

ſubaſperè appellâſſem, neq; illi iratum eſſe dixiſſem: renidens ille, faxo, inquit, iſtud verbum magno redemptum velis: Eo ipſo die ſub veſperam, cùm mihi iam parata cœnula eſſet; ecce tibi homo ad fores. Quid tu, inquam, huc? Tecum inquit, vt cœnem, ſi fortè placare te poßim φιλίαν ἀμφὶ τράπεζαν. *Tu verò cœnare mecum potes; placare me neq; tam citò, neq; tam facilè potes. Inter cœnam, multa, vt ſolet, feſtiuè narrare, multa vrbanè dicere: quæ omnia ego, non facilè quidem, ſed tamen, mihi imperans ſilentio audiebam; ita compoſito ad ſeueritatem vultu, vt ne illud quidem facerem, quod canes iratæ ſolent. Diſceſſurus. Etiámne, inquit, iratus es? Multò, inquam, iratior, quàm prius. Poſtridie eadem hora, cùm, tanquam ad conſtitutum veniſſet, quærenti mihi. Quid tu huc denuo inuocatus?* Αὐτόματοι δ' ἀγαθοὶ, *inquit ille. Itáne, inquam, ſalſis dictis & verſiculis cœnam te quotidie nacturũ putas? At ego, ne erres, hodie non cœno. Rectè ſanè, inquit, ego igitur, te ſpectante, bona tua comedam. Scio enim, quid tibi in cœnam paratũ ſit. Fortè autem eo die amicus quidã ad me turdos & ficedulas aliquot miſerat. Quarũ cùm partem coqui, partẽ in craſtinum ſeruari vellem, præteriens ipſe, coquo meo, homini ſimplici ac credulo, apud quẽ valde gratioſus eſt, perſuaſerat, vt omnes coqueret: alioqui enim fore*

vt corrumperetur. Ita mihi denuo hospes habendus fuit non multi tantùm ioci, sed multi etiam cibi. Vbi adsedimus, tam multa dixit, vt non cæteris tantùm domesticis, risu ilia distenderit; sed postremò mihi etiam ipsi, qui tristitiam simulare cupiebam risum inuitissimo excusserit. Facilè iam perspicere poterat, iram in se meam aut nullam fuisse: & ita erat: aut planè depositam esse: sed expediebat homini, putare me adhuc iratum sibi. Redit tertio: & quærenti, quid hoc negotij esset: Volo, inquit, parere veteri sententiæ. οὐ χρὴ συμποσίοισι φίλων ἀπέχεσθ' ἑταίρων δηρόν. *Tum tu igitur, inquam, vnum me sodalem habes? Ego verò, inquit, te vnico magis vnicum, neq; mihi vnquam bene est, nisi cùm & esse & commesse vnà tecum licet. An tibi igitur diu videris abfuisse, qui mecum & heri & nudius tertius cœnaueris? Quinimò, inquit, ita erga te affectus sum, vt Medus ille erga Cyrum* καὶ ὅσον σκαρδαμύττω χρόνον πάνυ πολύς μοι δοκεῖ εἶναι. *Abi, inquam, quò dignus es, cum istis tuis ineptiis, an te mihi pro ignoto verba dare postulas? Licuit dicere, licuit obiurgare: ipse tamen absterreri nunquam potuit, quin mecum cœnaret. Sublatis mensis. Quæso, inquam, amoto ludo, an hoc quotidie facturus es? Quotidie, inquit, donec te mihi planè placatum esse cognouero. At ego, inquam, potius*

insu-

iusiurandum in eam rem arbitratu tuo dabo. Quid quæris? Nisi irasci desiissem adhuc opinor eum σύνδειπνον quotidianum haberem. Itaq; quiduis iam perpeti possum potius, quàm vt istis irascar, qui se tam bene vindicare nôrunt. Extra iocum, mi Gerarde, neq; Titio quisquam vir melior est, neq; officij plenior, neq; cuius aut sermo aut conuictus mihi dulcior sit: sed tamen interdum in me nimis sibi multa permittit. Nihil est in bibliotheca mea ita abstrusum ac reconditum, vt ei non pateat: omnia inspicit, omnia perscrutatur. Fuit etiam tempus, cùm, quicquid visum erat, etiam me inconsulto, auferebat, ac deinde referebat: sed id facere desiit, postquam me ægrè ferre animaduertit. Et tamen sic quoq;, absente me, peruolutat omnia, omnes ferulos excutit, neq; si quid modo absolutum ac perpolitum est, sed rudia etiam, si collibuit, & inchoata describit. Quis neget hoc nimiū? ait Hispanus Poëta: sed sit satis, saltem ne me traduceret: sed, quod semper pollicetur, nunquam præstat, nugas meas legeret solus. Nunc, quia ita me amat, vt mea omnia miretur, vos quoq; sibi esse huius erroris socios putat: & ea sæpe vobis, vt admiranda, dilaudat, quæ vos, sat scio, contemneretis. Mitto cætera. Hoc de græca tragœdia quale est? Neq; enim vni tibi, vt putas, sed aliis compluribus amicis dixit, vidisse se apud me

tragœdiam quandam græcã admirabilem: cùm tamen ego latinè quidem duas tantùm adoleſcentulus tragœdias ſcripſerim: de græca tragœdia ſcribenda nunquam, ne per ſomnium quidem cogitârim. Non ea vis animo. Et tamen vix credas, quot mihi tragœdias ficta illa tragœdia concitârit: multis qui ex eo illud audierant, eius legendæ poteſtatem ſibi fieri poſtulantibus, mecumq́ue, quod id non facerem, expoſtulantibus. Narrabo tibi rem totam, vt tu porrò narrare aliis poßis. Sumpſeram haud ita pridem otioſus in manus Senecæ tragœdias, easq́ue animi cauſſa euoluebam: ac fortè incideram in principium Troadum. Ita enim vocandam puto, quæ vulgo dicitur Troas. Libuit tentare, num quid græcè ſimile poſſem: & ſubito quodam impetu ita exorſus ſum.

Εἴ τις τυράννῳ θυμὸν ἐξαρθεὶς τύχῃ
φρένας γέγηθε ταῦρος, ἢ κομπάζεται,
ἐς ἀεὶ τὸ θεῖον ταὐτὸν ἐλπίσας μενεῖν,
ἐμοί τε καὶ σοὶ δύσμορε Τροῖ ἐμβλέποι (σεμνά
οὐ γὰρ ποθ' οἱ θεοὶ τὰ πέρα τοῖς θνητοῖς
σαφέστερον ἀπέδειξαν, ὡς πάντ' ἀσθενῆ,
παίδων τ' ἄθυρμα, καὶ καπνοῦ σκιᾶς ὄναρ.
φεῦ, φεῦ τὸ κλεινὸν ἔρεισμα τῆς πρὶν ὀλβίας
Ἀσιάτιδος γῆς, θεῶν πεπονημένον χερί,
ὡς ᾤχετο πολεμίῳ κατασκαφθὲν δορί,
κεῖταί τε φροῦδον οἷον ἐξ οἴκου φανέν;

Vereor ne proiicias epistolam, si perrexero. Et tamen blandiente progressu, persecutus sum totam illam Hecubæ ῥῆσιν. In illud αὐτοσχεδίασμα absente me, inciderat Titius: & putans se reperisse, quod pueri in faba, auidißimè legere exorsus, superueniente me, destitit. Vix à me digressus erat, cùm, vt in quemcunque amicorum inciderat, spargit, mirificum Poëtam esse me: visam à se tragœdiam græcam meam, δαιμόνιόν τι χρῆμα: sed ne non temerè quemlibet ad mea legenda admittere: Iouis, vt ait Horatius, auribus ille seruare. Paucis post diebus, vt quisque amicorum mihi obuius, factus erat, ita omnes orare, obsecrare, obtestari, vti sibi saltem inspiciendæ præclaræ illius tragœdiæ facerem copiam. Cùm ego, qui vix iam illorum versuum memineram, negarem vllam vnquam à me scriptam esse tragœdiam græcam, idque etiam iureiurando confirmarem; neque tamen aut hoc persuadere possem, aut ab eis cognoscere, quis eius fabulæ auctor fuisset, extitit tandem vnus, qui Titium nominaret. Audito hominis nomine, statim suspicatus sum id quod res erat. Itaque cum quibusdam eorum, iis præcipuè, quos videbam iniquiore animo ferre, quod parum amicè agere me secum putarent, eos versus ostendissem, feci, vt tragœdia in mimum verteretur. Video tibi quoque illud mendaciolum

aspersum.

aſperſum. Tu verò, mi Gerarde, caue quidquam meorum eſſe arbitreris, quod ego non tecũ libentiſſimè communicem. Quod ſi tanti eſſem, vt quidquam tale ſcripſiſſem, non te modò auditorem, monitorem, cenſorem admitterem; ſed alios operis inſpectores quàm poſſem plurimos corrogarem. Neq; enim mihi cornea fibra eſt. Neq; quiſquam vnquam qui bonos verſus aut feciſſet, aut feciſſe ſe putaret, occultos illos habere voluit. Ego de tua valetudine, de ſtudiis tuis, quid in iſto amœniſſimo ſeceſſu legas, quid ſcribas cognoſcere diſcupio. Vale, & alumnum tuum præſtantiſſimum adoleſcentem, Aſcanium Columnam, quando me ab eo amari ſcribis, meo nomine ſaluta. ROMÆ. *Prid. Id. ſextil. M. D. LXV.*

M. ANTONIVS MVRETVS AVGVSTINO VALERIO Epiſcopo Veronenſi S. P. D.

LXXXIIII.

Soleo libenter, quoties incidit occaſio, de ſummis virtutibus tuis loqui, & commemorare in omni ſermone eum vſum, qui mihi tecum olim Venetiis maximus ac ſuauiſſimus interceſſit: cùm

& ego te propter tantam doctrinæ copiam tantamque morum sanctitatem, quantam in homine adolescente nunquam videram, colerem, atque adsectarer, & tu mecum, quæ tua est humanitas, tua omnia familiarissimè communicares. Ex eo igitur plerique, qui mecum versantur, in eam opinionem venerunt, vt putent me apud te aliquid posse: neque ego, vt verum fatear, hanc ipsorum opinionem, aut refello, aut imminuo: confirmo potius, & quantum in me est, augeo: qui præclarè intelligam, quantoperè mihi pulchrum atque honorificum sit, arbitrari quamplurimos me à te tali viro amari: Sæpe igitur multi, qui à te obtinere aliquid vellent, egêre mecum, vt ad te sua caussa scriberem: quod tamen facere vsque adhuc nolui: quòd, quæ ipsi volebant, non erant eiusmodi, vt ea vel me à quoquam, vel à te quemquam petere debere arbitrarer. Nunc cùm ea se res obtulerit, in qua non modò clarissimi viri mihique amicissimi commodum; sed quod multò pluris est, existimatio tua quodammodò agitur, putaui me, nisi ad te, præsertim rogatus, scriberem, officio defuturum. Iam diu est cùm qui hîc Pauli Sadoleti Carpentoractensis Episcopi, viri præstantis, planeque magno illo patruo digni, negotia gerunt, conqueruntur, non solui pensiones annuas; quarum alteram ipsi, alteram eius fratri patrueli Camillo ex

Ecclesiæ tuæ prouentibus deberi adseuerant. Iamq; hic tertius mensis est, cùm ad te super ea re, ipsorum rogatu, Hippolitus Cardinalis Ferrariensis, cuius ego, vt scis, in familia sum, literas dedit. Cùm hoc omnibus qui te norunt, nouum atq; incredibile videtur, dare te cuiquam caussam vllam de te querendi: tùm te nihil dum ad Cardinales literas respondisse, non alij tantùm, sed & ipse miratur. Hic ego, te Valeri optime ac sapientißime non orabo: des operam, vt Sadoleto quamprimùm satisfiat: noui non integritatem modò; sed & altitudinem animi tui longißimè remoti à sordibus, & præ honestate nihili cætera omnia facientis. Hoc tantùm petam, vt cùm ei satisfaciendum curaueris, quod te celeriter facturum non dubito, & certò mihi persuadeo per te non stetisse quò minus suo tempore factum sit; hoc igitur cùm feceris, vt significes Cardinali literas ipsius tantum apud te quantum debent, ponderis habuisse. Vale. ROMÆ.

Idibus Martij. M. D. LXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS IOANNI ANTONIO ODIscalco suo S.

LXXXV.

Etsi pro mutua inter nos voluntate tibi dubium esse nō potest, quin tua omnia mihi chara ac iucunda sint; tamen mihi hoc affirmanti credas velim, literas tuas mihi etiam iucundiores fuisse, quàm tu existimare facilè possis. Nā & quod ego summo opere cupiebam, continebant λεπτομερέστατα *totam rationem itineris tui, & quæ istic vita, qui mores, quæ cùm cæterarum artium, tum iuris docendi ratio, ita disertè, ac luculenter explicabant, vt Vlixis Homerici narrationem Alcinoo, ac Pheacibus minus fuisse iucundam putem. Admiscueras, etiam eis plurimum natiui illius leporis &* αὐτοφυοῦς *urbanitatis, qua præsens sermones tuos condiebas, vt eas legens, tantum non spectare te ac tecum confabulari viderer. Accessit ad voluptatem meam, quod patruus tuus V. C. qui eas mihi vsq; in Quirinalem, ibi enim nunc sumus, ipsemet attulit; ostendit mihi etiam eas, quas ad alterum patruum scripseras; quibus eadē prope quæ in meis, sed latinè*

expressa

expressa continebantur. Tum demùm agnoui, quid te adduxisset, vt ad me populari sermone scriberes. Neque enim illud te mouit, in quo iocaris Phormionis exemplum: sed id potius fecisti, φιλοτιμούμενος παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῇ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἰδιώμασιν εὐ ἐπείᾳ. *Quod artificium tuum cùm iam detectum esse videas: censeo posthac ad me quoque latinè, si videbitur, scribas. Quod tamen ea lege à te peto, vt ne propterea minus crebras, aut minus longas literas des. Quiduis enim malo, quàm earum fructu carere. Gaudeo metum meum de iis qui istic Ius ciuile profitentur vanum fuisse: & eos scriptores, quos ego tibi dilaudare consueueram, etiam istic vigere. Felicius hac in parte tecum actũ est, quàm cum quibusdam aliis* συμφοιτηταῖς *tuis, qui, vt à me digressi sunt, inter illos* συρφετώδεις, *ac* βορβορώδεις, *splendidarum ineptiarum magistros consenescunt. Ego, & tibi hoc nomine, vt debeo, gratulor, & cupidè tempus illud expecto, cùm ad nos non illa inani* δοκησισοφίᾳ; *sed vera, ac solida Iuris prudentia instructissimus, reuertaris. Nondum audiisse te puto, me hîc Pandectas publicè interpretari, non sine aliqua molestia eorum qui nollent configi oculos cornicibus, & quæ iuuenes didicere, senes ridenda fateri. Equidem dabo studiosè operam, vt eripiam ex animis hominum stultissimam illam opi-*

nio-

nionem, nihil in Iure, aut ſapienter cogitari poſſe, quod non ex illis lacunis hauriatur, aut eruditè dici, quod non inſulsè ineleganterq́ dicatur. Spero me his æſtiuis menſibus, quibus res proferentur, in Tiburtino ſeceſſu aliquid noui edolaturum. Quidquid erit, ſi quid modò erit, ſum enim mirificè Callipides, ad te mittetur. Interea amabis me, vt facis. Scis enim te id mutuò facere, & ad me, quàm ſæpiſſimè poteris, ſcribes. Vale. ROMAE. *III. Non. Ianuar. M. D. LXVIII.*

HIPPOLYTVS CARDINALIS FERRARIENSIS ARCHIEPIſcopus Auſcitanus A. Sorbino Theologo S. P. D.

LXXXVI.

CVm allatum eſſet ad nos de doctrina, & eruditione tibi in rebus ſacris à DEO *conceſſa, deq́ ſtudio quod à te perpetuò adhibetur in vera & Catholica religione defendenda, atque in prauis opinionibus refellendis, ac labefactandis, libenter ſanè fecimus, vt te potiſſimùm deligeremus, qui in Eccleſia noſtra Auſcitana Theologi locum*

ac gradum obtineres. Quod munus, hortamur te, ut magno animo suscipias, utq́; te cùm primum poteris ad ipsam Auscorum ciuitatem conferas: ut animus noster de populo illo dies noctesq́; sollicitus, aliqua ex parte in tua fide, ac diligentia conquiescat. Multa nobis de te pollicemur, neq; diffidimus ea à te, DEO *adiutore, præstitum iri. Laborum, ac vigiliarum quas in populo illo docendo collocabis, vera quidem & solida præmia ab ipso* DEO, *cui seruies, expectare te conuenit: sed ne nobis quidem ullo aut loco aut tempore ornandi tui voluntas defutura est. Hoc re ipsa verum esse comperies. Vale.* ROMÆ. *IV. Id. Mart. M. D. LXVIII.*

PETRUS VICTORIUS LUDOVICO CASTANÆO RUPIpozæo Oratori Regis Christianissimi ad Gregorium P. M. S.

LXXXVII.

NOsti maxime illustris, & omni liberali doctrina erudite Orator, quod literis proditum fuit à M. Cicerone de Themistocle sapiente ac forti viro, respondisse eum, cùm quidam

illi

illi pollicitus esset, se artem ei memoriæ traditurum, obliuisci se malle discere. Quæ sanè vox egregia est, & summo hoc homine digna: recteq́ fecisset, quicunq; literis mandâsset, ne prudentiæ plena sententia vetustate interiret. Laudo igitur Ciceronem, qui in illustri loco ipsam collocauit. Nam Plutarchus, qui vitam eius diligenter scripsit, in aliis pluribus eius ἀποφθέγμασιν, *hanc non commemorauit: nõ tamen, cùm de ipsa sæpe mecũ accuratè cogitârim, probo declarationem ipsius, qui putauit hoc à Themistocle dictum esse, quòd hærebant in memoria, quæcunq; audierat aut viderat. Etsi namq; hoc præstare potuit, vt nouum illud artificium despiceret, cùm minimè ipso egeret; nihil tamen valebat ad acrem cupiditatem, sitimq́; explendam, quæ in animo Themistoclis vigebat, eiiciendi inde, quod cùm molestum erat, ac dolorem ingentem homini inurebat. Arbitror igitur (vt liberè, quod sentio, loquar) hoc summũ illum virum significare voluisse, se valde omni mortali obligatum futurum, qui rationem ipsi viamq́; monstrâsset, qua penitus obliteraret cuncta, quæ non sine dolore in memoria insiderẽt; præsertim cùm feratur Themistocles in adolescentia culpas nõ paruas admisisse; famaq́; ipsius eo tempore, quasi ad metas hæserit; quod postea ipse quoq; confessus est: & simili ad rem declarandam, satis accommodato,*

purgare conatus est. Et sanè existimo ego paucos mortales inueniri, qui vacui penitus fuerint ab omni labe ac vitio in lubrica illa ætate, & cui voluptas temporis libidoq́ dominatur, quæ imperium suum durum atq; iniustum, exercet aliquando etiam in graues & moderatos viros. Cùm igitur mecum multum iam de hoc quæsiuerim, expecto modò de ipso iudicium tuum: teq́ iudicem huius quæstionis statuo, quem ob exquisitam honestarum artium scientiam, magnumq́ vsum rerum, spero facilè cogniturum, an verum ego in hac re attigerim, siue contra lapsus opinione fuerim, valdeq́ peccârim, qui temerè à tanti viri auctoritate discedere ausus sim. Vale. FLORENTIA. *VI. Kalend. Ianuarij. M. D. LXXVIII.*

LVDOVICVS CASTANÆVS RVPIPOZÆVS P. Victorio S. P. D.

LXXXVIII.

F*Ontes quidem ipsi, quod dicitur, sitiunt, Victori, cùm tu, talis tantusq́ vir in hoc genere literarum, de eo quod ipse statuisti, cuiusquam*

tibi ſententiam præterea exquirendam putas. Sed ſi maximè aliquē quærebas, qui de tuo iudicio iudicaret; ego tamen minimè omnium ad eam rem idoneus videri poteram: qui dicis tantum cauſſa, vt vos loquimini, hæc ſtudia attingo: multisq́ ac grauibus curis impeditus exceptas tantum & ſubciſiuas horas eorum tractationi tribuo. Facilè itaq; adducor, vt credam, te magis ornandi mei cauſſa feciſſe, vt quæreres, quid mihi de tua Themiſtoclei dicti interpretatione videretur, quàm quod me valde bonum talium rerum exiſtimatorem eſſe iudicares. Sed tamen, ſi mihi quoq; in veſtro eruditorum hominum ſenatu ſententiæ dictio eſt, adſentior tibi, Victori, atq; ita adſentior, nihil vt putem ſuper hac re verius aut ſapientius cogitari poſſe. Nam vt tu rectè ratiocinaris, ſi omnia in animo Themiſtocli, quæcunq; aut audierat, aut viderat hærebant; poterat quidem deſpicere artem illam memoriæ, vt ſibi minus neceſſariam: ſed nihil tamen erat cauſſæ, cur artem præterea requireret obliuiſcendi. At cùm gaudium, quod cupiebat è rebus ſuis præclarè geſtis, contaminaretur recordatione eorum quæ adoleſcens libidinosè ac nequiter fecerat, non immeritò cupiebat eorum obliuiſci poſſe, vt illo gaudio liquido ſinceroq́; frueretur. Habes igitur me adſtipulatorem ſententiæ tuæ: quod tu quanti facturus ſis,

nescio: ego ita demùm à te non omnino parui fieri putabo, si me, quod tuo commodo fiat, talibus epistolis sæpe prouocaris. Interea, mi Victori, si quid vides, quod ego hîc aut tua, aut tuorum caussa facere possim, fac vt sciam: atque hoc pro certo habeto, tua omnia maiori etiam studio, quàm mea, semper à me procuratum iri. Vale. ROMÆ. *IV. Non. Ianuarij. M. D. LXXIX.*

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. HERCVLI CIOFANO.

LXXXIX.

ITa crebra sunt tua erga me officia, vt ego, quia nihil adhuc caussa tua ex animi mei sentẽtia efficere potui, quoties de te cogito, id quod facio sæpissimè, totus pudore suffundar. Sed tanta his temporibus in vrbe est ἀπορία *conditionum, quæ quidem ex vsu tuo esse possint, vt nunquam fuisse maiorem putẽ. Video hîc quotidie homines adolescentes optimo ingenio, amabilissimis moribus, mediocri vtriusque earum linguarum quæ in pretio sunt intelligentia; qui, cuius domi viuant, reperire neminem possunt. Non defetiscar tamen experiri, eniti, labo-*

rare, πάντα λίθον, ut Græci dicunt, κινεῖν, donec aliquam rationem reperero, qua nobis unà uiuere liceat. Remitto ad te orationes, quæ mihi non magno vſui fuerunt. Liber eſt neque antiquus, neq; deſcriptus ex vllo valde antiquo, & negligentiſsimè ſcriptus. Ago tamen de eo tibi gratias ſanè maximas. Priſcianus, qui mihi incredibiliter gratus fuit, ſpero, aut potius video multò meliorem fore. Si frater Vincentij Stampæ eos ad me libros, de quibus ſcribis, mittere voluerit, obſtringet me ſibi memoria beneficij ſempiterna. De Gellio, amabo te, da operam, vt noſter ſit. Sumptuum quicquid factum erit, ſtatim tibi diligenter & cum fide curabitur. Sardum tuum, aut potius meum quoque, ſalutabis meo nomine diligenter. Velim, dum iſtic es, ſi qua ratione potes, græci ſermonis ſaltem prima elementa perdiſcas. Ex labore non magno magnos fructus, ſi feceris, capies. Mi Ciofane optime & ſuauiſsime etiam atque etiam vale. XIIII. Kalend. April.

M. D. LXIX. Ex Vrbe. SARDVS
ecquid literarum à me acceperit ſcire cupio.

M. ANTONIVS MVRETVS M. ANTONIO CIOFANO S. P. D.

XC.

TV verò neq; mihi illiberalis visus es, neq; videri vnquam potes: neq; tantum apud me pondus habere debuit abiectißimorum hominum cupiditas, vt quidquam de te suspicatus sim alienum à moribus & natura tua. Munus quidem tuum mihi suprà quàm dici potest, gratum atq; acceptum fuit: partem autem illius interceptam fuisse antequam ad me peruenisset, ex tuis primum literis intellexi. Factum quidem ab eis est sordidè & illiberaliter, qui si quid à me eo nomine amplius pecuniæ postulâssent, dedissem non inuitus plus etiam, quàm quanti erat, quo ipsi me fraudârunt. Sed in ea re est quod tibi gratias agam, vt sanè ex animo facio, valdeq; cupio occasionem mihi aliquam obiici declarandæ voluntatis erga te meæ. Ipsos propterea in iudicium vocari nolim: obiurgari modestè possunt: vt discant posthac, si possunt, esse fideliores. Ad Herculem fratrem tuum quod attinet, ego in eo amando vix tibi ipsi cedo. Itaq; curabo & adiuuabo

quacunq; re potero, ipſius commoda; neq; committã, vt vllum à me munus hominis verè amici, aut ipſe aut tu vllo aut loco aut tempore deſiderare poßitis. Interea peto à te, vt amare me pergas, & tibi planè perſuadeas te à me fraternè amari. Vale. X. Kal. Maij. ROMAE. *M. D. LXX.*

EIDEM.

XCI.

ET ad literas tuas, & ad verſus ſuauißimi adoleſcentis Iulij Roſcij citiùs reſpondiſſem, ſi habuiſſem per quem arbitrarer literas meas ad vos perlatum iri. Cœpi tandem hoc conſilium, vt eas mitterem ad amicum quendam, qui mea cauſſa eas perferret in ſeminarium ad Roſcium; à quo ſpero has quoq; tibi redditum iri. Eadem cauſſa eſt cur nihil reſcribam ad literas Germani illius, quas tu à Manutio tibi datas ad me miſiſti. Scribit enim ad me Roſtochio, cuius ego oppidi nomen nunquam antea audiueram, neq; vbi terrarum ſit ſcio. Et alioqui, vt verum tibi fatear, non admodùm libenter ſcribo ad homines ignotos; præſertim ortos in iis regionibus, vbi vulgò à recta & vera religione homines deſciuerunt: vereor enim ne imprudens ad

aliquem τῶν μεμιασμένων literas dem: cum quibus ego nihil mihi esse aut familiaritatis aut commercij volo. Ne caussa quidem ulla est, cur hoc quidem tempore, præsertim occupatus, respondeam ad literas fratris tui, quibus mihi gratias agit, quod se Episcopo Sulmonensi commendandum curauerim. Ego semper, quæ ad te, quæq́ ad illum pertinebunt, studiosissimè procurabo: neque in tanta nostra coniunctione ullus unquam gratiarum actioni futurus est locus. Manutium, si adhuc istic est, meis verbis salutes velim; eiq́ adfirmes, inualetudinem ipsius mihi summo dolori esse: qui si fortè animum induceret huc ad nos secedere, & nobiscum transigere hos æstiuos calores, fortasse perciperet eandem utilitatem è salubritate cœli Tiburtini quam multi alij capiũt: à me certè expectare posset ea omnia officia, quæ vetustißimæ inter nos amicitiæ & summis ipsius erga me beneficiis debentur. Salutabis etiam meo nomine optimum & eruditißimum hominem Fuluium Cardulum: eique, quod adductus mea commendatione rationibus tuis consulere conetur, ex me quoque gratias ages. Plura scriberem: sed auocor. Vale. XI. Kalend. Sextil.

M. D. LXX.

E I D E M.

XCII.

GRatulare mihi, CÆSAR *valet: cuius inualetudo tantum mihi mœrorem attulerat, quantum ego ipſe nunquam credidiſſem. Mihi crede, non putabam eum tanto opere à me amari. Fuit ille quidem ita propinquus, vt Poëtæ loquuntur,* ἀδόπύλαις, *vt iam iamq; efflaturus animum videretur. Aliter* DEO *viſum eſt, qui maluit, eo conſeruato, quàm ſublato, ſibi gratias agi. Potero nunc, antea enim non poteram, ad fratrem tuum ſcribere, eiq́; vt decet, gratias agere, & de vaſis quatuor quæ ad me miſit ſanè elegantibus & operis eximij, & de literis amantiſſimè ſcriptis. Interea tu cùm ad eum ſcribes, ſignificabis ei, munus mihi fuiſſe gratiſſimum: purgabisq́; me, quòd ad ipſum non ſtatim ſcripſerim. Nihil tunc aliud quam de Cæſare cogitabam. Nunc quoq; expectandum eſt, dum hoc recens gaudium conquieuerit. Ita ſumus homines: & dolore & gaudio æquè impedimur.*

Vale. TIBVRE. *V. Id. Septembr.*
M. D. LXX.

M. AN-

M. ANTONIVS MVRETVS IVLIO ROSCIO S.

XCIII.

EX elegis, quos à te nuper accepi, dici non potest, quantum cœperim voluptatis: non tantùm quia me laudabant, etsi ἥδιστον ἄκουσμα ὁ ἔπαινος, *sed quia id elegantißimè venustissimeq́ faciebant. Omnino multa mihi Hercules noster de ingenio tuo, deq́ præstantia in pangendis versibus dixerat: Sed tu eam opinionem, quam ego ex ipsius sermonibus de te conceperam, longè multumq́ superâsti. Verè hoc tibi adfirmo; nullum à multis iam annis vidi æqualem tuum, quem tecum in hoc genere conferendum putem: neq́ dubito, si perrexeris, quin poßis aliquando inter optimos huius seculi Poëtas censeri, Insignemq́ tuo capiti petere inde coronam, Vnde prius paucis velârint tempora musæ. Sin te, quod fore auguror, grauius aliquod studium, progrediente ætate, ab amœnitate poëmatum abduxerit; tamen te, mi Rosci optime & suauißime, hortor, ne Musas vnquam planè deseras, néue vnquam ita te addicas cuiquam illarum seuerioris, vt ita dicam, supercilij artium, vt non*

tibi identidem ex Muſarum cantibus ſi nihil aliud, petendam certè grauiorum cogitationum alleuationem putes. Neque te hoc facturum eſſe diffido. μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας, ἄχρι βίου πολιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους. *A me verò vt poſthac omnia officia expectes, quæ ab homine amiciſsimo expectari poſſunt, te etiam atq; etiam oro. Cùm iſtuc rediero, erit mihi gratiſsimum, ſi interdum ad me, quod modò permiſſu eorum fiat apud quos educâris, ventites; meq́; ac rebus omnibus meis æquè liberè vtaris ac tuis. Spero autem conſuetudinem ſermonesq́; noſtros ad iſtam ipſam laudem, ad quam adſpiras, conſequendam tibi non prorſus inutiles fore. Vale mi Roſci, tibiq́; perſuade, te à me planè in filij & quidem* ὀψιγόνου *loco amari. XI. Kalend. Sextil. M. D. L X X. Literas, quas cum his accipies, peto vt Cioſano, cùm primùm poteris, reddendas cures.*

E I D E M.

XCIIII.

IN hac commutatione conſilij de inſtituenda ratione ſtudiorum tui, nihil me magis ſollicitum habet, quàm, quod neſcio, quos progreſſus in

Græcis literis feceris. Quarum sine mediocri saltem cognitione caue putes ad vllam doctrinæ præstantiam perueniri. Eis si ita imbutus es, vt poßis Aristotelem suapte lingua loquentem intelligere, eiusq; etiam interpretes Græcos sine cuiusquam interpretatione latina consulere, non inuitus patiar te ad studia Philosophiæ gradum facere: etsi, vt verum fatear, Demostheni, Thucydidi, Herodoto, Xenophonti, & huius generis scriptoribus, prætereaq; Poëtis Græcis annum adhuc vnum dari maluissem. Volo equidem, quicquid ages, prosperè tibi ac feliciter euenire: sed tamen non committam, vt si absq; illo instrumento te ad Philosophiã contuleris, dicere vnquam poßis. Muretum tibi eius consilij auctorem fuisse. Neque hæc à me ita disputantur, quasi tibi in iis literis, quæ humaniores dicuntur, consenescendum arbitrer. Longè semper ab ea sententia meus non fuit animus: sed tu & ea ætate es, vt properare non debeas: & eo ingenio, vt, si firma ac solida doctrinæ fundamenta ieceris, ad summa omnia facilè peruenturus esse videaris. Nam quod ais, sine eloquentia multos ad summam amplitudinem peruenisse, sine sapientia neminem: verius dixisses & sine sapientia, & sine eloquentia, & sine vllo vero bono multos ea, quæ vulgo habentur amplissima, & olim consecutos esse, & quotidie consequi.

De

De quibus constitueram hoc loco pluribus differere: sed auocor. Tres enim hîc habemus Cardinales, Augustanum, Varmiensem, Alciatum: qui mihi omne prope tempus eripiunt. Mi Rosci, ignosce occupationibus meis & vale. TIBVRE. *III. Non. Octob. M. D. LXX.*

M. ANTONIVS MVRETVS HERCVLI CIOFANO SVLmonensi S. P. D.

XCV.

ACcepi volumen orationum: de quo amo te, ut debeo, plurimum, eò simul atq; vsus ero, remittam. Demere partem de solido die apud Horatiũ, sine vlla dubitatione est, meridiari, id est, ipso meridie horam vnam aut alteram dormire: quod qui faciunt, diem quodammodò frangunt ac diuidunt; neq; eum vnũ ac solidũ & ὁλόκληρον *esse patiuntur. Itaq; is, qui demit partem de solido die, dicitur id facere, nunc viridi membra sub arbuto stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ. Et hoc ipsum Varro alicubi vocat, diem diuidere. De verbo deducendi, cur eo vim vllã significari putes, non sanè video. Cleopatra quidem neq; volens,*

neq;

neq; inuita in triumpho ducta est. Ac non est tamen dubium neminem volentem θριαμβεύεσθαι. Nemo enim volens vincitur, aut pœnas dat ei aduersus quem bellum gesit. Versus tui non insuaues sunt: & erit mihi gratum, si te, cùm licebit, in hoc quoq; genere exerceas. Vale. ROMAE. *IV. Id. Martias. M. D. LXIX*

P. GILBERTVS MALLOCIVS. M. ANTONIO MVRETO V. C. S. D.

XCVI.

D*Upliciter sum delectatus tuis literis; & quòd ad me ad amicitiam applicare, propiusq; adiungere cupientē, tam humaniter, tamq; beneuolè exceperis; & quòd Francisci Flehardi Episcopi nostri caussam ita sis amplexus: vt in ea iuuanda, & consilio tuo promouenda, non mediocrem naturæ tuæ bonitatem, & humanitatem expresseris. Qua quidem de re, non solùm apud me, qui tibi multa debere cupio: sed apud illum quoq; suosque omneis, summam, mirificamq; gratiam iniisti. Ille igitur, te admonente & hortante, maximè sacris ini-*

tiatus,

tiatus, in numeroſq́ relatus eſt, vt quæ antea rebus abſolutè perficiundis difficultas opponebatur: nunc penitus ſublata, ereptaq́ videatur. Adeò vt ex poſtrema literarum tuarum parte, in ſpem certam venerimus: totam negotij iſtius explicandi rationem perfacilem iamfore atq; expeditam. Quod totum prudentiſsimis tuis conſiliis, amantiſsimisq́ admonitionibus acceptum ferre volumus. Epiſcopum itaq; noſtrum rurſus tibi commendare, neceſſe non habeo: commendo tamen: hoc enim ad officium meum adeò pertinere arbitror, vt nunquam niſi re perfecta, & abſoluta de illa, & laborare, & ſollicitus eſſe deſinere neq; poſsim, neq; debeam. Te verò vehementer oramus, obteſtamurq́, vt quemadmodum præclarè initia poſuiſti: ita in eadem voluntate perſeueres. Quod de te, & ſperamus, & ſanè confidimus. De turbulento rerum noſtrarum ſtatu, nolo quicquam ad te ſcribere. Neq; enim id ego præſtare poſſum ſine mœrore, neq; tu ſine ſummo doloris ſenſu intelligere poſſes. Sanius eſt igitur res noſtras ſilentio inuoluere & obtegere: quæ aliud nihil ſunt, quàm bella infanda, neces, incendia, furta, rapinæ, vt vno verſu complectar omnia. Nolo enim tibi eſſe moleſtus in recenſendis particulatim noſtris miſeriis. Tametſi non dubitem, te patriæ quoq; calamitatibus etiam longè diſsitum, non mediocriter

affici, & commoueri. Neque enim solus Vlisses amans est patriæ. Ad rem nunc redeo: Ego certè, MVRETE, *vir clarissime, nisi pro illo tuo tam propenso, ad me amandum, complectendumq́; studio, proq́; illa, quam de me habes, opinione, tibi perpetuò deuinctus, obstrictusq́; permaneam: ingratus planè sim, meiq́; dissimillimus. Quod nulla neq; dies, nec anni efficere poterunt consequentes. Extremum illud erit, vt Drachium ad nos, re peracta, lætum contentumq́; quamprimùm demittas. Vale.* GRATIANOPOLI. *XII. Kalend. Octobr. M. D. LXXV.*

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. SINIBALDO ANTONINO suo.

XCVII.

IN *summis occupationibus meis, Sinibalde Antonine, quæ me respirare vix sinunt, legi tamen Dialogum tuum, & voluptatem longè maximam ex eius lectione percepi. Delectârũt me argumenta, & ingeniosè excogitata, & densa, & viuo (vt ita dicã) ac spiranti orationis genere expressa.*

Itaq; ut Pythagoram aiunt è modulo pedis, quanta corporis mole fuiſſet Hercules, iudicâſſe: ſic & ego ex hoc breui commentariolo facilè de tui ingenij magnitudine, ac præſtantia iudicaui. Amor autem erga me tuus, quem planè ſingularem omni ex parte declaras, noli quærere, quanto opere mihi gratus ac iucundus fuerit. Neq; enim vllum vnquam mihi maiorem fructum vigiliarũ, ac laborum meorum propoſui, quã vt à tui ſimilibus amarer. Quare etſi non agnoſco eas laudes, quas tu ἀυτῶ τῶ θυλάκω, *vt aiunt, in me congeris: ſummè tamen amo iſtum amorem, qui tibi homini tam acuto, ac perſpicaci tenebras offuderit; eaq́; de me ſentire, ac prædicare coëgerit, quæ ne tu quidem, quanquam diſertus es, alij cuiquam facilè perſuadere poſſes. Dialogum edas, cenſeo: nolo enim ita modeſtus videri, vt gloriæ tuæ mea modeſtia obſtet. Auctor enim tibi ſum, vt alia meditere, ac procudas: neq; reformides obtrectatorum voculas: quæ in proſcœnium prodeunti nonnihil fortaßis moleſtæ futuræ ſunt: vbi tibi ſemel ipſe audientiam feceris, conticeſcent. Vale.*

ROMAE. *Id. Decemb. M. D. LXXVIII.*

FINIS.

210.

ROBERTI TVRNERI VIRI DOCTISS. PROFESSORIS IN ACADEMIA INGOLSTADIENSI,

EPISTOLÆ ALIQVOT.

INGOLSTADII,
Imprimebat DAVID SARTORIVS.
Anno salutis
cIↃ. IↃ. XXCIV.

SERENISSIMO PRINCIPI GVLIELMO, VTRIVSQVE BAVARIÆ Duci, &c. Domino ſuo Clementiſs.

ROBERTVS TVRNERVS S.P.D.

EPISTOLA PRIMA.

EST OPINIO PER OMNIVM *Principum animos proſeminata, vt putent pertinere ad ſuas ſiue dignitatis, ſiue prudentiæ partes cognitionem rerum, non ſolùm quæ latè geruntur per orbem, ſed etiam quæ in mentium quibuſdam quaſi latebris incluſæ nondum emanârunt in vulgus. quæ certè conſuetudo etſi non caret labe, quia eſt curioſorum; tamen hoc tempore eſt perneceſſaria, quia omnium. quippe nullus eſt hodie non dico Princeps, ſed homo paulò prudentior, qui non habeat Coryphеos, tanquam mala ſemina, vbiq; ſparſos, qui in alienis rebus videant acriter, de alienis rebus moneant prudenter: vt putent illi, qui in Italia ſe ven-*

ditant egregiè politicos, esse iam ignaui segnisq; animi, pati alios in suis rebus lynceos, se in alienis esse talpam. quanquam monuit quidam rerum gerendarum artifex apprimè peritus, peccari iam grauißimè in hanc partem à Principibus, qui malunt habere multos, tanquam malos Philosophos in colligendis omnibus minutiis superstitiosè curiosos, quàm paucos in odorandis certißimis, tanquam bonos canes, tacitè sagaces. putauit se id euincere, cùm colligeret & Agamemnonem habuisse vnum Nestorem, & Athenienses vnum Solonem, & Romanos vnum Scipionem, & (vt nostra attingam vno digitulo timidè) Laurentium Medicem vnum Machiauellum. prudenter planè; siquidem statuit maioris esse prudentiæ scire pauca à paucis, quæ sunt certa, quàm multa à multis, quæ sola nituntur suspicione. Quare quæ in hoc itinere collegeram certa esse, & ad Tuam Serenitatem pertinere maximè, illa iam coarctata, & perangustè referta mitto, vt habeat, in quo non tam laudaret meam facultatem de magnis, quàm probaret voluntatem de certis.

GVLIELMO SERENISSIMO VTRIVSQVE BAVARIÆ Duci, Domino Clementissimo R. T. S.

II.

MVlta sunt, quæ commendant Principem; multa, quæ subditum: sed inter hæc multa, duæ res maximè, Principem beneficentia, subditum fides. nam fit & beneficentia, vt qui Princeps est natura, sit beneficio DEVS: *& fide, vt qui subditus est lege, sit officio filius. vnde gaudebant Alexander ac Leopater, ille se in hoc reperisse fidem, hic se in illo expertum fuisse beneficentiam. fuit certè gaudium vtrinque serium, vtrinque sanum, cùm quæ res duæ in natura sint maximæ, hæ singulæ ex illis singulis efflorescant, ex beneficentia homo factus* DEVS, *ex fide seruus factus filius. quare gaudeo, gaudeboque semper, meam fidem in eam Principis beneficentiam incidisse, quæ possit suæ liberalitatis fontes effundere beneuolè, cùm petatur; ac prudenter occludere, si taceatur. peto ergò per Magnificum D. Cancellarium parua audacter, necessaria vehementer, audacter tamen & vehementer ea mode-*

ratione, vt petam etiam à Principe & mearum iam fortunarum DEO *suppliciter & venerabundè. Valeat.* INGOLSTADII.

ROBERTVS TVRNERVS GVLIELMO, SERENISSIMO VTRIVSQVE Bauariæ Duci, &c. Domino Clementissimo S. P. D.

III.

HOminem familia facit Principem, Principem beneficentia facit DEVM. *Vos Dij estis, dicit* DEVS, *sed dij homines, id est, ij, qui non tam homines videntur propter corporis contagionem, quàm dij propter mentis beneficentiam. reliquæ virtutes è* DEO *sunt, sed quasi particulæ quædam decerptæ, ad inferioris notæ homines ornãdos: beneficẽtia autem nõ tam particula est libata à* DEO, *quàm* DEI *perfectio, quæ in Principis animo, tanquam solio, resideat. Principes ergo per diuinam beneficentiã dij, reliqui homines per virtutes reliquas, quasi* DEI *notas, Diis similes vocãtur. quorsum hæc? vt gratus sim, quòd offerã hodie Serenißimo materiem ostendendæ beneficentiæ, id est, exerendæ suæ diuinitatis. quam materiem? explicabit Magnificus Dominus Vendius, idq; tam commodè, vt sperem me habiturũ occasionẽ colẽdi* DEI *Principis. Valeat. Ingolstadij.*

RO-

ROBERTVS TVRNERVS NOBILI ET CLARISSIMO VIRO, ERASMO VENDIO, Serenissimo Bauariæ Duci à Consiliis S. P. D.

MONACHIVM.

IIII.

NOn possum multa per tempus, ac si possem equidem, nollem, ne videar velle negotiorum tuorum, quæ plurima solent esse & grauissima, cursum meis literis ineptè intercidere. hoc tamen, sed vno verbo, me amare te de literis tuis ad Zachariam meum. loquuntur enim suauiter, & quod in tanto viro miror, tersissimè. nam siue excites Zachariam, siue quæras magistrum cæremoniarum, siue ames Scotos, verba ita legis propriè, ita coagmentas affabrè, vt in excitando vim, in quærendo diligentiam, in amando ipsum spires amorem. quid laudo hoc quasi nouum aut mirum? nec nouum est nec mirum Vendios, id est, eos, quos natura finxit ad eloquentiam, omnia scribere ad præscriptum, in epistola tenuiter, sed lecta; in grauioribus

rebus

rebus grandia, sed aptè. verùm de reliquis ne morer, de Scotis meis tuam pietatem adamo; ô iniustam fortunam, quod non sinis vt dicam, redamo. quanquam cùm seriò rem cogito, fit, vt feram meam fortunam non iniquè, ac nollem sanè redamare, id est, posse paria reddere tuæ pietati, ne videar velle, aut cũ tua fortuna contẽdere, aut Tuæ Magnificentiæ inuidere. illud enim esset superbiæ in hac mea infima, hoc stultitiæ in illa tua summa fortuna. quare gratulor mihi hanc meam misellam fortunam, non quòd cupio esse sordidè miser, sed quòd putem esse cuiusdam felicitatis posse me cum reliquis Scotis habere VENDIVM *meæ virtutis (si quæ sit) admiratorem & amicũ. libenter vtor tuis verbis, quia sunt & ad meum sensum iucunda, & ad rem ipsam peraccommodata. quare si meam tenuitatem cum Scotorum meorum virtute comprehenderis, erigis. quid erigis? beas. nam me cum Scotis habere* VENDIVM *Patronum (vt vniuersim dicam, nam singula non vult tua modestia audire) summum penè est. quantæ autem clementiæ fueris tu Patronus, loquebantur tuæ literæ, quas legi ad Reuerendißimum* ROSSENSEM, *humanitatis ac suauitatis notis insignes, quàm grati vicißim animi clientes fuerant Scoti (vt taceam* NINIANVM, *ac reliquos) testis est abundè* ROSSENSIS, *qui cùm ignoti in igno-*

tum

tum ſingularem pietatem voluerit depingere, ſolebat illud vſurpare, VENDIVS eſt. pergas ergo eſſe Scotis meis VENDIVS, id eſt, gratiſsimis munificus. ſed ne videar malo dolo ex Scoti nomine notioneq; velle aucupari aut commoditatem aut gratiam, prodo me. Anglia me edidit Anglis Anglum, Scotis agnatum, Germanis alumnum, VENDIO clientem, & Ingolſtadienſibus (ſi velitis) eloquentiæ Profeſſorem. quippè eum VENDIVM ſiue effudit natura, ſiue poliuit diſciplina, vt animaduertat, non cuius Gentis ciuem, ſed cuius Eccleſiæ filiũ colit atq; ornat. id quod cùm in multis rebus poſsim videre, tum in illa, quam trophæis Anglorum Martyrum præfixiſti, Paræneſi clariſsime. in qua etſi ſuſpiciebam eloquentiam bene vinctam, religionem ſincerè puram, pietatem ſolidè germanam, tamen Germanum maximè admiratus ſum in trophæis Anglorum Anglum, in proditione Scotorum Scotum, in furoribus Gallorum Gallum, in ſingulis verum genuinumq; Eccleſiæ Romanæ filium. quare cùm ſperem apud tam iuſtum exiſtimatorem nihil meæ cauſſæ efficere, quòd Anglia me habeat ciuem, aut Scotia agnatum, dum modò Eccleſia me amet filium; en tibi me paratum ad omnia ſiue Scotum in Anglo, ſiue Anglum in Scoto, ſiue vtroq; vtrunq;. De ſtipendio quid rogas? non quæro vitam illã lau-

tam,

tam, exquisitisq́ voluptatibus confertam, sed Germaniam quæro nutricem, VENDIVM *Patronum. quare si stipendium tale sit, vt memineris me esse Sacerdotem, ac* VENDII *clientem, fuisse eloquentiæ Professorem ac Collegij Germanici alumnum, reliqua nihil moror. nam etsi me ambiant Paduæ & Romæ amplißimi viri, tamen cùm Pontifex interponat authoritatem, meq́ mandatu suo extrudat in Germaniam aut partes infestas hæresi, ita contemno reliqua, vt instar omnium rerum putem, latere in tutela & clientela* VENDII: *vides ergo res meas nutare, quoad me certi aliquid literis doceas, ita tamen nutare, vt certæ propè sint ac fixæ in tuæ humanitatis singulari spe. Vale.* ROMAE. CIƆ. IƆ. XXC.

ROBERTVS TVRNERVS
IOANNI N. SACERDOTI
S. P. D.

VENETIAS.

V.

A*Ccepi tuas literas, nolo dicere quas, ne videar præter consuetudinem meam, atq; adeò*

contra

contra naturam superbiùs aut asperiùs aliquem appellare. quid? rogas per Sanctos, vt narrem quas? etsi hac in caussa nihil tibi largiri statueram, non ero tamen tam pertinax, vt Sanctos non patiar quidlibet à me non dico precibus, sed nutu elicere. quare quod per Sanctos rogas, narro quas literas. quas? breuiter. quærulæ sunt, maledicæ, felle ac naturæ tuæ acerbitate conspersæ. quanquam vt suffundam frigidam, sunt etiam elegantes, ac Ciceronianæ dictionis nota perinsignes. Sed ne erres de mea mente, malo te parùm eloquentem, quàm nimis maledicum. illa est labes hominis, hæc Christiani. à Christiano si gratia absit, atque illæ ex gratiæ fonte fluentes virtutes, patientia in aduersis, quies in turbulentis, in conuitiis taciturnitas; ad inferos amandabunt natura, & ex naturæ seminario profecta hæc vitia, maledicentia in bonos, querelæ de nugis, conuitia in hostes, si quos tamen tu habes hostes, ac non potius omnes amicè fauentes tuis rebus. sed quas narro voces maledicas? illæ tuæ voces de Christianis Macheuillitis (vt vtar tuo verbo) de prudentibus huius seculi, vidētur ne tibi aptè structæ? aptè. sed vt in meos amicos maledicè. illa tua bella Christiani descriptio, illa ex Matthæo species (nolo eā irrepere in meas literas, ita mihi videtur ficta ab ipso Satana) vidētur ne tibi affabrè positæ? affabrè, sed vt in re falsa ineptè. illæ

aliæ

aliæ tuæ; Non possum, non volo, non me dignum est; Possum per conscientiam, volo per naturam, fecerunt in re non disimili Sancti; Per naturæ, per studiorum, per exilij communionem te rogo, vt feras manum auxiliatricem, *voces tam sunt querulæ, vt videantur potiùs profusæ à muliercula, quàm scriptæ à Sacerdote. quid? non potes? video abesse gratiam. non vis? reprehendo tuam naturam. potes per conscientiam? ô pulchram conscientiam, Christiq; lege arctè deuinctam, quæ poßit iniurias. vis per naturam? doleo tantam esse tuæ naturæ vel obstinationem, vel deprauationem, vt velis etiam cum animi labe. fecerunt in re non dißimili Sancti? es egregiè Theologus, qui Sanctis* Dei *(in quos aut non cecidit tanta labes, aut, si ceciderit, expiata fuit perpetuo cinere) affingis tam falsa. rogas per omnia officiorum genera, tibi vt feram manus auxiliatrices? fac vt nolis, quod velis; velis, quod non poßis; non poßis, quod per naturam velis; non velis, quod per conscientiam poßis, & ecce me tibi paratißimum. non est te dignum? at te dignum fuit domi rem meretriciam consectari, abligurire rem tuam, matri esse caussam perpetui luctus, patri certæ mortis: at foris non te dignum est tantillum pati, & Catholicum, & exulem, & Sacerdotem. at istud pati, quantu-*

lum eſt? nihil ſanè eſt, vt nihilo te putem meliorem, ſi patiaris; at multò ſanè peiorem, quòd tua ſponte non patiaris. non potes? potuiſti pati carcerem de ſcelere, ac tibi in ſumma rei fœditate glorioſum videbatur; potuiſti te obiicere periculo maris, gladij, mortis; & hoc in rebus peßimis tibi videbatur ſumma iucunditate delinitum (non aperio res, tu ſatis vides ſenſum) & iam non potes in cauſſa meriti certa, laudis ſumma, Dei *iuſta tantillum pati. non laboro, quòd hæreticus illa ſcelera admiſiſti, tantùm noto te potuiſſe pati hæreticum de peßimis, non poſſe iam Catholicum de re optima (ſi optimè interpreteris) pati. quid dico pati? eousq; te elatum eſſe ira ſtudioq; vindictæ, vt cogites talia? ô generoſum Chriſtianum. cur naturæ tuæ obſecutus, vt generoſior videare, non diſtringis gladium Sacerdos, occultas ſicam Catholicus, temperas poculum exul? ſunt euerſores noſtrarum facultatum. falleris, ſunt noſtrarum facultatum fundatores, ſi paululum modò patiaris. res non patet, niſi inſpicienti. quanquam ſint euerſores, imò dæmones ſint. velim ſpectes, non quid illi mereantur, ſed quid deceat nos. ſi ſunt impij,* Devs *dißipabit conſilia impiorum, quid ſumis perſonam* Dei? *ſi ſunt inimici,* Devs *confringet capita inimicorum noſtrorum, quid inuolas in cœli fines? tot ſunt domicilia in Eccleſia ſanctis,*

tot theatra in mundo doctis, quid times? non es domi tuæ, vbi omnes salutant Rabbi, es foris, quid frendes? foris patiamur modò aliquid, neque simus tàm delicati, ut velimus extra Ægyptum ollas; imò tàm simus magnanimi, ut nolimus in Ægypto ollas, ne peccata nostra augeant nobis pœnam, aliis dolorem. satis monui, si quid habes conscientiæ; si nihil habes, nimis multùm monui. Vale. ROMAE.

ROBERTVS TVRNERVS ERASMO VENDIO S. P. D.

MONACHIVM.

VI.

EAm mihi natura siue indidit modestiam, siue inussit rusticitatem, ut non possim sine caussa aliis esse seriarum cogitationum molestus interturbator. vellem salutare, mentis piæ est in patronos. nollem esse molestus, mentis officiosæ est in occupatos. eccam luctam officij cum pietate, atque ita luctam, ut pietas sæpe cedat officio. ridebunt me Peripatetici & illi ex aula polituli quasi hominem cubiculi, non fori. rideant. nam placet esse Stoico, id est, nunquam felicior homo sum, quàm cùm solus

ſum. nam ſolus tanquam Lælius verſor cum omnibus; ſolus tanquam Ariſtoteles obeo terram & cœlos; ſolus ſcribo in Reges tam liberè, vt hoc putem eſſe Regem; ſolus pugno pro religione tam conſtanter, vt hoc opinor eſſe Martyrem; ſolus non offendo, ſolus non offendor. verùm in hac felicitate id eſt infortunij, quòd partuum, quos ſolus ædo ſine ſola, formæ ſæpe tam ſunt illiberales, vt vix ferant oculum curioſi aulici, nedum prudentis inſpectoris. id quod cùm ſæpe mihi accidit, tum maximè in hoc partu, quem effuſum ante duos dies continui apud me præ pudore, nunc mitto ad te, palpatione & ocello molliuſculè tractandum. nam tam tener eſt, vt non ferat lacertos. volebam eum ſiſtere Sereniſſimo noſtro Principi inſpiciendum, ſed puellus eſt ad imitationem patris tam ruſticè verecundus, vt nolit ſe ſiſti, niſi ductus manu, aut probatus voce VENDII. *Quare rogo, vt ſi commodè poſſis, cras cures huic meo, ſeu potiùs tuo audientiam, ea tamen lege, ſi probetur. ſcripſi etiam totius itineris narrationem totam, ſed ita excreuit, vt non poſſim deſcribere tantulo tempore. mittam poſt paucos dies, cum ſumma, quam collegi libri, de rebus Flandricis. miraberis dolum Oranij, miſeriam Flandrorum dolebis.*

Vale.

EIDEM.

Monachium.

VII.

Nihil est, quòd nihil ſcribo; imò quòd nihil ſcribo, aliquid eſt. nam etſi eum animi motum mihi vel inuſſerit natura, vel confor-mârit diſciplina, vt libentiſsimè ſcribam ad Vendios, limatulos illos & terſos orationis ſiue probandæ iudices, ſiue vinciendæ artifices: tamen cùm te cognoſcam ita vndiq; diſtrictum à negotiis, vt velis potiùs, quàm poſsis aliquid ſeponere temporis exter-nis legendis, hunc mihi motum hactenus cohibui intra cancellos: & cogitaui ſemper, potiùs quid debeam occupatiſsimo, quàm quid ſoleam auceps voluptatis. nam etſi nihil ſit ad laudem pulchrius, aut ad voluptatem liquidius, quàm ex verbis, tanquam teſſellis, lectis cum iudicio, poſitis arte, ingenij colligere famam: tamen quemadmodum teſſerulæ ad emblematis expreſsionem compoſtæ ſcienter plurimum amittunt venuſtatis, niſi emineant commodo in loco: ſic literis, in quibus alioqui exiſtunt ingenij artisq; perinſignes notæ, plurimum perit decoris, niſi oportuno ſcribantur tempore, at in negotiis nun-

quam fuit oportunus, ne Cæſari quidem Cicero. hoc meum iudicium eſt, quod nunquam depono, niſi obiurges de ingrata mente. quanquam gratus ſum, dum taceo; ingratus, dum ſcribo. nam quæ ſcribo, tenuia ſunt. at ſingularibus illis tuis in me beneficiis tenuia hæc ſi reponam & minutula; vereor ſanè, vt ingrati ſubeam nomen. taceo ergò magna conceptionibus magnis, & ex pectoris mei quodam quaſi ſacro adyto ſepono, quod venerer, nunc illud, quòd me vocaris in Bauariam; nunc hoc, quòd miſeris Ingolſtadium; modò iſtud, quòd amaris; modò id, quòd foueris. ineptus ſum, qui minutus ſum. ſed volui excuſare ſemel, vt intelligas ſemper me tacitè colere, nō ſordidè tacere. noſtin' de Seraphinis? quærunt, inueniunt; inueniunt, amant; amant, adorant; adorāt, tacent; & eò magis tacent, quò ſummiſſiùs adorāt. nam eſt in amore modus ſupra modū, quem ſi coneris exprimere verbis, perinde feceris, ac ſi imaginē omni colore affabrè expreſſam obducas velo, vt videatur magis. ad Seraphinorum normam amo, id eſt, quantum amo, taceo. ſed vide amorem prudentem. quàm enim tacet reuerenter in nullo negotio, ne ſit moleſtus; tam in negotio aliquo loquitur liberè, vt ſit gratus. eſt negotium. quod? vitæ Pontificum ſcriptæ erant à Platina, ſed non ſine apertis notis vel negligentiæ, vel malitiæ. ordo ſæpe

violatus. qui est primus, secundo; qui est nullus, primo ponitur in loco. magna transiliuntur tanquam minutula, minutula narrantur vberi fusoq; filo. bonis Pontificibus malæ notæ inustæ; malis laudes, tanquam falsæ plumæ, appictæ. qui fuit Martyr Christo, Platinæ est Magus. negligentem hominem. vno verbo, nullus ordo, multus error. hanc sentinam volui exhaurire. ad id dum colligo multa, & polio multùm, iustum est volumen de vitis Pontificum vsq; ad Gregorium decimum tertium. vides vnum laborem, ecce tibi alterum. Granatensis vir diuinus, diuina loquebatur, sed vernaculè tantùm Hispanis & Italis. hunc feci, vt Latinè loquatur omnibus, magno labore, feci tamen. hos meos labores duo magnæ notæ viri vrgent, vt communicem mundo. sed vix credas, quàm inuitus exeam in vulgus, ita bona potiùs mordent mali, quàm probant boni. nihil efficio, volunt me exire, etiam inuitum. statuo tamen, priusquàm vela explico de vitis Pontificum & Granatensi, præmittere proximis nundinis Francofurtum libellos, quasi speculatores, exploratum, quid iudicij. in his libellis quasi emissariis erunt orationes quinq;, quas habui Ingolstadij; & aliæ, quas aliis in locis vel egi, vel scripsi. quid narro? multa sunt. his multis vellem adiungere triumphum Leodiensem, & vehementer vellem;

quòd ægerrimè fero, pompam post natos homines magnificentißimam non ita pridem obscuratam esse oratione hominis nescio ex qua schola rhetorculi. viros magnos numerat, non ornat; ordinem pulchrum dißipat, non designat; res amplas deprimit, non describit. omnia vno verbo putidè. hanc pompam dictione huius languidulam & semimortuam noua informabo animula, nouo colore, neruis nouis. tu modò adiuua. adiuuas, si mihi, ipso vestigio, miseris extremas illas lineas, quas tibi designaui redeuns Leodio. illis addo colores, eminentias, vmbras, multa deleo, multa allino, vt sit corpus, quod placeat, & quia sic factum, & quia sic pictum. absolui rem, tantùm expecto illud exemplar, vt videam, si quid vsui. heus, etiam volo consilium de hac re, per humanitatem tuam, per honorem meum. vltimum erit de tabellario hoc. est Monacensis, est Iurisconsultus, & Iurisconsultus non ex fæce, sed studiosorum, quos habet Ingolstadium, doctißimus, idq; iudicio omnium. non vult latere ampliùs in schola, tanquam dolio; vult solem, & solem vult Monacensem. siue in agendis caußis, siue in alia re illius opella poßit esse vsui, offert se, præfert se, abiicit se. Rogo per humanitatem tuam, vt conantem adiuues. vide quid agas, si pro eo agas. non solùm in eo ornabis Iurisconsultum, sed in Iu-

 ris-

risconsulto Poëtam & Oratorem. fac periculum in vincta, aut soluta oratione, miraberis hunc homulum, ex omnibus vnum, tanto iudicio fuisse, vt putârit reconditiorem Iuris scientiã facilè putêre, nisi conditiorem hanc literaturam, tanquã salem, interspergat. nõ erit rabula ex foro, Cicero erit, si VENDIVS *ei sit Mæcenas. pulchrum est, fuisse Mæcenatem Ciceroni. perdes hanc laudem? perdes, hunc si non adiuues. Vale.* INGOLSTADII.

ROBERTVS TVRNERVS NICOLAO FITZHERBERTO Anglo, Nobilissimo adolescenti S. P. D.

DVACVM.

VIII.

E*Loquentiæ summa vis est (mi* NICOLAE) *ac penè diuina. nam naturæ, si langueat, neruos; si obsolescat, splendorem quendam solet adferre. maxima profectò laus, nisi illa maior, quòd quos natura homines vel morum suauitate limârit, vel ingenij asperitate finxerit, eos eloquentia alios atq; alios tanquam diuina quadam virgula*

cudat

cudat atq; efformet. quid natura extulit aculeatius Cicerone? videtur mihi natus ad Antonium aliquem aut Verrem conuitiis figendum. exquiſito tamen eloquentiæ artificio conſecutus eſt, vt in Cæſaris, Deiotari, Archiæ laudibus, ſubſidente naturæ impetu, humanitatis quædam effigies in eo luceat. Antonius contrà facillimis moribus perpolitus cùm vitia & aduerſarios perſtringeret ad roſtra, artis excitatus viribus, furere Ciceroni videtur. quid ex vltima memoria repeto veteres? ex tuis (mi FITZHERBERTE*) literis perſpexi liquidò, naturam eloquentiæ cedere. tu ſiquidem natura es dulcis, vt dulcedine voluntates omnium illicias; tu natura humanus, vt humanitate omnium animos occupes: in literis tamen, quas ad me non ita pridem dediſti luculenter Anglicas, eloquentiam ita tibi ſubſidio comparâſti, vt ex aſperitate totus aptus appareas.* DEVS *bone, quæ hæc noua* FITZHERBERTI *facies? qui totus videbatur affluere venuſtatibus, pungit, premit, exagitat. at quid de te merui malè, quem tam duriter tractes? quid admiſi ſceleris, quẽ interrogando, tanquam Socrates alter, vigeas? aut tanquam Chriſippus aliquis argumentando conſtringas? an illa tibi videtur labes conuitio tam acri pianda, quòd* BRISTOI *&* FOVRDI *operam mihi in meo libro mittendo vicariam ſuppoſuerim?*

*noui tuum sensum, amicitiam scilicet nostram, cùm sit sincera, nulloq́ simulationis tegumento inuoluta, nō pati riualem. cùm omnia tua, tanquā mea mihi, pateant: non vis aliorū interponi operam, qui mea tibi, tanquam aliena, extorqueant. si id est, mi N*ICOLAE, *cauebo profectò dehinc, ne in tuis literis potiùs audiam argutū Socratem furentem Anglicè, quàm disertum* FITZHERBERTVM *suauiantem latinè. siquidem cùm in omnes ego partes aciē diligenter intendam, ne quid videar amicitiam leuissimis caussis collectam violâsse: tùm acerrimam cautionem in eam partem adhibeo, ne quam particulam infringam illius amicitiæ, quā tu mihi beneficiis, ego tibi obseruātia, vterq; vtriq; beneuolentia, vitæ coniunctione, studiorūq; communione arctissimè sanximus. quare si quid opera* FOVRDI *aut* BRISTOI *de libro meo interposita suspicionis iniecerit, quasi tibi nō crederē omnia vt humano, vt iusto, vt amico: vide sis, ne dum nostram amicitiā vana suspicione violes, & humani, & iusti, & amici vera nomina amittas. sed apage sis hunc librum, cuius ego iacturā eò fero molliùs et æquiùs, quò & tibi, qui seruaueris, suspicādi de meo animo; & mihi, qui perdiderim, querendi de tua suspicione maiorē occasionē obiecerit. vis, apertus sim? ego tibi de libro cōcedo omnia, lege ea, vt tu mihi errore hac in re titubanti*

huma-

humanitatis tuæ riuulum (riuulus enim facilè hanc maculã eluet) aperias: atq; Anglicarum literarũ aculeos, qui fixerunt acriter, mihi lenias quãprimùm epiſtolæ latinæ ſuauitate. literas, quas Nicolſono ad me dederas, Lutetiæ recepi, ex quibus hauſi voluptatem, quantã dicendo conſequi non poſſum, vel quòd amoris ſale reſperſæ erant; vel quòd te loquebantur fingendæ orationis artificem. quanquam erãt quoq; antiquæ tuæ negligentiæ noua quædã veſtigia haud leuiter preſſa. nam periodi diffluebãt. vbi nerui, quos notaui? ſententiæ non aliæ ex aliis nexæ. vbi prudentia, quam toties docui, non poſſe doceri? in loco etiam communi hæres, triũphas. quorſum tam magnæ crepidæ huic puſioni? quorſum amplificationes iſtæ tenuitati epiſtolæ? oratio reliqua terſa eſt, mihi crede, & petita ex medio Cicerone, planè digna Fitzherberto, id eſt, eo, qui cumulum eloquentiæ facilè conſequetur, ſi neruos paululùm intenderit. ad quã gloriam, vt ego tibi faces præferam, de imitatione pauca, quæ meus animus iamdiu parturit, proximis fortaſſe literis adumbrabo. in quibus facilè perſpicies, quibus periodi vinculis ſolent conſtringi, ne diſſipatæ hient; quæ figuræ & amplificationes cui dicendi generi intexi debent, item qua ratione cuiusq; authoris artificium eliciendum ſit, quibus rebus tota penè imitationis doctrina continetur. Vale. Pariſiis.

ROBERTVS TVRNERVS GVLIELMO ALANO, PATRONO, ſanctiſsimo, doctiſsimo S. P. D.

DVACVM.

IX.

Viuo, & tibi (doctißime ALANE *) quoad viuo, viuam. valeo, & tuis(id tua in me beneficia innumerabilia exigunt) quamdiu valeo, valebo ſemper. R. Epiſcopus Roſſenſis te adamat. nam quoties de* ALANO *percunctatur, ex antiqua memoria Hieronymum aut Auguſtinum aliquem videtur informâſſe cogitatione. quoties de* ALANO *loquitur, toties omnibus depingit hominem ſumma humanitate politum, intima doctrina præditum, antiquis moribus excultum, pietate denique admirabilem, qui rationes ita inſtituit, vt ſuis, non ſibi viuat; ad* DEVM, *non ad homines omnia referat. non fallo aſſentando. ne viuam equidem, ſi te crebris ſermonibus non vſurpet, & omnium virtutum exemplum, ſuis, alienis, omnibus denique non proponat: quem tuas virtutes oratione adumbrantem dum audio, cogitare ſoleo, ô quàm tu ſimilis* ALANO*? ita es ſine fuco apertus,*

ſine

sine bile candidus. quid plura? nihil profectò habet Lutetia illo præstantius. cogitas doctum? nihil est, mirare pium. putas prudentem? nugæ sunt, obstupesce sincerum. breuiter comprehendo. tam sudat pro Ecclesia grauiter, vt duo Hieronymi; tam pugnat pro patria fortiter, vt duo Scæuolæ in illius pectus commigrâsse videantur. cuius moribus, suauitate, mensa quòd fruor, ô me felicem. de rebus nouis quid quæris? nihil hîc antiqui, noua sunt omnia, vt malim certè nihil, quàm omnia. Vale. PARISIIS.

ROBERTVS TVRNERVS PETRO N. S. P. D.

DVACVM.

X.

Q*Vantum & præclarum artificem,* DEVS *bone, vna nobis epistola Petrum depinxit? in argumentis acumen plusquã Chrysippeum, in sensu pectus penè Socraticum, in verbis planè lingua Ciceroniana. etsi natura abhorream à scommate, tuus tamen aculeus me delectat, tam pungis lepidè; in eludendis potiùs quàm elidendis nostris*

rationibus

rationibus firmus videris, tam nectis cautè. facetus es? veneres tuas adamo. rem agis seriò? prudentiam admiror. omnia texis ac deuincis ad artis præscriptum tam concinnè, vt nisi totus mimicus esses, id est, ad alterius formam & imitationem fictus, imitatio mihi proculdubiò obsolesceret. quid? PETRVS generosi Spiritus adolescens alienis insistit vestigiis? nihil clarius, cùm id præ te feras, nihil esse tuis literis intertextum, quod aliorum, eorumque doctißimorum rationibus non fuerit ratum. quos mihi doctißimos viros narras? Hermolaum fortasse Barbarum, Politianum, Erasmum. hi imitationem maledictis ex triuio quidem arreptis conciduut, nō imitationis (vt soleo interpretari) odio, sed eorum potiùs hominum, qui illud præclarum ingenij lumen, quo sunt ornati à natura, sic excoluerunt imitatione, vt eloquentiæ consecuti fuerint cumulum, quem isti à tergo multis iam partibus consectantur. hi, quæso, doctißimi viri, quid habent acutè inuentum? quid facetè intortū? quid enucleatè explicatum? quid nitidè cultum, quod non horrescat, totumque squalleat, si cum Bembo, Sadoleto, Polo conferatur? mihi quidem Erasmus videtur is esse, qui quantum gloriæ detraxerit aliis, tantum ad se accessisse putet, eloquentia (quam ostentabat potiùs quàm ostendebat) nulla imbutus. non credis? loquitur putidè, connectit ineptè. Poli-

tianus

tianus ita obſoletus, & obſcuritate affectata implicitus, vt potiùs antiquiſsimæ memoriæ Ennio, Dioſcoridi, aliiſque id genus loqui videatur, quàm nobis orationis religionisq́; puritate tinctis. Barbarus non ita barbarè, ſed quid ad Bembum, & Polum noſtrum? phi, ſordet. at imitatio meos (imitatores iam meos meo iure voco, quos in ius vocatos tam ſtudioſè defendo) in hoc eloquentiæ gradu ſupremo collocauit. confer iam tuos clariſsimos cum meis obſcuris, tuos doctiſsimos cum meis indoctis, tuos elegantiſsimos cum meis putidis, tuos generoſi Spiritus homines cum meis minuti animi homuncionibus, quis euicerit? quis extorſerit ſuam ſententiam? flacceſcet ne potiùs mea opinio, an tua ratio? egóne implicatus errore videbor, tu rationi affixus? quid? egóne de via regia declino, ſi hos limatos ſequor; quàm illos tuos odio, maleuolẽtia, & ipſa(ſi cũ meis conferantur) barbarie infuſcatos? quid? erítne anguſti & humilis animi, perſequi veſtigia Ciceronis, Cæſaris, & Varronis? & tuis illis clariſsimis viris operam meam dicare, id erit animi ad cœleſtem contemplationem acerrimo impetu excitati? Cicero artem omnem elumbem eſſe ſine imitatione, Cæſar ſuos aliorum imitatione ad præclariſsima quæq; excitare; tui clariſsimi viri, imitationem nihil habere virium. horúmne an illorũ ſententiæ meum iudiciũ

ſub-

subiecero? illorũ opinor, nisi ita disputes, qui est ingenio singulari, memoria firmißima, diligẽtia attentissima, illum non egere imitatione. itáne verò mi PETRE? *annon potiùs sic instituenda oratio? memoriã omnem (in breuem formam illigabo, vt dilucescat magis) fluere sine ingenio, ingenium hebescere sine industria, industriam languere sine arte, artem nihil aliud esse, quàm imitationem quãdam naturæ: ideoq́; quò quis magis præstet ingenio, polleat memoria, emineat industria, arte niteat, eò illum multis gradibus fore excellentiorem, si imitatione illas omnes dotes cumulet. quid? quòd natura hominẽ formauit mimicum? nam (vt minutißima quæq; consecter) sit vir acerrima acie, diuino acumine, abditißima quæq; naturæ inspiciat, atq; adeò perspiciat, si nutricis voces imitando non exprimat, si patris sermonẽ imitando non adumbret, si ætatis præsentis ac præteritæ sapientiã imitando nõ effingat, quantus erit? mutus erit. quàm præclarus erit? ignarus erit. quid plura dissero? excolenda, excolenda nobis est imitatio, hanc ego sententiam ex animo meo non patiar exuri. in hanc si tu mecum sententiam iueris pedibus, ô me felicem, qui* PETRVM *è tantis tenebris eduxerim, in tantam lucem vindicauerim. neque tamen hoc tempore quenq; tibi præfinio, quem imiteris. imitare quemcunq;, imitare quæcunque,*

modò

modò ad imitationem Eraſmi, Politiani, Barbari, imitationis vires non coneris labefactare. ſi Ciceronem dixero dignum eſſe, qui à quouis exprimatur, cuius ſi quis extremas lineas aſſequatur, hunc eſſe in orationibus numerandum; quid eſt, cur naturam tam luculenta iniuria violes, vt illam nouercam appelles? vis naturæ legem euerti, quæ in vna cuiuſuis generis re perpolienda ſuas omnes vires effundit, vt poßit hominibus, intento quaſi digito, indicare id quod poteſt in ſingulis optimum? ſi Ciceronem in literis latinis hunc optimum conſtituerit, nouerca tibi peßima videbitur? ſuperiorem deſigna, ego profectò de meo tibi iure remitto. Vale.

ROBERTVS TVRNERVS
ANTONIO VVELSERO S. P. D.
MONACHIVM.

XI.

M*E languere de via, languere deſiderio Monachij, languere amore tui, nihil eſt quod ſcribam, niſi velis fortaſſe ſcribi, quæ nec cupio, ne ineptus ſim; nec debeo, quia in via ſum. breuiter tamen, viuo, vt putes me mori; morior, vt cupias me viuere. illud meæ valetudinis eſt fractæ,*

hoc tui amoris integri, ut ſanè cupiam illo modo mori in TVRNERO, *ut poſsim hoc modo viuere in* VVELSERO. *cauſſam ſi quæro, elicio vel ſympathiæ communem, vel beneficij certam, vel doctrinæ iuſtam, vel pietatis grauem. ſed ſymphatia non eſt, quia multorum careo agnatis naturis, tua vix careo; beneficium non eſt, quia multi me affecerunt multis beneficiis, in quos tantùm feror medius, in te effundor totus; doctrina non eſt, contemno Medinas, te niſi feram in oculis, ipſe me non fero in pectore; pietas non eſt, quia ſtultum eſt, aut vti ſermone, aut frui conſuetudine omnium, qui florent pietate. quid ergo eſt? ſi rem velis, amor eſt; ſi cauſſam, omnem quæro, nullam eruo. hem ſiſte te parumper, venit in mentem cauſſæ, quæ ſi non placet, nimis es rigidè Philoſophus. ſcribunt, qui profitentur illas interiores literas, id eſſe diſcriminis inter intelligentiam ac voluntatem, quòd intelligentia quas comprehendit res, ita ſecernat à concretione, ut res faciat ſimiles ſibi; voluntas ita in res, quas conſectatur, effunditur tota, ut ſe faciat ſimilem rebus. vnde cùm amor ſit voluntatis, nihil mirum, ſi cupiam eſſe vel totus* TVRNERVS *totius* VVELSERI, *vel medius* TVRNERVS *medij* VVELSERI, *vel* TVRNERVS *ac* VVELSERVS *tam affabrè cõfuſus in vnum, ut nec* TVRNERVS *poſsim iuſtè,*

nec

nec VVELSERVS *velim verè, sed debeam aptè* TVRNERO VVELSERVS *dici. ride monstrum, ama mentem, quæ hoc parit. hactenus quod fuit amoris, nunc quod est necessitatis. hunc tabellarium, quem accepi famulum, remitto, rogo vt S. significes remissum esse, nō quòd quicquā fecit præter honestatem aut decorū, sed quòd non vtilis videbatur meis rebus, cùm Princeps me in curru, alterum eiectum constituerit in equo. de vestibus S. viderit. quod si quid in actione hac putet à me factū imprudenter, depinge me illi sincerum, candidū, immunem à culpa siue originali siue actuali (vt loquar Theologicè) hac in parte. adde quosdam esse egregiè obmurmuratores de duobus famulis. volui resecare hanc occasionem. quod si alius est asciscendus, facilè asciscam vnius aut alterius diei hominem, politum, prudentem, valentem vsu rerum. hic autem, quem remitto, id tantùm habet, velle omnia, posse nihil. nam si ineptum quæris, ecce tibi hominem, adde etiam plumbeum, aut si quid sit plumbo obtusius. reliqua, sincerus est, ac quantum colligo, expers fraudis. de aula illius Episcopi hæretici? nihil habet Ballionum & Gnatonū, est pulchrè sericata, cathenata egregiè, in reliquis deniq; ita sancta est, vt malit obtegi suam sanctitatem, quàm videri hypocritam. rides ironiam meam? amo te nasutulum. Stutgardij. 1581.*

EIDEM.

MONACHIVM.

XII.

QVærin' vbi sim? Stutgardij. quid mediter? sermonem cum Symmista. an redeam? redeo. quàm citò? optarem hoc punctulo, vt ocellos meos dissuauiarer aspectu tuo. nam peregrinari in hoc mundo (mundi notione quid comprehendam, facilè vides) non cuperet sanè Plato, peregrinationis alioqui percupidus: nedum TVRNERVS, qui mundum alium non optet aut gratiorem ad voluptatem, aut pulchriorem ad varietatem, quàm vultum tuum. hîc si habitet, homo est. suauiter vbiq; nobis fuit, suauius nullibi, quàm apud VVirtenbergensem; excepit, amauit, promisit, humaniter, ardenter, prolixè. hem, mentior. Lotharingus nos oppreßit officiis. ô amor. quid narro amorem? ô ardor. quid ardorem? ô flamma, ac si liceat sine violatione diuini numinis, ô flamma Seraphica. ineptus sum, qui ex infinitis vnum aut alterum sepono. sed cùm infinita non poßim complecti, cupio in vno aut altero esse ineptus, præsertim apud te, qui si me ames, ineptias quoq; meas amabis.

vt ineptiæ meæ lauti exquiſitique palati hominem minùs offendant, eccas illas tibi conditas fabulæ quodam quaſi ſale, ſi quid tamen ſalis poſsit habere mea fabula. currum vnum aſcendimus nouem, ac ne mei ſenſus complicata notio faciat, vt putes ſingulos obtritos à ſingulis, ex his nouem duæ fuerunt ſimiæ, vnus canis, ſymphonicus puer vnus, vnus medicus, ſeruus à cubiculo vnus, tres Sacerdotes. delectat hæc varietas? delectaret certè magis, ſi ex ſeptem hominibus videres ſingulos diuerſi generis ſtultos, vnum furioſum, alterum pium, fœdum tertium, quartum melancholicum, quintum taciturnum, ſextum naſutulum, ſeptimum omnis generis ſtultum. per Apollinem Delphicum quis cuius generis ſtultus videbitur tibi? de me ne te crucies, omnis generis fui, ſi fœdum excipias: vt nec tam mimicè ſimiæ cum vexatoribus, nec tam ſcitè canis cum blandulis, quàm ego cum ſingulis aptè. Socratem puta cum puero, Oreſtem cum furioſo, cum melancholico aſinum, cum pio Ambroſium, cum naſutulo Momum, cum taciturno patritium candidatum. de reliquis odorare, quod tibi erit ſine Apollinis voce perfacile, cùm in trium Sacerdotum, & vnius Medici nomine videas veſtigia altiſsimè impreſſa. id vnum tamen audi. ſi vidiſſes furioſum vociferantem, ringentem melancholicum, placan-

*tem pium, taciturnum caperato ſupercilio indicentem ſilentium, naſutulum mordentem, me in omnem partem verſatilem, riſiſſes, riſiſſes, id eſt, octauum te nobis aggregâſſes ſapientem. ex hac noſtri currus inumbratione vellem elicias reliquas ſocietates, reliquas menſas, reliquos lectos. ô Babylonem. ſatis VV*ELSERO, *ſatis à T*VRNERO. *me ama. & tace, niſi loquendo me malis perdere.* STVTGARDII.

ROBERTVS TVRNERVS REVERENDISSIMO IN CHRISTO Patri, Thomæ Golduello, Epiſcopo Aſſaphenſi S. P. D.

ROMAM.

XIII.

D*Iuinæ beneficentiæ vis magna eſt in magnos, bona in bonos. nam nec magnorum ingenia vult latere in angulis, nec bonorum virtutes includi anguſtiis. non oſtendo hoc in Sylueſtris, Antoniis, Paulis (quorum virtutes latentes in cauernis, tanquam triumphos cœli,* D E V S *protulit in aſpectum, & in huius mundi quendam quaſi cur-*

rum

rum impoſuit) ſed noto in te. voluiſti latere in ſolitudine Syluestri, ſed non potuiſti magnus; voluiſti in ſanctis monaſterij ſæptis eſſe bonus tibi, ſed debuiſti eſſe bonus multis. radix tuæ bonitatis poſita eſt in Italia, rami ſparſi ſunt per Angliam, fructus decerptus eſt à toto penè mundo. Italia te fecit Epiſcopum, Anglia habuit, ſed hoc non ſatis fuit tuæ virtuti. DEVS *voluit Angliam te repudiare Epiſcopum, vt totus mundus te coleret Epiſcopum. notior res eſt, quàm vt debeam digito notare ſparſos per Italiam, Angliam, Galliam, Hyſpaniam, Presbyteros, quos tua manus inunxit, tua virtus excitauit. tua virtus complexa eſt mundum, ſeu potiùs mundus tuam virtutem. non hoc ſcribo, vt adulatione influam in tuas aures, ſed vt in gloria tua prædicem* DEVM: *qui ſic eſt largus in bonos, vt in egregiè bonos ſemper velit eſſe egregiè largus. vide, quæſo,* DEVM *bonum, & vide in te. vult Germaniam opimam, optimam mundi partem, eſſe tuæ vitæ, tanquam comediæ, extremum actum. nam tibi venit Germania de N. viro bene locuplete & nobili, ac ſupplex venit per virtutem tuam, per merita S. Syluestri. non eſt, cur repetam altè rem, noſti virum, rem, mentem. de viro vis apertius? nihil eſt in Sueuia eo Sueuius, id eſt, candidius, doctius, ſuauius. de mente vis clarius? vult. de re? poteſt. qui*

vult ſincerè, & poteſt liberè in re religionis, omne tulit punctum, ſi bene intelligo Diuum Bernardum. hæc ſunt interna, externa illa, nihil eſt in eo ambitionis, multum honoris. aulæ maximæ ambiuerunt eius virtutem, aulas contemnit, quærit ſolitudinem, & ſolitudinem veſtram. habet agnationem perdiuitem felix, clientelam numeroſam locuples, amicitiam florentem doctus. vno verbo in mundo eſt magnus, ſiue narrem honores, ſiue pecunias, ſiue doctrinam, ſiue perſonam, quam apud Principem tuetur ſummam multos iam annos ſumma cum gloria. de morbis nihil eſt, cur timeas. optimè eſt habitus, atque ita valet, vt nihil penè viderim aut in tantis laboribus firmius, aut in tot virtutibus pulchrius. non pergo. magnus eſt, doctus eſt, ſanus eſt, veſter vult eſſe, poteſt eſſe, cur non recipitis anhelantem, inhiantem, in veſtrum gremium? addo eum, me ſuadente aliud, impertinaciter velle eſſe veſtrũ, vt planè putem hanc mentem eſſe non hauſtam ex carne, ſed inſtillatam e cœlo. quare ſi eum incitetis vnis modò literis, facietis planè, quod eſt dignum & veſtra charitate, & illius virtute. nam non vult ingredi tantum iter nulla ſpe, ne qui in mundo eſt magnus, hac repulſa fiat nullus. Vale.

INGOLSTADII.

ROBERTVS TVRNERVS REVERENDO PATRI, D. MICHAELI Lauretano, Societatis IESV, Rectori Collegij Germanici S. P. D.

XIIII.

Viuo Ingolſtadij, feliciter, quia apud humanos; miſerè, quia in hypocauſtis. nam ita calent, vt mirer Dyoniſium Carthuſianum, hominem Germanum, purgatricem flammam non expreßiſſe in illis. tam affabrè id potuit, vt præ his illud Patritij purgatorium, quod inumbrauit, mihi planè videatur calore temperatè ſuffuſum. ſed in hac hypocauſtorum leuicula miſeria, illa me perfundunt voluptate, Academia docta, gens Catholica, nobilis humanus, Patres amici, Dux penè DEVS. *vt hæc omnia abſint, vnum tamen eſſet, quod me bearet. quodnam hoc? Lindmairus, cuius virtus tam eſt conſtans, vt quicquid fuit in Collegio Angeli, id putem in illius pectus commigrâſſe, ita loquitur, ita incedit, ita orat, vt nec loqui parciùs, nec incedere modeſtiùs, nec orare ardentiùs poßit; ſi ſemper hæreret in oculis eorum, quos in Collegio*

reuerebatur pios, verebatur iudices. quid? omnia sua ita exigit ad normam, vt si hoc sit natura, nesciam plane, quid sit gratia. ac ne putes hanc orationem esse inaniter fusam, illius virtus, mea felicitas est. nam apud me diuersatur, idq; ea libertate, vt incitet facto, moneat etiam nonnunquam verbo. reliquæ meæ res sunt nec infra infima, nec supra mediocria, id est, felix homo sum, si spectes corpus. sed cùm summa mihi non sit in corpore, desidero illius felicitatis partem longè maximam, qua fruebar in Collegio. quærin' quam? ita sto, vt non sit, qui confirmet; ita cado, vt non sit, qui erigat. aridus apud vos fui? hîc stipes sum. apud vos fui tepidus? hîc sum ipsum frigus. denique illa est orationis summa, me periculosiùs hîc stare, quàm in Collegio cecidisse. non est cui ogganniam, præfectus; est, cum quo pugnem, TVRNERVS, *hostis eò periculosior, quò inclusus in pectore furit vehementiùs, cedit difficiliùs. ineptus sum, qui tuas cogitationes serias intercidam. quanquam si quid titubatum sit, faba cudatur in Sharbũ, qui extorsit ab inuito, & occupatißimo, hæc vt scriberem. non recipit excusationem, vult literas, etiam punctulo scriptas. obiurga hominẽ, quòd sit molestus de re nulla. quãquam ama potiùs illum, qui tam sincerè te amat, vt sui amoris has etiam literas velit esse testes. vt eum*

ames ardentiùs, addo eſſe dignum omni omnium amore, qui Romam præfert Germaniæ, Collegium vxori, te patri. noui quid dico, cui dico, ideoq́ dico vno verbo omnia, ama. Vale. INGOLSTADII.

ROBERTVS TVRNERVS PETRO N. S. P. D.

XV.

N*Egligentia non fuit, contemptio fuit, quòd prioribus tuis literis non reſponderam. nam ita erant vel petulantiæ & ſtultæ loquentiæ inuſtæ notis, vel ſuperbiæ & vanitatis inſperſæ lituris, vt ſtatuerim planè ineptum hoc genus potiùs contemnere tacendo, quàm ſcribendo refellere. noſtin'? non eſt mei otij, litem alere lite, aut ſi mei otij eſſet, frontis non eſſet. adde ſuperbiorem me eſſe, quàm vt velim pati riuales in palæſtra hac magiſtros illos ineptè putidos, quorum nec maledicentia olet Diogenem, nec dictio Ciceronem. quodſi quam cuperem aucupari laudem in hoc puluere,*

Bezas elicerem & Danæos, his politulis literis tinctos, Bertramos contemnerem, homulos illos ex fæce Latinorum, qui quicquid rixantur, tam rixantur putidè, vt in summo pædore vix teneam vomitum. quare posthac indulge meo stomacho planè delicatulo, aut expecta tuis sordibus solitam medicinam, silentium. non perdo tempus in refellendis conuitiis eorum præsertim hominum, qui ostendunt se potiùs velle, quàm posse scribere maledicè. nam maledicentia sine acuminis sale sordet. quod certè non dignatus fuissem monuisse, nisi posteriores tuæ literæ aliquam habuissent speciem hominis. quare hisce postremis hoc habe responsi, gratas fuisse, quòd scriptæ erant non stultè. quodsi sic pergas, conabor id totum, quod mihi aspersisti labis, elucere dicendo, faciendo. incœpi, qui ad tuarum literarum nutum oraui, exoraui, vt sit tuis rebus apud N. non malè. ipse narrabit rem, tu vide meam mentem. potuisti videre antea, qui videras, quàm magnos viros contempseram, vt te non magnum amarem. non videras? superbè es cæcus. non agnoscis? cæcè es superbus. sed es nec cæcus superbè, quia videras; nec superbus cæcè, quia agnoscis: vt te videntem, agnoscentem semper sim posthac amaturus sincerè, seriò. sed heus cum cautione tamen sum tibi homo de reliquis, vt tu non sis mihi posthac bellua de religione. siliquæ

Gene-

Geneuenſes faciunt iam nauſeam, etiam porcis educatis in veſtra hara: quid mihi es moleſtus alto apud matrem Eccleſiam, ac probè ſaginato deliciis doctrinæ & virtutis, deliciis inquam illis, quæ quò ſæpiùs libantur, eò repetuntur dulciùs. quare papizo (tua te voce iugulo) & papizabo, idq́; tam ſeriò, vt paratus ſim hanc fidem conſignare non ſolùm hominibus verbo, ſed cœlitibus etiam ſanguine. nonne vides iſtud? contempſi patrem, contemno matrem, contempſi tua, contemno tuos, vt totus & tutus ſim in hac arca Noë: & iam, ſi Diis placet, tu poſt decimum ſeptimum annum tibi ſumis partes mouendæ huius conſtantiæ. ſtultè narras de Iuellis, VVhitakeris, Noëllis. nam ſexcentos tales Golias ego paruus Dauid facilè ſtrauero, idq́; ſine funda & lapide. quid inculcas minutos iſtos? Caluini tui & Bezæ inſtar puncti habent, ſi conferantur cum noſtris mediocribus. garriunt bella, garriunt bellè, ita tamen garriunt, vt præ noſtris Muretis grunniant. vno verbo, nihil contemptius hac turba, ſi conferatur cum noſtro ciue. apageſis reliqua conuitia. quoties refutaui? fui malus, ſum malus, ſed tutò tamen malus, quia intra arcam Noë. neq́; meæ eſt virtutis, quòd hîc ſtem; ſed Diui mei tutelares, S. Maria, Ambroſius, Bonauentura, Catharina, Cæcilia, reliquiq́; in hac ſancta communione viui, mortui, tenẽt

me

me intra lineam. vos quid habetis reliqui subsidij, nisi in fraude, mendacio, turpitudine, & horũ architecto Satana? quæso, ascendas hanc mecum arcam, aut huic arcæ noli esse fluctus nouus. nihil proficis contra eam, stat in mediis fluctibus, etiam in vulnere est sana. De nogotio nostro nihil præsto sine chirographo, testibus, re integra. quoties eandem rem? à nobis cauetur vestris vno verbo, à vobis vix cauetur nostris vllo chirographo. tot sunt latebræ in conscientia Caluiniana. iam est decimus mensis, Andreas cùm non liberat suam fidem de pecunia, & fidem astrictam aut veriùs sancitam syngrapha. vbi fides? vbique potiùs, quàm apud Caluinianos. rogo, interponas te. ego fallo, quia fallor. nisi præstat, molestus sum sponsoribus. De Academia nostra quod ludis, nimis frigidum est, nisi fortè putes, eam esse stupidiorem Cantabrigia, quæ nescit præferre Turneros Fulcis. itáne verò? infra meam dignitatem? cur? honesta studia, honestus locus, in quo etiam Dyonisius exul triumphabat. sed fortasse tu putas illa, fallere, depeculari, expilare, rapere, esse tantùm dignitatis lociq́ue nostri. perge tu tua illa magna seruare tibi, & istud hoc paruum permittere mihi. conuenit mihi cum Academia, vt ego illam obseruem matrem, illa me amet filium. Vale. INGOLSTADII.

RO-

ROBERTVS TVRNERVS
REVERENDO PATRI IOANNI
HOLONIO Societatis IESV
S. P. D.

INGOLSTADIVM.

XVI.

PLanè ita est, nihil esse Ingolstadio amœnius. nam si spectes mœnia, sonant bellum, vt triumphes; si plateas, spirant Musas, vt ames. etiam illud non vides, quod tam clarum est? quæ res nulla ratione videbantur posse consociari, illæ Ingolstadij quadam naturæ quasi communione deuinctæ cohærent commodißimè, Mars cum Musis. quid? quòd Musæ cum rusticis? ô miraculum. sed hæc siue miracula naturæ, siue artis gemmulæ nunquam efficient, vt Ingolstadium præferam Monachio. Monachij mœnia non miror, miror Romam; Musas non amo, amo cœlum. Martem coiisse societatem cum Musis, Musas cum rusticis, magna sunt apud vos; sed hæc magna sordēt ad nostra Monacēsia. in Gulielmū Ducem commigrauit D. Petrus, in Germaniam Roma, in aulam chorus Pontificius, in viros Diui, in fœminas Diuæ. quid pergo? in

terram

terram commigrauit cœlum, ut si mireris me ad hos syrenum scopulos aßidere, stupescam equidem te, sedibus Ingolstadiensibus relictis, non aduolare huc, & hoc nobiscum cœlo frui. sed ut hæc nulla essent, VVELSERVS tamen meus facilè faceret, ut illas Ingolstadienses delicias contemnerem præ Monachio. nam quicquid est, candor est, suauitas est, doctrina est, amor est. ineptus sum, qui hoc penicillo duco VVelseri lineas. nam supra artem est, quicquid VVELSERVS est; ut debeas largiri meæ tarditati, vel amori potiùs, si diutiùs hæream in his deliciis. quare rogo per humanitatem tuam, aut, si malis, per amicitiam nostram, ut si hæ deliciæ irretitum teneant, quò minùs adsim ad finitam lectionum diem, moneas è superiori loco tuos, meos, me districtiorem à negotiis abesse, atq; uno aut altero pòst die, quicquid est vitij, refecturum. si verbo effeceris, ut qui apud VVelserum sum in medio cœlo, apud vos etiam sim extra culpæ suspicionem, eodem verbo efficies etiam, ut paulò pòst non dico pro Monachio amem Ingolstadium, sed pro VVelsero colam Hollonium. de publicis rebus? loquuntur nuptias Anglæ cum Gallo. ioculare hoc planè, ita omnes affirmant esse, quod ego iuro non esse. vidistin' insaniorem Oranio? summittit, qui rogent Catholicos Principes de milite in illorum prouinciis legendo.

heus,

heus, si das, narro. promittin' Euangelia? Tornacum venit in potestatem Regis. Hæretici timent, Catholici triumphant. Vale. MONACHII.

ROBERTVS TVRNERVS VVENCESLAO PETREO SERENISSIMO vtriusque Bauariæ Duci à Consiliis S. P. D.

MONACHIVM.

XVII.

Nihil est in rebus, quod cupiam magis, quàm commendari; nihil, quod minus soleam, quàm commendare: illud, quia virtus mea, nisi alienæ commendationis filo cohæreat, facilè apparet quantula sit; hoc, quia alienam virtutem sic admiror, vt semper timeam vel in sole nubem, vel in chrystallo næuum. tamen cùm in aliquo video notas ingenij, indolis, virtutis, quæ ita solis & chrystalli præferunt speciem, vt luceant sine nube, niteant sine næuo, soleo ex Cicerone meo libare flosculos, cincinnos, calamistra, omnia deniq; artis lumina, quibus has ingenij, indolis, virtutis dotes vel illustrem ignotas, vel notas ornem. nam si quid sum,

virtutis sum. quid pergo? nisi virtutem commendem, planè me puto indignum, qui à virtute commender. Quare cùm à doctissimo Friderico, communi amico intellexeram ante paucos dies, quæri aliquem ad nobiles tui Principis tingendos imbuendosque literis & moribus, in vna re volui agere duo, vt & optimo Principi probarem optimam fidem, & in summa re ornarem summam virtutem. ex multis ergò, quorum hîc mores gustâram, ac venas penè tenueram, secerno inprimis duos, vnum vna ætate, alterum multis dotibus insignem. primũ adhibui mensæ hîc tuæ, vt videres; alterum mitto iam Monachiũ, vt tentes. vin' dicã? isto Zindecchero nihil puto aptius ad functionẽ. est facilis naturæ, vt facilè regas; est pulchræ indolis, vt pulchrè ornes; est mentis optimæ, vt optimè ames. adde Philosophum, Poëtam, & hac politiori literatura probè tinctum. tantúmne? etiam plura, maiora. eum vel natura fecit, vel finxit ars ad aulam, organi & testudinis pulsandæ mediocriter artificem, bellè cytharædum, insigniter cantorem. homulus quidem est, sed homulus agilis, & quò minor, eò fortasse aptior ad tuum nutum. nam illi maturi & magni putant id deberi suæ maturitati, vt dicant, vt doceant, vt faciant aliquid pro suo arbitratu: cùm hic meus paruus ita dicturus, docturus, facturus sit o-

mnia, ut ne bona quidem velit benè, niſi tu iubeas. eſtné eundum? ibit. manendum? manebit. docendum? docebit ad tuam normam. quid multa? quisquis erit, tuus erit. promiſit ille mihi, promitto ego tibi. non dico hæc, ut amicum ponam in bona gratia apud te (alter enim mihi perinde amicus eſt) ſed ut oſtendam Principi meam mentem, qui illius clientelæ velim commendare aut ſummos, aut nullos. nam ſi ex reliqua Bauaria ſeponas, qui hanc functionem aut poſsit meliùs, aut velit obire fideliùs, ex iis non ſim, quos Princeps putat ſinceros. vide, quàm non fallo, qui hac conditione commendo. nam cùm planè iam ſtatuerim & viuere & mori in Bauaria, id tantùm proximè & ſecundùm DEVM ago & agam, ut ſiue me offeram, ſiue alios commendem, Principi probem meam ſinceritatem. non pergo commendando, mitto tantùm adoleſcentem, ut in eo & me ames, & honeſtes Principem. Vale. INGOLSTADII.

ROBERTVS TVRNERVS
VITO ZETZIO S. P. D.
ROMAM.
XVIII.

DEdi SHARBEO ad te literas, sed malè fortasse grauidas, quæ nihil à te responsi eliciant, ne id quidem, te amare, me amari. quid hoc rei est? me contemni à VITO? non putâssem. tamen si id sit, etiam mone me contemni, & amantem, & elicientem literas, & promittentem operam, & offerentem studia. ô stultum TVRNERVM, qui sic amat; ô ingratum VITVM, qui sic amatur. sed nolo esse querulus. quanquam si sum querulus, vides amorem, qui siue queratur, siue taceat, ita ardet, vt malit queri, quàm tacere, soleat tamen aliquando tacere, ne videatur queri. sed silentio volo te posthac excitare ad scribendū, cùm literis non possim inuitare: ac ne in literis fortasse sit tædium, erit breuitatis quoddam quasi silentium. Vale, ama, rescribe. INGOLSTADII.

ROBERTVS TVRNERVS IOANNI BERVITIO S. P. D.

AVGVSTAM.

XIX.

CÆci sunt (mi BERVITI) & duces cæcorum, qui ex Aristotelis aut Platonis vmbraculis nō ita pridem prodeuntes in mundi quendā quasi solem

& puluerem, omni orationis vehementia, tanquam contento arcu, conãtur hominibus imprimere, nihil eſſe tetrius curioſitatis labe. narrãt iſti quidem probabilia, quia pulchrè; ſed narrant malè, quia perniciosa. nam curioſitas in multis labes non eſt, virtus eſt. vin' videre? niſi ſint in Rep. qui hominum tentent ingenia, guſtent venas, indagent intimos ſenſus, latebit ſemper perniciosè vel illud putidum, quod debet reſecari à Magiſtratu; vel hoc deforme, quod ſolet irrideri à Satyrico. quare cùm Magiſtratus eſſe non poſſim, Satyricus eſſe poſſim, volui quemadmodum reliquis omnibus in locis, ſic Auguſtæ maximè in Comitiis eſſe curioſus. volui irrepere, volui irrumpere in intimas aulas Principum, volui videre omnia, vt omnia librarem, & ad iuſtitiæ normam præclarè exigerem. qua meæ vel curioſitatis diligentia, vel diligentiæ curioſitate conquiſiui materiem Satyræ acrem, voluptatis mellitam, vtriusq; vberem. nam vix cœperam obire Principum aulas, cùm rideam hæreticum illum mundum adminiſtrari à ſtultis. in Catholicis aulis inueni Vitellios, Furios, Camillos, Senecas, qui fronte, verbo, fide, literis tuerentur locum. in aliis? extra paucos viros, Principes illos & Deos, putato luſtra, popinas, officinas, malarum artium, fœdarum libidinum, fraudum inſanarum. etiam hæretici

misti nostris aulis, Iesv bone, in pulchro corpore quàm fœdi næui? etiam in illis secretioribus, quæ partim ridebamus stulta, partim gemebamus flagitiosa, nónne vides materiem pulchram? ego video, gaudeoq́ toto pectore, me ex illis iam scopulis & vadis in quendam quasi portum confugisse otij, quod habet laboris fructum; negotij, quod habet quietis suauitatem. vnde quasi ex specula intuens has stultitias, miserias, sordes, institui Satyrã in aulam ab antiqua forma degenerantem, atque ita institui, vt si legeres principij paradoxa, planè mirareris in felle mel, aut potiùs in melle quoddam quasi fel. neq; hoc dico, vt ex argutulo hoc genere libem mihi ingenij laudem, sed vt videas aulas illas stultè ineptas, quæ Turneros etiam possint cudere argutos. ac ne mireris, orationem de Satyra tam altè repeto, non vt tibi obiiciam mei studij quandam speciem (lusus enim hic est, non studiũ) sed vt ipse tibi caueas ab hoc aculeo. nã de Protonotariatus honore curando virtuti & doctrinæ nostri Vischeri si mihi aulicus sis, id est, quam mihi dedisti fidem, si non liberes, iuro tibi Satyræ Deos Momos & Mimos, quò es minor homo, eò eris Satyræ huius maior pars. non te, vt reliquos, mordebo aut vram, sed delumbabo, & exossabo, aut si quid grauius ex Plauto meo possim eruere ad te perdendum. audin'? sis mihi Ber-

VITIVS hac in re, per fidem tuam, per amorem meum: facq́; expediendo quàm citiſsimè, te vt amem candidum, non pungam callidum. ille, quem cupio ornandum, vir eſt multi vſus, doctrinæ multæ, expers næui, & exceptione ſuperior, vt Cardinalis ſi quem vellet ornare, hunc deberet ambire, quem ornet. huius rei has literas volo eſſe teſtes, teſtes in terra, teſtes in cœlo. confirmo ſæpiùs, vt ſi neceſſe ſit, tu id iterum meo periculo teſteris, iures. ſcripſi ad Minutium, ſed paucis, vt ad virtutem honeſtandam conferat operam. promiſit. tu vrge hominem, ſiue currat, ſiue ſubſiſtat. nam nihil eſt, quod cupiam magis, quàm hunc ornari, mea, tua, illius opera. Vale, &, quicquid eſt, reſcribe.

ROBERTVS TVRNERVS MINVTIO A MINVTIIS S. P. D.

AVGVSTAM.

XX.

PRius amâram, quàm videram te. quanquàm vt me indicem, vix videram te, cùm cœperim cogitare, vel te eſſe Minutium, vel ad tuam normam fictum eſſe eum, quem amabam, ſed igno-

rabam Minutiũ. nam colores illi, quibus Minutium mihi pinxerat & polierat Beruitius, ita congruebãt cum tuis moribus, vt planè statuerim vel Minutiũ esse DEVM *aulicum, vel te esse aulicum Minutium. illa lenitas vocis, facilitas morũ, ingenuitas vultus, consuetudo cum doctis, gratia apud omnes planè loquebantur eum, quem Beruitius prædicabat. sed tamen nec tam bene prædicabat ille, nec tam rectè diuinaram ego, vt auderem inuolare in tuum sinum: ita sum vel natura subrusticus, vel disciplina non aulicus. nosti ex Cicerone, qui Ciceronem concoxisti, plus esse constantiæ in literis, quàm fronte verecundorum. nam quæ pudet mutire coram, illa literis non pudet exigere, & importuniùs efflagitare. quare si fortè aduerteris importunum flagitatorem, concede humanitati tuæ, quod nolles fronti meæ: nisi fortè tua humanitas velit ignoscere fronti hominis tam verecundè petentis, vt si tentes cor, iures leporem. sed quid molestus sum excusando, præsertim apud occupatißimũ? res est de Protonotariatus honore decernendo amico. cui? magno, docto, digno: reliquas eius dotes loquuntur literæ ad Beruitium, qui si Augustæ non sit, facio tibi copiam literarum aperiendarum, rogoq́; obnixè, quam rem orant, tua opera vt exorent. non promitto magna, si in hac re te ostenderis virum, nisi id sit fortasse magnum, me*

fore aliquando gratum. Vale, & me ama in hoc negotio.

ROBERTVS TVRNERVS IOANNI BERVITIO S. P. D.

COLONIAM.

XXI.

QVid? egon' obliuiſci tui? amici? ſinceri? planè ruſticum putas, qui hoc putas. ſed ne hoc putes, niſi effecero his literis, vulnero te meis proximis. tantúmne? etiã perdo. nam nihil eſt in rebus humanis, quod pugnem vehemẽtiùs, quàm ne vlla hæreat in nomine meo aut ruſticæ labeculæ, aut ingratæ mentis ſuſpicio. id illis paucis diebus, quibus mecum verſatus es, niſi videras: neq; tam oculatus es, quàm optâram; neq; tam prudens, quàm putâram. quare vt probes te mihi oculatum, prudentem, facſis poſthac à te literas, non tam quæ eliciant meas, quàm quæ damnent illas tuas, quibus ad Danielem accusâſti me proditi officij, violatæ amicitiæ. noſtin'? non ſoleo aucupari amicitias, ſoleo contemnere: non quòd ex illis Cinicis ſim, qui contemnam Alexandros; ſed quòd ex his Damonibus

sim, qui quæram Pythias. hinc est, vt quas ineo amicitias, eas confirmem, obseruem, colam, etiam (si me pateris sic loqui) adorem. nam Deus mihi est, quisquis amicus est: vt si pergis me accusare violatæ amicitiæ, pergas etiam accusare læsæ diuinitatis. sed non pergis, aut si pergis, non valeo iudicio; qui ex illis multis Leodij vnum secreueram Beruitium, quem existimâram dignum meo amore. Quare posthac vide sis ne putes me tam leuem, qui amorem cum iudicio susceptum sine iudicio deponam. neq; satis est, hoc non putare, nisi illud præstes, vt meum amorem exigas ad trutinam non literarum, quæ leues sunt; sed mentis, quæ sincera est. nam siue taceam, siue scribam, amo. ac ne existimes hoc leuiter dictum, omnia dico, cùm dico id vnum, amo. satis istud est, si Beruitius mihi sis: aut si Beruitius mihi non sis, nimis istud est multum. sed Beruitium te esse Turnero, id est, sincerum sincero, facit illud vt credam, quòd in literis ad Danielem & expostulas de meo silentio, & elicias meas literas. nam si non amares, cur expostules de illo? si non amares, cur elicias istas? hoc non scribo, vt te purgem amantem cum dubitatione, id est, imperfectè: sed vt tibi penitus insculpam, me hactenus in summo silentio amâsse summè. hoc si cogites, desines expostulare; desines elicere, id est, desines hæsitare de

meo

meo amore, etiam cùm taceo. verùm, quando ita vis, non taceo, quin potiùs è mediis semper negotiis aliquid eripio temporis, quod impertiam nostro amori non tam augendo (summus enim est, vt augeri non poßit) quàm alendo literis. scribe igitur quoties vis; aut rescribo, aut homo non sum. heus, penè exciderat. scribe aliquid de rebus Flandricis certum, rarum, delicatum. non volo illa trita, quæ subeunt omnium stilum, cupio aliquid, in quo niteat & dictionis, & iudicij laus. intelligin'? quale mihi ostenderas Leodij. reliqua proximè. nam vix erat nunc, hæc vt potuissem, imò non erat, nisi Daniel contrà, quàm solet, extorsisset hæc à me, importuno tempore, prementibus negotiis. de particularum libro quod scripseras, nihil præstes: de epistola tamen illa parua, qua defenditur Admirallij cædes, si quid præstas, beas. Vale. Monachii.

ROBERTVS TVRNERVS MARTINO DVMMIO SERENISSIMO vtriusq; Bauariæ Duci à Consiliis & Concionibus S. P. D.

STRAVBINGAM.

XXII.

BReuis ero, ſic ſoleo cum prudentibus; liber ero, ſic debeo cum amicis. quanquã videretur hæc & breuitas nimis longa, & libertas nimis importuna: niſi te cognoſcerem ita prudentem ſerioque amicum, vt ames etiam importunitatem in tuo. tuus ſum, ac (ne in verbis putes fraudem) tuus ſum ſine fraudis inuolucris tam apertè ſincerus, vt niſi ames meæ neceßitatis importunitatem, non ames certè tuæ virtutis famam. vult DEVS *quoſdam eſſe preſſos, quoſdam vult eſſe ſubleuatores. ſunt illi diuinæ miſericordiæ particulæ, hi diuinæ potentiæ ſtellulæ. ſtellulæ ſunt paucæ, quia potentia* DEI *eſt firma; particulæ multæ, quia miſericordia* DEI *eſt lata. ex iſtis multis miſellus ego ſum, ex illis paucis felix tu es: vt niſi preſſum etiam importunè interpellantem audias, ſubleues; videaris velle tuam virtutem latere, aut verius (quod non debes)* DEI *potentiam in tua virtute non lucere. nam* DEVS *res meas videtur ea lege vinxiſſe, vt, quoties premit, quoties ſternit, velit me aut ſtratum erigi, aut preſſum ſubleuari à te ſolo. inſpice ſingula. Romæ impegerat mea nauis in ſcopulos, admouiſti tridentem; ecce meam nauem tua tridente ſaluam, colo te meum Neptunum: Venetiis ſenſerant mea vela procellas, opem tuliſti; ecce mea vela ope tua ſarta tecta, agnoſco te meum Mercurium. Monachij iam*

nauigo in portu, ſed in portu nauta malè fidus timeo pericula, quæ à te ſolo poſſunt auerti. ac ne quid ſuſpiceris grauius (omnia namq; hactenus fluũt ad voluntatem) ſolos timeo Syrenum cantus, qui quò mellitiores influunt in aures, eò fallunt faciliùs, euertunt perículoſiùs. vin' clariùs? dum iſtis diebus paro me ad ſtadium, accipio commodatò Virgilium, Ouidium, Ciceronem, Tertullianum. verùm hi etſi tam ſuauiter cantillent, vt vix videar poſſe occludere aures, iis tamen hæreticorum ſcholiis, tanquam labeculis, perſperſi ſunt, vt cogar abſtinere. ferendum hoc eſſet, niſi pleriq; ſiue conditioris, ſiue reconditioris literaturæ libri, qui in his regionibus impreſſi ſunt, eadem pericula haberent. Syrenes ſunt, illiciunt ſuauitate cantus; labes ſunt, deterrent cenſuræ pœna. eccas anguſtias. rogo igitur, vt à Nuncio Apoſtolico mihi exores facultatem legendi libros quacunque ratione prohibitos. quod facilè ſpero te conſecuturum, ſi moneas me magnam ætatis partem fuiſſe apud Caluiniſtas, & tenellum adhuc euomuiſſe illud venenum. adde me lauream principem eſſe iam conſecutum in Theologia, vt ſi vſu non cognoſcerem, quid eſſet in hæreticorum doctrina fraudis, ſtudio iam didicerim, quid ſit in hæreticorum fraude doctrinæ. etiam ille cumulus eſt, me fore Profeſſorem Ingolſtadienſem, & in illa arte,

cuius

cuius omnes hîc libri aliquid habent picis. hæ rationes satis habent neruorum ad hanc facultatem exorandam, ad eam tamen exorandam faciliùs faciet illud, quòd in hæreticos meditor fulmina. nam Ecclesiæ sum totus, idq; tam seriò, vt me non putem sincerè Catholicum, nisi quid moliar ad euertendã aut certè commouendam Caluini turrim Babylonicam. Quare iterum rogo, ac (quod in re leui non soleo) per humanitatem, charitatemq; tuam obtestor, vt, hac mihi à Nuncio impetrata facultate, viam aperias ad benefaciendum. hoc sanè tanti mihi erit, vt beneficiorum, quibus me hactenus ornâsti plurimis & maximis, hanc putaturus sim formam, eamq; iis tui in me amoris charitatisq; coloribus expressam, vt eius semper sim & admiraturus artem, & amaturus fructum. Vale. MONACHII.

ROBERTVS TVRNERVS ANTONIO VVELSERO SERENISSIMO vtriusque Bauariæ Duci à Consiliis, &c. S. P. D.

XXIII.

O Deos,

O Deos, ô homines, peccaui in cœlum, peccaui in terram, qui peccaui in VVELSERVM. ſacræ literæ magnum cumulum dicunt adiectum peccato eorum, qui ſe vaga & libera inficiunt Venere, quòd peccãt in ſuum corpus. de corpore quantulum iſtud, ſi conferatur cum meo monſtro? peccaui in VVELSERVM, cordis medullã, animi animam. piabo ſcelus. lachrymis? ſunt nimis ſiccæ. dolore? eſt nimis occultus. cilicio? eſt nimis molle. pœna? nulla ſatis aut eluendo, aut exurendo ſceleri. ſolum id eſt reliquum in tuæ humanitatis riuulis, quos mihi toties cùm patefeceris næuo tantùm & crepundiis noto, iam ipſis medullis notiſsimo non poſsis interſepire: niſi fortè quò notus ſum magis, eò minus videor dignus tua aut amicitia peccator, aut venia petitor. quodſi hoc eſt, infelicem me, quia amo. quantum? non poſſum explicare. id ſatis eſt, me tantum amare te, vt ſi offendero, huius delicti pœnas ſim tibi daturus perpetuo dolore. quodſi ea ſis mente, vt nolis offendi, quicquid peccat TVRNERVS, non excuſo, ſed narro de pecunia ad ſtatam diem numeranda peccatum fuiſſe non culpa, ſed errore. nam ſic nexæ erant rationes, vt ſi ſoluiſſem ad diem, tam grauiter peccâſſem in œconomiæ legem, quàm qui ſolent ad Martini condere, aut ſerere ad Michaëlis, malæ frugis patresfamilias. non ex-

plico

plico rem, quam cognoscis aliundè, tantùm narro culpam erroris, non animi, vt ignoscas. hoc etsi sciam te facilè facturum quadam tui in me animi propensione, tamen facies faciliùs, si intelligas hunc meum errorem patuisse latè de pecunia non parua, si spectetur mea tenuitas. satis siue accuso, siue excuso, præsertim apud VVELSERVM, *cuius animus nulla maleuolentia suffusus alienam potiùs tegit, quàm agnoscit culpam. quare quòd scribo tam multis, tàm dolenter, id facio, non quia ignoro, quàm soleas ignoscere: sed vt ostendam, quid nollem peccâsse. quid illud est? audio illos homunciones cessisse Bauaria. myrrham & thus Diis Deabusq; omnibus, qui tam coniunctis animis fauent Bauariæ. nam cessisse hos tam certum est signum cœli quasi conspirantis in Bauariæ rem, vt timeam Turneris. nimis Satyricus sum, nisi Satyræ amaritudinē condiissem* TVRNERI *nomine. quanquam quis potest esse Satyricus apud* VVELSERVM, *qui audiens non audit? de testimonio legendi libros hæreticos, quàm vellem esse curatum? Nuncius apud vos est, erit humanitatis tuæ vrgere, vt quam mihi fecit copiam, sanciat chirographo. legistin' illas P. Campiani rationes? quàm pressæ? quàm solidæ? quàm latinæ? nihil vidi hoc in genere elegantius. puto planè hunc libellum, tanquam illum Vincentij commen-*

tario-

tariolum, fore poſteritati gemmam. VVhittakerus nugatur contra eum, ſed audio etiam eſſe, qui reſponderit huic nugatori. Quis hic homo eſt? Anglus? Gallus? vinctus regula? ſolutus regula? exemplar eſt apud Reuerendũ Societatis IESV *Rectorem, vide, & dic, ſodês, quid, quomodo reſponderit. Zindeccherus tabellarius iſte manebit apud vos, inſpice ſemel, &, ſi potes, tanquam Phidiæ ſignũ, proba ſemper. Poëta eſt, Muſicus eſt, Philoſophus eſt, literis reliquis probè tinctus eſt: vno verbo, meus eſt, hoc ſatis ad commendationem apud te. Vale.* INGOLSTADII.

ROBERTVS TVRNERVS IOANNI VOGELIO S. P. D.

*E*YSTADIVM.

XXIIII.

V*Is dicam? Eyſtadij viuere, ſuauitas eſt. hem, tantillum? etiam felicitas eſt. meminiſti, ſi quid meminiſti hiſtoriarum, quanto ſtudio legerant ſyluas Heremitæ, montes Monachi, Poëtæ fontes: ſed hoc ſi meminiſti, id etiam meminiſti, quàm illi fuerint infelices, quòd in Eyſtadium*

non incurrerint. nam vna Eystadium poterat suppeditare & Hæremitis syluas tam scitè frondescentes, & Monachis montes tam pulchrè vastos, & Poëtis fontes tam suauiter scaturientes, vt si Eystadianos agros vidissent, facilè contempsissent Elysios. quanquam non tam illorum infelicitas est, quàm nostra miseria. nam si quid sylua Hæremitam, mons Monachum, fons Poëtam poliat aut deliniat, alios stupuisses Paulos, Bernardos, Virgilios, illi si Eystadianum vel agrum coluissent, vel hausissent aëra. quid si gustâssent vina? quid si vidissent illam Ecclesiæ formam? quid si secuti fuissent illam Episcopi nostri præscriptionem? planè fuissent miracula naturæ. vnde certè gratulor tibi (mi V O G E L I*) hanc rerum agriq; fœlicitatem, sed ita gratulor, vt ex verbis facilè videas me posse eam cuiuis inuidere, præterquàm tibi. quippè cùm mihi sis alter idẽ, quẽadmodùm mea miseria tuæ suauitati aspergit aliquid amaritudinis, sic tua felicitas Eystadiana meæ miseriæ plurimum adferet dulcedinis. quid multa? amo* V O G E L I V M *sinceriùs, quàm vt illi poßim inuidere summa: nisi optare, vt hæc mihi summa tecum sint communia, id fortasse sit inuidere. sed inuidia non est, amor est, qui quò vult coniũgi arctiùs, eò ægriùs fert se seperari minimo interuallo. satis querelæ. Si nos non poßit capere duos vna*

domus,

*domus, capiet ſanè vnum cœlum. Hoc contende tu concionando, ego pugnabo ſcribendo. nam quicquid fremit infernus, volo eſſe cœlicola, & cum V*OGELIO *cœlicola. Vale. ama, ora.* INGOLSTADII.

ROBERTVS TVRNERVS GEORGIO STOBÆO THEOLOGO, ac Reuerendiſsimo Archiepiſcopo Salisburgenſi à Conſiliis, &c. S. P. D.

SALISBVRGAM.

XXV.

DEderas Beruitio ad me literas, amabã tuas, oderam querulas. quereris me tacere, contra fidem, præter officium. quid hoc mulieris eſt in tanto viro? ſi elicuiſſes literas amanter, amâſſem amorẽ; ſi excitâſſes ad ſcribendũ exemplo, exemplum fuiſſem perſecutus, ſed innocentiam meam ream facere violatæ amicitiæ, proditi officij, habet certè nec amicitiæ, nec officij ſpeciem. viden' quid accuſem, quantum accuſem? non fero notam, quam aſpergis. nam ego, ſi quis hominum, colo amicitiam vel magnorũ paruam, vel paruorum magnam. tu id videras, tetigeras Romæ, quem tuli & præſentem in oculis, & abſentem in medullis. & adhuc accuſas? non

accusas, noui candorem; aut si accusas, id est, vt me ames si non ardentiùs, certè liquidiùs in meis literis. scribo ergò me de hoc amore amaturum te, quamdiu suppeditat vita. præterea promitto, nunquam posthac me omissurum occasionem testandi huius amoris, etiam literis, quicquid erit negotiorum. notionem hanc nunc tantùm moneo, posthac explicabo fusiùs. nam tam ero multus in scribendo, quàm fui in amando constans: vt si hactenus obiurges silentium, posthac reprehendas garrulitatem. nihil hîc rei nouæ, nisi me esse antiquum. etiam superioribus diebus ædidi nugas, mitto, non vt probes, sed vt videas, &, si voles, ames. nam partus amicorum amici amant, etiam hirsutos & squallidos. de re nulla non venor tuam auram; sed de hoc signo amoris venor tuam gratiam. Vale. meq; ama. INGOLSTADII.

ROBERTVS TVRNERVS
HENRICO DETHICO S. P. D.
*L*EODIVM.
XXVI.

V*Enit ad me* ANTONIVS *tuus*, DEVS *bone, quanta suauitate, quanta prudentia*

iuuenis? elucet in ipſius vultu indoles, in ſermone ingenium. quanti doloris eſt aut tantæ indolis ſpeciem obſoleſcere, aut tanti ingenij aciem hebeſcere, vel certè volutari in putidulis illis vſus forenſis lacunis ac ſordibus? heus. vis operam Leodienſi Eccleſiæ vtilem, DEO oppidò quàm gratiſſimam nauare? facias vt Cornelius traducat ſuum nepotem à foro ad pulpitum, à quæſtu ad aram? quid? qui ſincerè pius eſt, & ſolidè prudens (his coloribus poliuiſti eum mihi) non patiatur iudicium in ſe deſiderari, vt velit tam generoſos ſui nepotis ſpiritus per anguſtis illis Baldi ac Bartoli terminis, tanquam carceribus, includi. ô ſi illud ingenium poſſit expatiari per amplos illos Theologiæ reconditioris campos, aut ſi tanta indoles (quantam videor in ipſius vultu admirari) flores vellet hinc ex Thoma, illinc ex Auguſtino vnum aut alterum annum tenuiter libare, quantus eſſet? Ambroſius eſſet. natura namq; eum videtur finxiſſe ad pulpitum, ita loquitur diſtinctè, enucleatè, grauitèr. quodſi nolit eius auunculus induci in eam mentem, ægrè quidem cedo, cedo tamen. Eccleſia eget Baldis, ſi non poſſit habere Ambroſios. non enim hæc ſcribo, vt præſcribam prudentiſſimis legem, ſed vt probem humaniſſimis meam voluntatem. ſiquidem amo ſincerè & nepotem in auunculo, & auunculum in nepote, &

in tua cauſſa vtrumq́, cùm vtrumq́ ſic efferas, ſic prædices, vt videaris velle in hoc honeſtando, honorando illo tuam tuorumq́ totam operam, voluntatem, facultatem conſumi. de opera ac facultate promitto omnia, de voluntate ne erres, tanta eſt & in omnes partes tam latè fuſa, vt horum ſanè cauſſa velim, etiam quæ non poſſum. Atq́ hæc quàm ſincerè vellem, inde vides, quod præſtiti nepoti eius, quæ imperâſti, ſingula. quodſi quid velis adiungi tanquam cumulum, id ſcribe, eccum me illi vel officioſiſſimum hominem, vel promptiſſimum amicum. cupio namq́ vehementer probare illi meam fidem & animum, idq́ in re, ſi obieceris, difficillima. heu, mi DETHICE, *periimus. Illa ſpes Angliæ, gloria Oxonij, ornamentum Romanæ ſcholæ, angelus Anglus occidit. non intelligis? politula illa veræ pulchritudinis forma, expreſſa ſummæ virtutis effigies, ille totius doctrinæ futurus antiſthes, puer ſenex interiit. etiamnum dubitas? ille, qui tam acriter intelligebat, vt Seraphicæ mentes eius animo viderentur impreſſiſſe diuinum lumen, ille paruus homo, magnus Theologus obiit. in re tam clara quæris apertiora? hei mihi, Chriſtophorus noſter Ovoënus febri extinctus priùs fit angelus, quàm cognoſcitur eſſe homo: quanquam ſic homo ſemper fuit, vt in forma humana videretur delituiſſe angelus.*

vnde

vnde aptiùs videtur dicendum inuidisse vel cœlum terræ certum angelum, vel naturam hominibus senem puerum, vel Seraphicas mentes nostræ cæcitati diuinum lumen. quicquid est, lugent omnia, Roma extinctum suum lumen, schola deformatam suam gloriam, Anglia exclusam suam spem, Societatis Patres translatum suum angelum, amici ereptam suam suauitatem. ô inuidam naturam, ô cœlum penè dixeram auarum. sed me repreßi, ne dum lugeam hominem, violem DEVM. *imò percommodè fortasse cecidit. nam terra, quæ eò iam prorupit audaciæ, vt se crederet diuinam quandam comprehendisse prudentiam, nónne bellum cœlo Gygantæum denuò indiceret facilè, si vnum se crederet habere aut alterum angelum? laudetur ergò* DEVS *in vita Sanctorum, reprimatur homo in morte Angelorum. De Hispano feliciter omnia, pedem posuisse in Lusitania, multos fregisse metu, plurimos illexisse largitione, occupâsse Elues, ciuitatem, quæ Lusitaniam disterminat ab Hispania, longè munitißimam, irrupisse in agrum intimum, Principes quasdam ciuitates tenere, latè grassari per omnia, sine sanguine tamen, aut hoste, qui frontem hactenus audeat opponere fronti. Agit Lusitanus verbo in circulis,*

Hiſpanus enſe in campis: vt qui Romæ agganniebant Philippo Luſitani omnes, iam timeant ac muſſitent in angulis miſeri, ſe miſſum iri ſub iugum Hiſpani. miſellus populus, qui cùm nihil poßit contra tam potentem Regem, oſtendit tamen ſe velle, ſi poßit, vt miſeriam ſuam imprudentia faciat miſeriorem. Philippus cumprimùm rem cœpit aggredi ferro, Luſitani illum ex libero lecto filium creârunt Regem. tantámne in Luſitana gente ſtultitiam? Philippo Antonium, legitimo nothum, potentiſsimo inopem rei, prudentiſsimo impotem conſilij in tanta perturbatione opponere? puto certè genti alioqui prudentiſsimæ Afrum ſuperiori expeditione non ſolùm attriuiſſe rem, ſed cæcâſſe etiam mentem, vt neſciat, quam rem agat. alia ſunt. quid expectas? ſtulta ſunt. Vale. ROMÆ.

ROBERTVS TVRNERVS IOANNI VIETORI MONAcenſi, ſuo S. P. D.

*I*NGOLSTADIVM.

XXVII.

Q*Vanti te facio (mi* IOANNES*) noſti, ſi me noſti. nam à quo primùm tempore te vidi,*

cœpi etiam videre & amare in te quaſdam notas & ſcintillas virtutis, candoris, indolis. quodſi hæ notæ & virtutum tuarum ſcintillæ vehementem amoris motum mihi inuſſerint, quid putas futurum, ſi ex his vel notis expreſſeris imagines, vel ſcintillis excitâris flammas? noſti meum ingenium vehemens & peracre in omnem partem, ſiue amâro, ſiue odero. nam ſi odero, illa, quibus Verrem meus Cicero, aut ſuum Ibin Ouidius figunt, conuitia communia parum ſunt meo odio explendo. econtrà lepores, Veneres, ocelli, ſuauitates, medullæ, viſcera, aliæq́ verborum deliciæ, quibus amici deliniunt amicos, non ſatis explicant, quantum amo, ſi amo. nam ſtupidè amant, qui poſſunt explicare, quantum amant. quid multa? quos odi, non lacero, ſed perdo, idq́ tam tectè, vt priùs ſentiant ſe perditos quàm petitos: quos amo, non palpo, ſed delinio, idque tam blandulè, vt priùs videant ſe inſediſſe in medullis, quàm hæſiſſe in vlnis. Quare hoc mei erga te amoris fundamentum conſtitutum in quibuſdam indolis tuæ igniculis tenuiter adhuc emicantibus excita, orna, perpoli. excitabis amore, amor addit pondus amori; ornabis literis, literæ ſunt colores amoris; perpolies virtute, virtus perficit & abſoluit amorem. quodſi hoc feceris, ero tibi, qui ſemper fui, imò qui ſemper fui, non ero. fui dominus, ero pater. quod ſi non feceris,

vnus eris paulò pòst ex illis, quos nec virtus, nec doctrina posuerunt in numero, id est, contemneris à contemptißimis. quid? non viden'? qui fœditatibus, tanquam corui cadaueribus, semper inhæserunt adolescentes, iam ex fæce sunt hominum, & ex ipsa quasi sentina vulgi: vt cùm nulli videantur magnis, satis magni videantur paruis, si sint vel in claustro perditi Monachi, vel in mundo diuites mendici. quid? non viden' hoc? ego vidi & video cum dolore, illos, qui fuerunt labes in Academiis, esse iam in Ecclesiis pestes. ex horum numero secerne te (mi IOANNES*) si vis meus esse, aut potiùs si vis tuus esse, sequere doctrinam & virtutem. nam doctrina & virtus solæ ornant & ornantur. ô si videres, hæ voces ex quanto & quàm vehementi fluunt amore, sequereris, persequereris amorem, non tam mea, quàm tua caussa. miraris fortasse, quid hæc scribam. cur miraris? amor est importunus, vult hortari, cùm non est necesse: cùm est necesse, vult tacere. quanquam est caussa, cur hæc hoc tempore horter. quam? taceo. satis tibi iam sit, videre meum amorem. nam quòd scribo, amor est; & amor est vehemens, quòd scribo vehementer. alios, quos nec contemno homines, nec amo meos, nihil hortor: quin potiùs loquor libera, & vsq; penè ad peccatum viuo liberè cum omnibus, vt omnium gustem ingenia.*

post-

poſtquam guſtâro, inſtituo meas rationes, cum candidis candidè, cum callidis callidè. hac me præceptione perpoliuit Italia. Quare ſatis ſit, me guſtâſſe te, & amâſſe penè totum, niſi quòd requiram aliquando tuam fidem. nam audio. quid audio? ſcio te extuliſſe in lucem, quæ debebant meorum parietum cancellis incluſa ſemper eſſe. quid hoc fidei eſt? quid amoris? minutulæ res ſunt, fateor; ſed in his minutulis vellem probari tuam fidem, reliquâ mihi perſpectiſsimam. illa grauiora crimina non admitto in me, aut ſi vnquam admittam, facio tibi copiam, liberè vt efferas in vulgus: has meas labeculas de literis, de ſtudiis, cur non ſinis quemadmodùm domi meæ naſci, ſic domi meæ mori? quanquam labeculas fortaſſe non dices, ſed laudes. heus, has etiam laudes meas nollem per te cognoſci ab iis, qui extracti ex hara, nullaq; vrbanitate tincti vix ſciũt, quid interſit inter labem & laudem. non eſt meæ lenitatis hæc te monere coràm, eſt amoris ſcribere. hactenus amaui, iam præcipio, more tamen meo, vt gaudeam potiùs, ſi feceris, quàm iraſcar, ſi non feceris. quid tandem præcipio? adeas Zindeccherũ meũ, ſalutes, moneas rẽ eius eſſe in vado. luget de antiquo hoſte? rideat. nam ſi velit perdere, perdet per meũ latus. non deſeram eum, ſi is non deſerat DEVM, *Eccleſiam, literas. Vale, meq; ama, ego te adamo. Auguſtæ.*

ROBERTVS TVRNERVS ANDREÆ PATRITIO NIDEcico, Reginæ Polonæ Cancellario, Præposito VVarshovieñ. Cracouiensi, Vilnensi, Pultrouiensi Canonico, &c. S. P. D.

XXVIII.

AMor (mi PATRITI) siue qui fictus à Poëtis agitat furore, siue qui delibatus è cœlo afflat spiritu, solet quicquid agit, aut infra rem agere, aut supra opinionem. nihil agnoscit moderati, nihil certi, omnia turbat, omnia miscet, in vna tantùm re habet legem, quòd nulla lege aut potest, aut vult deuinciri. monstrum videor loqui, sed monstrum non est, amor est, quicquid loquor. hoc, quod dico, conspirare cum veritate vide. nihil est diuinius amore illo, qui ex grato animo proficiscitur. hic grati animi amor vult esse sincerus? vult, & dum cupidè vult, ita alget, ardet; ita stupet, acuitur; ita currit, subsistit; ita vacillat, hæret: vt qui re non fuerit gratus, is nunquam aut difficulter sanè collegerit ex tam dißidente notione verum amoris sensum, quæ motio si quem vnquam affecerit, me certè

affecit de tuis notis in orationes Ciceronis. nam vt gratus ſim de dono, vellem omnia, poſſum nihil: aut ſi quid certè poſſum, tantulum id eſt, vt mallem non velle illa omnia, quàm poſſe hoc nihilum. crede mihi, angor de amoris mei notione explicanda. ſed quicquid explico, quicquid non explico, in ſilentio illæ notiones ſunt, amo, miror Patritium de notis ſuis in Ciceronem. notæ ſunt docti, nónne amem? ſunt doctæ, nónne mirer? ex his etiam illa conſecutio eſt, nihil eſſe te humanius, qui tantam rem ad me ex longinqua regione. vno verbo, Crœſus ſum de hoc tuo dono. quodſi quis me miretur tam magnum in re tam parua, ego viciſsim illius iudicium tam paruum reprehendo in re tam magna. res certè magna, eſſe in extrema Polonia, qui ſine bibliotheca, ſine numiſmate, ſine exemplaribus Ciceronem ea purgat arte, ea lima polit, vt Italæ iam & Gallicæ bibliothecæ, libri antiqui, numiſmata ſacra ſubeant notam impudentiæ, niſi fateantur omnia ſua eſſe vel nulla, vel certè incerta præ tuis notis. perge nobis Ciceronem reſtituere integrum tuis coniecturis. quid coniecturis? oraculis tuis. nam in hoc genere Apollo es, non coniectator. non do auribus, in tuis notis ita enitent omnes notæ ingenij, iudicij, eloquentiæ, vt per Ciceronem rogarem, pergeres in Cicerone: niſi mallem hanc eloquentiam tam propriam, tam ex-

qui-

quiſitam, tam vinctam, beneque coagmentatam conſumi in grauiori ſtudio. ôh ſi oſtenderes nobis rationem vinciendæ periodi, & orationis luminibus conformandæ ad formam Ciceronis (id in tuis notis tibi curæ fore loqueris non obſcurè) facies illud magnum, quod expecto à PATRITIO. *quod ſi hoc nolis, vnum confice mihi hæreticum. audio in Polonia eſſe monſtra, cur pateris? mihi crede, ad latus tuum eſſe ex colluuione Lutheri aut Caluini, quem non petas, multi pudoris eſt. eſt eloquentia, cur non prouocas? eſt ingenium, cur non petis? eſt doctrina, cur non perdis? Orichouius & Oſius non priùs erant noti mundo, quàm erant contriti, illi Stancarus, huic Brentius. tu tertius ſi tertiam nobis belluam conficias, facies profectò, vt Italia ingeniorum vel altrix vel cultrix inuideat vobis tres orationis artifices puriùs loquentes in extremo orbe, quã in media Roma Lælios illos & Antonios. amaui te hactenus in fragmentis Ciceronis & notis, fac ſis per* CHRISTVM *noſtrum, te colam in hæretico aliquo aut conuerſo doctrina, aut euerſo eloquentia tua: neque patere eam tibi notam inuri, vt qui poſſis, nolis aut hac laude ornare tuam gentem, aut hoc trophæo decorare Eccleſiam. promittin' in hanc ſententiam? non te amo poſthac* PATRITIVM, *ſed colo Hieronymum. facio ineptè, qui hucuſque*

adte,

ad te, de te. ſed amor vult eſſe ineptus, aut nullus. Quare ſi videas ineptias, vides etiam delicias amoris: aut ſi non feras has ineptias, iraſcere importunitati nobiliſsimi Herbrotti, qui promiſit meas etiam meras ineptias fore tibi puras delicias. quanquam ama potiùs optimam generoſiſsimi iuuenis mentem, qui elicuit & tuas ad me notas, & meas ad te literas: vt eſſet ſyngrapha quaſi quædam & meæ in te obſeruantiæ, & tui in me amoris. tu de te videris, ego certè nunquam patiar hoc illi beneficium perire. nam etſi eum amauerim ſemper ſuauem, modeſtum, ac præclaræ indolis præclara indicia edentem: tamen eius opera factum eſſe, vt amem PATRITIVM, *amer à* PATRITIO, *in tanto beneficio pono, vt ei poſthac ſim litaturus tanquam* PATRITII *Herbortto. Vale.*

INGOLSTADII.

FINIS.

IVLII POGIANI VIRI DISERTISS. EPISTOLA, DE Ciceronis imitandi modo, ad Nobilissimum adolescentem NICOLAVM FITZHERBERTVM.

ETSI SVNT EIVS GENERIS TVÆ *literæ, vt in politiori humanitate, in qua ex grauioribus Legum studiis cõquiescis, consilio aut præceptione mea tibi minimè opus esse intelligam; tamen quia mei in te amoris esse video, non tam spectare, quid ego poßim, quàm quid tu velis attendere; rationem tibi & consuetudinem huius rei meam exponam. Ego, quamdiu mihi arbitratu meo studere licuit, vnum aliquot menses ex Latinis scriptoribus Ciceronem legi. Nam in omni ratione optimum quemq;, & illum vnum imitandum esse cognôram. Quare cùm illum ipsum Ciceronem Latinæ linguæ & eloquentiæ principem esse constaret, reieci cæteros latinitatis authores. Quo in studio primùm dabam operam, vt statuta essent tempora & studendi, & scribendi mea. Didiceram enim à summis viris, qui se id re expertos esse dicerent, plus adiumenti esse in certo, nec multo, quàm*

in vario

bat Ciceronis locus, illam loquendi formulam ad alia transferebam, & eiuſdem & alterius generis ſenſa, quaſiq́; vnis ab illo ſumptis veſtimentis ſtudebam veſtire & ornare res innumerabiles. Exempli cauſſa, quod hæc dictans legebam fortè, Publij Rutilij adoleſcentiam ad opinionem & iñocentiæ, & iuris ſcientiæ, P. Scæuolæ commendauit domus; *Quis prohibet eò traducere? Hannibalis Minalis adoleſcentiam ad opinionem & eloquentiæ & philoſophiæ, Flaminij nobilis conſuetudo commendauit. vides genus. ſed quoniam intelligebam quædam eſſe ſententiarum lumina, quibus ſcripta illuſtrarentur, ſumebam illa vel ab ipſo Cicerone, vel à quouis; ſed ita, vt in eadem exercitatione alia quadam ratione vterer ab illo ſuperiore. Vt enim illic tanquam ex eadem cera multas fingebam imagines; ſic hîc quaſi eundem hominem alio habitu veſtiebam. Quare fiebat, vt quæ ab aliis parta eſſent, à me inuenta viderentur. Sunt autem hæc ornamenta & lumina ſententiarum, vt, Ne quid nimis, Latè patet inuidia, & huiuſmodi ſexcenta, quæ ſi ita efferas, Tenendus eſt omnium rerum modus, & Nihil non occupat inuidia, quis tua eſſe neget? Huc pertinet illud Ciceronis, imitandos eſſe bonos fures, qui earum rerum, quas cœperunt, ſigna commutant. Vt enim illi,*

pallium, ſi cui furantur, ne id is agnoſcat, ex pallio ſagum faciunt; ſic qui aliorum ſententias commutatis verbis enunciant, quæ communia ſunt, propria facere videntur. Neq; verò non etiam conabar interdum quodammodò cum ipſo Cicerone certare acumine contrariorum, vt ſi ille, In lætitia doleo, ego contrà, In dolore lætor. Si idem dicat, tardius faceres, hoc eſt, vt ego interpretor, diligentius; item, Ipſe celerius, id eſt, negligentius, in contrarium conuerſa ſententia. Quod inſtitutum mihi ſi meo arbitratu diutiùs tenere licuiſſet, in hac laude fortaſſe aliquis eſſem. Sed ab ea me conſuetudine auocauit neceſſaria quædam barbaries, de qua nunc quidem nihil attinet plura ſcribere. Tibi certè, quid de tota hac ratione ſentirem, ſignificandum putaui: qui etſi ſcio, quanta occupatione diſtinearis, tamen non dubito, quin pro excellenti tuo ingenio, proq; eo, quantum profeciſti in hac latinè ſcribendi ratione, cùm iſtum grauiorem ſtudiorum curſum confeceris, ſi huc redieris, teq; in hac laude exercueris, breui etiam in principibus futurus ſis huius facultatis. Quanquam aliquid interea aſſequêre, ſi cùm vacuus quotidiè fueris à Legum ſtudiis, animi cauſſa, ſtilum prehenderis, & in hac exercitatione, quam dixi, ſubſeciuas operas poſueris. Sed quod mihi penè exciderat, multa ex Cice-

rone

rone tibi memoriæ mandanda ſunt, & paranda tanquam magna ſuppellex, tibi vt ſuppetat in variandis & mutandis ſenſibus multus & elegans veſtitus orationis. Et quoniam vt in victu & veſtitu priùs neceſſaria, quàm voluptaria quærimus; ſic in oratione propriorum primùm verborum, deinde traſlatorum copia comparanda eſt: haud ſcio an illæ ad Atticum epiſtolæ, in quibus nulla eſt elaborata concinnitas, nullum exquiſitæ voluptatis aucupium, plurimùm proficiant ad latinè & emendatè loquendũ. quemadmodũ nonnunquam etiam gemmarũ vis, non tam arte diſpoſita, aut diſtincta auro, quàm pura atq; natiua delectat; ita Latini ſermonis vbertas ſine fuco, aut peregrinis quodammodò deliciis orationis in illis maximè probatur epiſtolis. Etſi hæc admonitio accommodata eſt iis, qui nunc primùm in eam rationem ingrediuntur; tibi, qui tantùm iam hac ſcribendi exercitatione profeciſti, præſertim maioribus rebus occupato, fortaſſe minus eſt neceſſaria. Quare cùm grandiori etiam ſcribendi genere delectari videaris, nos quoque ſiue ingenio, ſiue iudicio tuo, certè tempori obſequemur. Cùm igitur tibi, vt nunc eſt, facultas non ſit peruolutandi multos Ciceronis libros, ex illis optimos leges, etſi nulli non optimi. Sed tamen orationes leges, & ediſces, quæ multùm te delectabunt, & ſcriptio-

nem tuam adiuuabunt. Ignosces verò mihi, si hæc neq; subtiliùs scripsi, vt res postulare videbatur, neque illustraui exemplis. Eram enim & ipse valde occupatus. Quare aliàs reponam, & accuratius aliquid ad te mittam, quod proximis feriis æstiuis in Trebiano tuo vacuus legere possis. Interim vale, & mihi conserua amorem tuum.

ROMA. *Pridie Kalend. Aprilis.*

INDEX EORVM, AD QVOS MISSÆ SVNT EPISTOLAE A MVRETO.

A.

C.

F.

G.

INDEX EORVM, QVI AD MVRETVM *Epistolas miserunt.*

I.

L.

M.

N.

P.

INDEX EPISTOLARVM, QVAS DIVERSIS D. ROBERTVS TVRNERVS dedit.

Hen-

FINIS.

Cum facultate Superiorum.

ERRATORVM CORRECTIO.

Prior numerus paginam, posterior versum significat.

I. 17. magnifacimus. 3. 2. Epicteti. 11. 22. peruruntur. 14. 5. ἐκείνου & 6. ἔμαθες. 21. 4. resscripsi. & 8. in Ode. 22. 5: προσφωνήσεως. 26. 16. luce. 27. 7. ἀντιφιλῶν. 30. 20. sit. 31. 10. ἀπορρεόντων. 32. 2. Rasarium. & 4. indignitas est, & 9. καππεδίον. 32. 16. liberalior. 36. 21. Omnino. 46. 11. reseruat. 54. 13. occisit. 55. 6. qui. 56. 7. Adelphis. 57. 23. pertesum. 63. 2. Hieronymus Lippomannus. 63. 20. arripiet. & v. 25. nemini. 67. 11. accurreret. 69. 16. contigit. 70. 1. fraterna. 74. 4. nemini. 77. 12. appetitus. 78. 4. reperisse. 13. Atticum. 80. 5. ἀνακόλουθα. 81. 4. ὅσα κόνις. 84. 10. die. 86. 7. vnus. 87. 19. contemnunt, & 22. Appuleio. 91. 12. isthuc. 91. 20. Quónam 92. 3. sententia. 94. 3. φυσικοῦς. & 8. τοπικὴν. & 13. ὁμοίως. 97. 17. sit. 99. 1. alij. 102. 16. Eum. 111. 12. excusatio. & 24. existimes. 113. 14. Ita enim. 115. 2. oratoria. 115. 16. Sancassianense, 118. 15. ante. 123. 4. Eum. & 18. morbi. 127. 10. colere. 138. 2. Poëticam. 141. 16. gratuitam. & 24. ipse. 144. ad me misit. & 23. haberi. 145. 17. demum. 149. 11. tolle interrogationis notam. 161. 21. castas. 183. 15. forulos. 185. 9. me. & 11. illa. 188. 7. Cardinalis. 194. 4. corporis. 217. 22. officere. 217. 25. siue in vtroque. 248. 25. eluere.

Cætera, si quæ sint, facilè corrigi poterunt.

Ex libris Elia: Breniß

Anno Dni 1589

Anno Dni 1589

Elias Breniß Manu propria scripsit